

**WCZESNE OSTRZEGANIE I ZAPOBIEGANIE
KONFLIKTOM ZBROJNYM
W STRATEGII SOJUSZU
PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO**

Biblioteka Główna
Akademii Sztuki Wojennej

54314

09-054314-000-0

54314

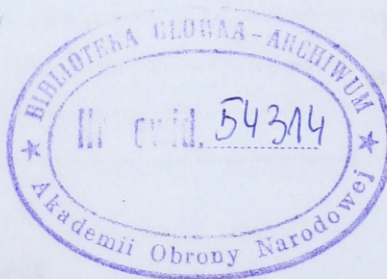
IA OBRONY NARODOWEJ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
KATEDRA BEZPIECZEŃSTWA I PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

AON 5391/02

**WCZESNE OSTRZEGANIE I ZAPOBIEGANIE
KONFLIKTOM ZBROJNYM W STRATEGII SOJUSZU
PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO**

Opracowanie i redakcja:

ppłk dr hab. Ciupiński Andrzej, mjr mgr inż. Białoskórski Robert

Pracę przygotowano z wykorzystaniem prac studyjnych powstałych w Akademii Obrony Narodowej na Zaocznych Podyplomowych Studiach Służby Zagranicznej w roku 2001. Wykorzystano prace: Białoskórski R., Modelowanie empiryczne w procesie wczesnego ostrzegania przed konfliktami, Korablin T., Miejsce problematyki zapobiegania konfliktom w działalności NATO oraz Tuz A., Rola Programu Partnerstwo dla Pokoju w przeciwdziałaniu współczesnym konfliktom międzynarodowym i wewnętrznym.

Projekt okładki

Ewa Wiśniewska

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
ROZDZIAŁ I	
WPROWADZENIE DO PROBLEMATYKI WCZESNEGO OSTRZEGANIA	
I ZAPOBIEGANIA KONFLIKTOM ZBROJNYM.....	9
1. Geneza i przebieg współczesnych konfliktów zbrojnych	9
1.1. Faza przedkonfliktowa	10
1.2. Faza trwania (emisji) konfliktu	13
1.3. Faza pokonfliktowa	16
2. System wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym	18
ROZDZIAŁ II	
MODELOWANIE EMPIRYCZNE W PROCESIE WCZESNEGO	
OSTRZEGANIA I ZAPOBIEGANIA KONFLIKTOM ZBROJNYM	24
1. Charakterystyka modelu empirycznego	24
2. Przykładowe zastosowanie praktyczne	26
2.1. Definiowanie wskaźników eskalacji konfliktu	26
2.2. Określenie priorytetów kategorii i wskaźników	27
2.2.1. Tworzenie macierzy par porównawczych	
i wektorów priorytetu kategorii wskaźników	27
2.2.2. Określenie lokalnych wektorów priorytetu wskaźników	28
2.2.3. Określenie całkowitych wektorów priorytetu wskaźników	28
2.3. Zdarzenia i ich korelacja ze wskaźnikami	29
2.4. Dynamiczny rozwój zdarzeń	29
2.5. Analiza wskaźników	30
2.6. Analiza kategorii	34
2.7. Uwagi końcowe	34
ROZDZIAŁ III	
WCZESNE OSTRZEGANIE I ZAPOBIEGANIE	
KONFLIKTOM ZBROJNYM W STRATEGII NATO	36
1. Ewolucja koncepcji NATO w dziedzinie EWCP	36
2. Instytucje NATO zaangażowane we wczesne ostrzeganie i	
zapobieganie konfliktom zbrojnym	40

2.1. Główne instytucje decyzyjne	40
2.2. Struktury cywilne	42
2.3. Struktury wojskowe	46
3. Operacje pokojowe w strategii NATO	47
3.1. Ewolucja i znaczenie operacji pokojowych NATO	47
3.2. Doświadczenia z udziału NATO w operacjach pokojowych na Bałkanach	50
3.2.1. Analizy i oceny dokonywane przez Komitet Rady Ds. Operacji i Ćwiczeń (COEC) oraz SHAPE	51
3.2.1.1. Oceny procedur konsultacyjnych i decyzyjnych NATO	51
3.2.1.2. Ocena współdziałania NATO z innymi organizacjami międzynarodowymi	54
4. Problematyka EWCP w programie Partnerstwo dla Pokoju	55
4.1. Doskonalenie procedur w kierowanych przez NATO operacjach PdP	60
4.2. Prace Grupy Roboczej Polityczno-Wojskowego Komitetu Kierowniczego PdP	62
4.2.1. „Raporty Ateńskie” i seminaria	62
4.3. Wspólne ćwiczenia państw NATO i państw partnerskich	68
4.3.1. Ćwiczenia wojskowe	68
4.3.2. Ćwiczenia z zakresu zarządzania w sytuacjach kryzysowych	69
5. Współpraca NATO z innymi organizacjami międzynarodowymi w dziedzinie EWCP	70
5.1. Relacje NATO – ONZ	70
5.2. Relacje NATO – KBWE/OBWE	72
5.3. Relacje NATO – UZE	73
5.4. Relacje NATO – UE	74
6. Współdziałanie w ramach Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony (ESDI)	76
6.1. ESDI w obrębie NATO	76
6.2. Konieczność dostosowania struktury wojskowej NATO	79
ZAKOŃCZENIE	82
WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW	86
BIBLIOGRAFIA	89
ZAŁĄCZNIKI	95

„Punkt ciężkości działań państw europejskich w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego przesuwa się w kierunku wczesnego reagowania na sytuacje kryzysowe i przeciwdziałania możliwym konfliktom¹”

WSTĘP

Rok 1989, którego symbolem jest upadek muru berlińskiego, stał się punktem zwrotnym w rozwoju międzynarodowego systemu bezpieczeństwa. Zmniejszeniu zagrożenia wojną na skalę globalną lub kontynentalną towarzyszy wzrost liczby kryzysów lokalnych, przeradzających się niejednokrotnie w lokalne lub regionalne konflikty zbrojne. Ich źródła bywają różnorodne. Do najczęstszych z nich należą: właśnie etniczne i religijne, spory graniczne, naruszenie praw człowieka, katastrofy naturalne i wywołane działalnością człowieka, niedobór podstawowych środków do egzystencji, zapaść gospodarcza i cywilizacyjna, osłabienie lub rozpad struktur państwowych.

Z tego też względu szczególnego znaczenia w problematyce bezpieczeństwa międzynarodowego nabiera obecnie dziedzina **wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym (EWCP)**. Mimo, iż jest to nowa dziedzina zainteresowań, na trwałe już wpisała się w architekturę wielu narodowych i ponadnarodowych systemów bezpieczeństwa, w tym szczególnie systemu **bezpieczeństwa kooperacyjnego**, którego filarami są: Sojusz Północnoatlantycki (NATO), Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) oraz Unia Europejska (UE)². Jak każdą dziedzinę naukową, również EWCP cechują: własna terminologia, instytucje oraz metody badawcze.

Problemem badawczym niniejszej pracy jest ocena zdolności NATO do skutecznej realizacji zadań w dziedzinie EWCP w świetle założeń strategicznych Sojuszu.

¹ *Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 4 stycznia 2000 r.

² Waever Ole, *The European Security Triangle*, Centre for Peace and Conflict Research, Working Papers nr 12, Copenhagen 1994.

W pracy postawiono sobie jako **zadania badawcze** sformułowanie odpowiedzi na następujące pytania:

- jak znaczącą rolę zajmuje obecnie w NATO problematyka wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym?
- jakie są aktualne zdolności Sojuszu w zakresie skutecznego wypełniania zadań EWCP?
- czy funkcjonujące w NATO mechanizmy EWCP są wystarczające, czy też posiadają istotne braki, a jeżeli tak, to jakie?

Hipotezą autorów jest założenie, że problematyka wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym odgrywa obecnie wiodącą rolę w działalności NATO, stanowiąc realny wkład Sojuszu w umacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego. Zweryfikowaniu hipotezy i osiągnięciu postawionego celu pracy posłużył właściwy nauce o stosunkach międzynarodowych holizm metodologiczny, umożliwiający zespolenie następujących metod analizy: obserwacyjnej, analizy i krytyki źródłowej oraz analizy i krytyki piśmiennictwa. Obserwacji poddano fakty ewolucji koncepcji i mechanizmów EWCP w strategii Sojuszu. Analiza i krytyczna ocena źródeł pozwoliła z kolei na ocenę skuteczności dotychczasowych działań NATO w dziedzinie EWCP z uwzględnieniem różnych faz konfliktu zbrojnego. Ważnym uzupełnieniem była metoda analizy i krytyki piśmiennictwa naukowego, podejmującego różne aspekty realizowanego problemu badawczego. Całokształt zastosowanych metod i technik badawczych pozwolił opisać związki i przebieg procesu powstawania mechanizmów EWCP w NATO, dokonać oceny aktualnej zdolności Sojuszu w tej dziedzinie, jak również stanu współpracy NATO z innymi organizacjami międzynarodowymi. W pracy oceniono również wkład Polski, jako pełnoprawnego członka Sojuszu, w obszarze realizacji zadań EWCP.

Zapewnieniu efektywnego rozwiązania problemu badawczego oraz weryfikacji postawionej hipotezy za pomocą przyjętych metod badawczych podporządkowano strukturę pracy, która składa się z trzech rozdziałów.

Treścią pierwszego rozdziału jest przedstawienie teoretycznych założeń EWCP, jego istoty i zasad funkcjonowania, jako podstawy do zrozumienia działających w praktyce narodowych i ponadnarodowych mechanizmów wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom. Przedstawiono fazy powstawania współczesnych konfliktów zbrojnych, definiując przy tym stany „kryzysu” i „konfliktu zbrojnego”. Omówiono istotę procesu EWCP w aspekcie definicji „wczesnego

ostrzegania” oraz „wczesnego zapobiegania”, wskazując na ich wzajemnie ścisłe powiązania.

W rozdziale drugim przedstawiono założenia teoretyczne oraz przykładową aplikację modelowania empirycznego procesu EWCP. Powyższe rozważania należy traktować jako propozycję intelektualną wzbogacającą wysiłki ośrodków analitycznych o możliwość wykorzystania nauk matematycznych.

Rozdział trzeci w całości poświęcono problematyce EWCP w strategii NATO poszukując odpowiedzi na postawione zadania badawcze. Przedstawiono ewolucję koncepcji oraz cywilne i wojskowe mechanizmy EWCP w NATO. Szczególną uwagę zwrócono na problematykę operacji pokojowych w działalności Sojuszu, zwłaszcza w aspekcie wniosków, jakie płyną z dotychczasowych operacji NATO na Bałkanach. Następnie dokonano analizy roli, miejsca i znaczenia programu Partnerstwa dla Pokoju w aspekcie EWCP. Krytycznej ocenie poddano również stan współpracy NATO z innymi organizacjami międzynarodowymi (ONZ, KBWE/OBWE, UZE/UE) w tej dziedzinie. Na zakończenie przedstawiono problematykę współdziałania NATO w ramach Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony.

Pracę oparto na bogatym piśmiennictwie naukowym z dziedziny wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym oraz stosunków międzynarodowych i bezpieczeństwa międzynarodowego. Podstawę stanowiła literatura angielskojęzyczna. Dla zapewnienia większej czytelności tekstu autorzy posługują się utrwalonymi w zachodnim piśmiennictwie naukowym skrótami nazw i terminów.

Zdaniem autorów niniejsza praca posiada atrybuty nowatorskie i jest z założenia próbą wypełnienia luki, jaka istnieje w polskim piśmiennictwie naukowym w zakresie problematyki EWCP. Jej adresatami są przede wszystkim studenci i badacze stosunków międzynarodowych, nauk politycznych i wojskowych oraz europeistyki i prawa międzynarodowego. Może ona stanowić wartościowy materiał pomocniczy w kształceniu kadr administracji cywilnej i środowisk wojskowych oraz poznawczy dla polityków zaangażowanych w procesy umacniania bezpieczeństwa Polski i integrowania się naszego kraju z instytucjami europejskimi i euroatlantyckimi. Może wreszcie być także interesująca dla tych wszystkich, którzy zajmują się matematycznym modelowaniem zjawisk i procesów społecznych. Autorzy mają nadzieję, iż obfitująca w przypisy oraz załączoną bibliografię praca będzie także zachętą do dalszych samodzielnych studiów nad problematyką wczesnego ostrzegania i zapobiegania współczesnym konfliktom zbrojnym.

ROZDZIAŁ I

WPROWADZENIE DO PROBLEMATYKI WCZESNEGO OSTRZEGANIA I ZAPOBIEGANIA KONFLIKTOM ZBROJNYM

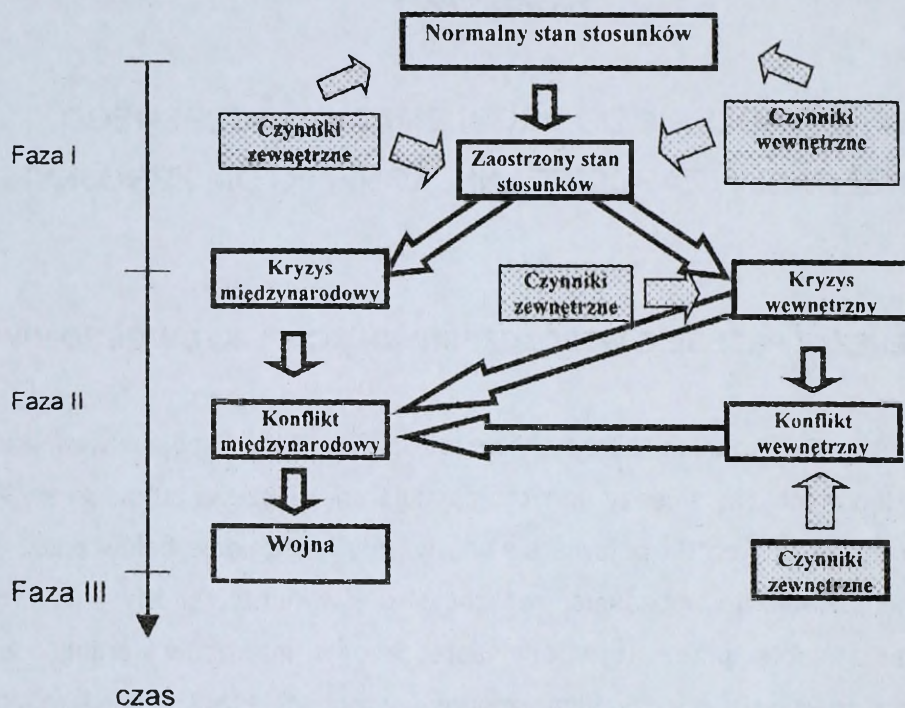
1. GENEZA I PRZEBIEG WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Współczesne konflikty zbrojne należą do konfliktów społecznych, których badaniem teoretycznym między innymi zajmuje się filozofia społeczna. W jej współczesnym ujęciu konflikt pojawia się wtedy, gdy osiągnięcie celów przez jedną stronę uniemożliwia jednocześnie realizację celów innej strony³. W wyniku uświadomienia sobie przez te strony sprzeczności interesów (antagonizmów) dochodzi do powstania między nimi stosunku wrogości, który z kolei może być przyczyną podjęcia przez jedną ze stron działań zmierzających do zneutralizowania, zniszczenia lub wyeliminowania rywala. W przypadku, gdy działania te są walką zbrojną to mamy do czynienia z konfliktem zbrojnym. Współczesny konflikt zbrojny jest zjawiskiem dynamicznym, które cechuje dojrzewanie w czasie oraz przebieg według określonych zasad, wśród których można wyróżnić trzy charakterystyczne fazy:

- **Faza I (przedkonfliktowa)** charakteryzuje się pogarszającymi się stanami zachowań stron, od normalnego stanu stosunków do momentu wybuchu konfliktu zbrojnego;
- **Faza II (trwania – emisji konfliktu zbrojnego)** rozpoczyna się z chwilą wybuchu konfliktu i trwa, aż do jego rozwiązania;
- **Faza III (pokonfliktowa)** rozpoczyna się z chwilą rozwiązania konfliktu i trwa dopóki istnieje zagrożenie ponownego jego wybuchu, czyli aż do osiągnięcia stanu trwałego pokoju.

³ Żuk A. (red), *Konflikt i walka*, UMCS, Lublin 1996, s. 46.

Schemat ideowy, ilustrujący genezę współczesnych konfliktów zbrojnych przedstawiono na rysunku 1.

Rys.1. Geneza współczesnych konfliktów zbrojnych

1.1. Faza przedkonfliktowa

Faza przedkonfliktowa obejmuje: normalny stan stosunków, zaostrzony stan stosunków oraz stan kryzysu.

Normalny stan stosunków to stan, w którym strony utrzymują mniej lub bardziej ożywione kontakty na polu gospodarczym, politycznym i społecznym, a istniejące zagrożenia dla tych stosunków są na tyle błahe, że nie zagrażają stronom, które czują się bezpieczne.

Zaostrzony stan stosunków poprzedza stan kryzysu pomiędzy stronami. Widać wtedy oznaki, które powinny wzbudzić czujność analityków, ponieważ mogą zapowiadać zagrożenia dla stosunków wzajemnych stron, których dążenia zaczynają zmierzać w przeciwnych kierunkach.

Stan kryzysu (kryzys) oznacza w naukach politycznych sytuację wewnętrzną lub międzynarodową, która niesie w sobie zagrożenie dla podstawowych wartości, interesów lub celów strategicznych uwikłanych stron. Towarzyszą temu trudności w

porozumiewaniu się stron, w wyniku czego mogą one stracić kontrolę nad przebiegiem wydarzeń⁴. Niektóre źródła traktują kryzys jako część konfliktu zbrojnego, inne zaś jako stan bezpośrednio go poprzedzający. Z punktu widzenia EWCP najbardziej słuszne wydaje się definiowanie **kryzysu jako zmian sytuacji pomiędzy dwoma lub więcej przeciwstawnymi stronami, charakteryzujących się wzrostem intensywności negatywnych oddziaływań z dużym prawdopodobieństwem przekształcenia się w konflikt zbrojny**. Obecnie głównym zagrożeniem dla bezpieczeństwa międzynarodowego stały się kryzysy polityczno-militarne, których źródła mogą mieć podłoże polityczne, społeczne, ekonomiczne, etniczne lub religijne, przy czym najczęściej występuje nie jeden, lecz kilka czynników wywołujących. Ich oddziaływanie na bezpieczeństwo międzynarodowe może mieć charakter bezpośredni lub pośredni. Bezpośrednie zagrożenia mogą wynikać z sytuacji spowodowanych przez ukrytą lub jawną groźbę zastosowania przemocy przeciwko danemu państwu. Celem takiej groźby może być dążenie do wymuszenia pożądanego przez zagrażającego zachowań politycznych i ustępstw (np. rewizji granic, zmian terytorialnych, zaspokojenia celowo wygórowanych żądań grup etnicznych i wyznaniowych). Może się to wyrażać między innymi rozmieszczeniem na danym obszarze sił zbrojnych w skali wykraczającej poza limity dopuszczone umowami międzynarodowymi lub przesunięciami wojsk niezgodnymi z ograniczeniami ustalonymi w ramach przedsięwzięć budowy środków zaufania i bezpieczeństwa. Działania takie mogą prowokować zbrojne wystąpienia państw w obronie szeroko pojmowanych interesów narodowych. Niekontrolowany stan kryzysu cechują m.in.: zaskoczenie, niedostatek informacyjny, lawinowy ciąg zdarzeń, utrata kontroli nad sytuacją, występowanie przejawów paniki, zakłócenie procesów decyzyjnych oraz krótkoterminowe planowanie działań.

Przebieg kryzysu zależy w dużej mierze od tego, jakie środki zastosują strony dla osiągnięcia celu. Mogą do nich należeć: oskarżenia, groźby, żądania, ostrzeżenia, stosowanie wrogiej propagandy, wojna psychologiczna, ograniczenie lub zerwanie całości lub części stosunków gospodarczych, dyplomatycznych lub innych, mobilizacja, niezapowiedziane ruchy wojsk, blokada, jednostkowe akty sabotażu i terroru, jak również pojedyncze incydenty zbrojne.

⁴ Michałowska G. (red), *Mały słownik stosunków międzynarodowych*, WSiP, Warszawa 1999, s. 106.

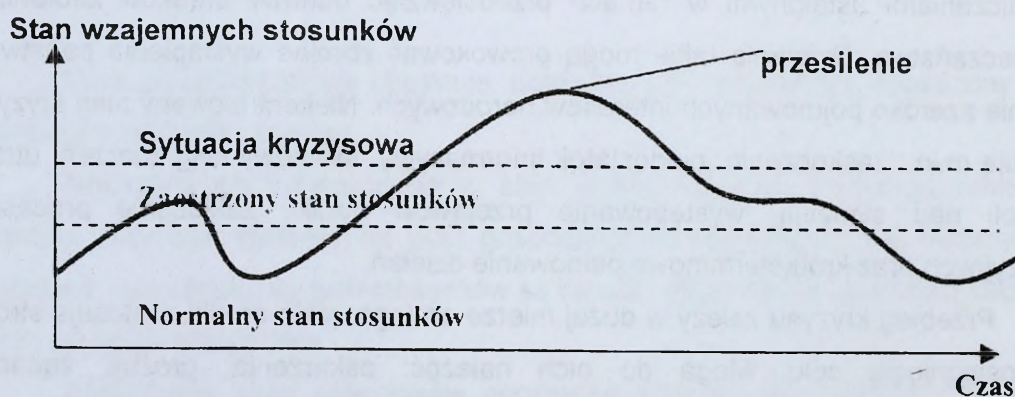
Ze względu na status zaangażowanych stron wyróżnia się kryzysy wewnętrzne oraz zewnętrzne (międzynarodowe).

Wśród kryzysów wewnętrznych występują:

- kryzysy, w których nie istnieje wewnątrz-systemowa strona przeciwna (np. kryzys związany z katastrofami żywiołowymi czy przemysłowymi), które po rozwiązaniu powinny doprowadzić system bezpieczeństwa do takiego stanu, w którym ponowne wystąpienie sytuacji kryzysowej spowoduje mniejsze zagrożenie dla istnienia systemu;
- kryzysy o charakterze konfliktogennym, np. pomiędzy władzą a społeczeństwem powodowane rozbieżnością celów krótko- lub długoterminowych, które mogą doprowadzić do całkowitej zmiany struktury i działania systemu.

Kryzysy zewnętrzne wynikają z narastającego napięcia w stosunkach międzynarodowych i mogą doprowadzić do konfliktów na różnych polach stosunków międzypaństwowych, np. wojna celna, embargo, zbrojne starcia graniczne itp. Kryzys nie zażegnany (sterowany, zarządzany) w odpowiednim czasie może przerodzić się w konflikt zbrojny.

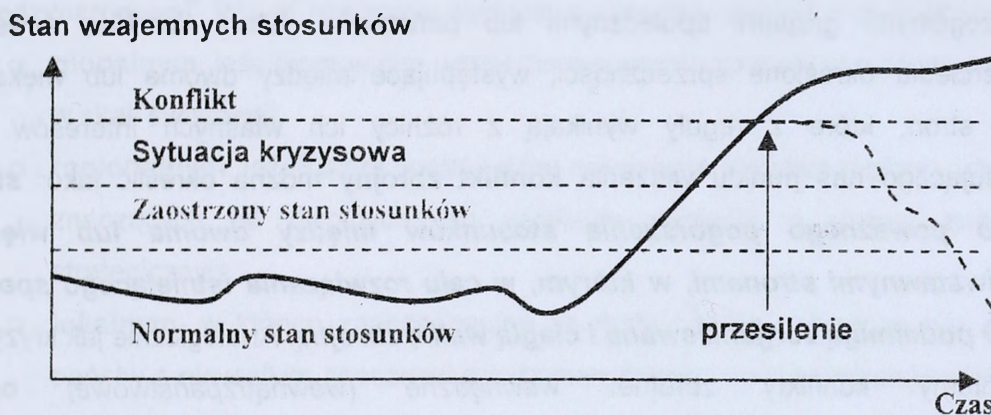
Na rysunkach 2 i 3 przedstawiono modelowe przebiegi rozwoju sytuacji kryzysowych w układzie jedno- (wewnętrzny system bezpieczeństwa państwa) oraz wielobiegunowym.

Rys. 2. Sytuacja kryzysowa w systemie jednobiegunowym (wewnętrzny system bezpieczeństwa państwa)

Przedstawiona na rysunku 2 krzywa przechodzi przez linie charakteryzujące zmianę wzajemnych stosunków stron od normalnego poprzez zaostrzony, kryzysowy i z powrotem przez zaostrzony do normalnego. Można, więc mówić o pewnym typie sytuacji kryzysowych, które nie prowadzą do konfliktu zbrojnego.

Trzeba zwrócić uwagę, że taki przebieg krzywej charakteryzującej stan wzajemnych stosunków stron zależy w dużej mierze od działania systemu wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom. Innymi sytuacjami kryzysowymi są te, które na skutek istnienia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych mogą prowadzić do wybuchu konfliktu zbrojnego i co za tym idzie zmiany sytuacji systemowej. Przykład zachowań takiego systemu przedstawiono na rysunku 3.

Rys. 3. Sytuacja kryzysowa w systemie wielobiegunowym

Przebieg krzywej pozwala stwierdzić, że działania podjęte w ramach reagowania kryzysowego są niewystarczające i powodują, że zagrożenie wzrasta a system bezpieczeństwa państwa znajduje się w stanie przedkonfliktowym (faza I), by następnie osiągnąć fazę konfliktu zbrojnego.

W pragmatyce EWCP faza przedkonfliktowa odgrywa szczególnie ważną rolę. Podjęcie działań zapobiegawczych w trakcie jej trwania stwarza warunki do stłumienia konfliktu zbrojnego na długo przed jego wybuchem. Pozwoli to również uniknąć olbrzymich nakładów finansowych, które należy w przyszłości ponieść na rozwiązanie konfliktu⁵.

1.2. Faza trwania (emisji) konfliktu zbrojnego

Konfliktem w ujęciu prakseologicznym nazywamy sytuacje, w których co najmniej dwóm podmiotom w pewnym miejscu i czasie ujawnione zostały

⁵ Według: *Preventing violent conflict: Opportunities for the Swedish and Belgian Presidencies of the European Union in 2001*, Saferworld/International Alert, December 2000, s. 6, poniesione przez społeczność międzynarodową wydatki, związane z siedmioma najważniejszymi konfliktami zbrojnymi, jakie miały miejsce w ostatnim dziesięcioleciu XX w. (za wyjątkiem Kosowa) szacowane są na kwotę 199 bilionów dolarów.

i przeciwstawione kolidujące ze sobą intencje, niezgodne cele lub sprzeczne interesy. W ujęciu systemowym konflikt powstaje wtedy, gdy określoną zmianę w systemie jedna strona postrzega jako korzystną dla siebie, inna zaś jako niekorzystną, a jednocześnie obie strony mają możliwość dokonania dalszych zmian systemowych poprzez własne zachowanie⁶.

Do konfliktu (łac. *conflictus* – zderzenie) dochodzi w różnych sytuacjach. Może on występować zarówno w relacjach między jednostkami, jak również między poszczególnymi grupami społecznymi lub państwami. Istota konfliktu zawsze odzwierciedla określone sprzeczności, występujące między dwoma lub większą liczbą stron, które z reguły wynikają z różnicy ich własnych interesów. Z interesującego nas punktu widzenia konflikt zbrojny można określić jako: ***stan bardzo poważnego pogorszenia stosunków między dwoma lub więcej przeciwstawnymi stronami, w którym, w celu rozwiązania istniejącego sporu, strony podejmują zorganizowaną i ciągłą walkę zbrojną***. Analogicznie jak kryzysy wyróżniamy konflikty zbrojne: *wewnętrzne (wewnątrzpaństwowe)* oraz *międzynarodowe*.

Konflikty zbrojne wewnętrzne tradycyjnie nazywane wojnami domowymi mogą mieć dwojaki charakter: treścią jednych jest walka zbrojna o władzę w państwie, zaś celem drugich walka o oderwanie części terytorium państwa⁷. Istotnym elementem konfliktu zbrojnego wewnętrznego jest to, że rozgrywa się on na terytorium jednego państwa pomiędzy siłami zbrojnymi rządu a innymi antyrządowymi siłami zbrojnymi, pozostającymi pod odpowiednim dowództwem i prowadzącymi skoordynowane działania zbrojne. Pojęcie to nie obejmuje natomiast zamieszek wewnętrznych, rozruchów czy też sporadycznych aktów przemocy,

Większość autorów odnosi **konflikty zbrojne międzynarodowe** do rozciągniętej w czasie walki dwóch lub więcej podmiotów prawa międzynarodowego, zakładając również możliwość powstania sytuacji, w której tylko jedna strona ma pełną zdolność międzynarodową. Wśród konfliktów międzynarodowych do najważniejszych należą: *konflikty między państwami* oraz *konflikty narodowyzwoleńcze*. Konfliktów międzynarodowych nie należy, jak to czynią niektórzy autorzy, utożsamiać ze **sporami międzynarodowymi**, które występują

⁶ Pszczołowski T., *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji i zarządzania*, Wrocław 1978, s. 23.

⁷ Tzw. konflikty „o terytorium”, zwane tradycyjnie wojnami secesyjnymi, Michałowska G. (red), *Mały słownik ...*, s. 102.

wtedy, gdy państwa lub inne podmioty w sensie prawa międzynarodowego, wyrażają wobec siebie sprzeczne stanowiska i roszczenia odnośnie do tych samych kwestii⁸. Charakterystyczną cechą sporu międzynarodowego jest to, że może on potencjalnie stanowić jedno ze źródeł konfliktu zbrojnego, ale jego uregulowanie następuje przeważnie przy użyciu środków prawnych.

Z punktu widzenia stosunków międzynarodowych podstawowe znaczenie ma podział konfliktów zbrojnych według kryterium ich zasięgu i wpływu na sytuację międzynarodową⁹. W tym znaczeniu wyróżniamy konflikty zbrojne o charakterze:

- **globalnym**, jeśli biorą w nim udział duże supermocarstwa, wywołując napięcie w skali światowej;
- **regionalnym**, jeżeli biorą w nim udział największe państwa regionu, używając znaczących sił zbrojnych, co wywołuje napięcie o dużym znaczeniu strategicznym;
- **lokalnym**, w którym zaangażowane są małe i słabo uzbrojone siły zbrojne państw o niewielkim znaczeniu międzynarodowym, co nie wywołuje większych skutków międzynarodowych.

Powyższa klasyfikacja ma jednak charakter modelowy. W świetle doświadczeń historycznych należy stwierdzić, że granice pomiędzy poszczególnymi rodzajami konfliktów zbrojnych są płynne. Na przykład konflikt początkowo wewnętrzny na skutek interwencji z zewnątrz, niekoniecznie w formie wysyłania oddziałów wojskowych, ale chociażby poprzez pomoc doradców, czy dostawy broni, nabiera charakteru międzynarodowego. Również konflikt lokalny może w chwili zaistnienia sprzyjających okoliczności, przerodzić się w konflikt regionalny, a nawet globalny. W takich przypadkach mówimy o zjawisku „umiędzynarodawiania konfliktów wewnętrznych”¹⁰.

Po II wojnie światowej mamy do czynienia ze zjawiskiem „degeneracji wojny”, która przestała być domeną mocarstw i zeszała na poziomy regionalne i lokalne. Według danych SIPRI, w 1998 roku toczyło się na świecie 28 konfliktów zbrojnych, spośród których tylko dwa były konfliktami o charakterze międzynarodowym, natomiast pozostałe miały charakter konfliktów wewnętrznych¹¹.

⁸ *Leksykon pokoju*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1987, s. 82.

⁹ Cesarz Z., Stadtmüller E., *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wrocław 2000, s. 79.

¹⁰ Również Bierzanek R. w swojej pracy: *Wojna a prawo międzynarodowe*, MON, Warszawa 1982, stwierdza, że „udział sił zbrojnych ONZ w konflikcie wewnętrznym przekształca ten konflikt w konflikt międzynarodowy, świadczy bowiem, że został zagrożony pokój międzynarodowy”.

¹¹ *Yearbook*, SIPRI, 1998.

Wewnątrzpaństwowa natura konfliktów zbrojnych nakłada wymóg szybkiego dostosowania się międzynarodowych struktur bezpieczeństwa do nowych potrzeb, w tym do poruszenia kwestii zgody na ograniczenie suwerenności państw. Możliwość skutecznego zapobiegania wewnętrznym konfliktom zbrojnym przez takie organizacje jak ONZ, NATO czy OBWE wymusza potrzebę redefiniowania pojęcia jurysdykcji wewnętrznej, akceptacji supremacji prawa międzynarodowego i nowej interpretacji zasady nieinterwencji w sprawy wewnętrzne państw¹². Konflikt zbrojny jest zjawiskiem dynamicznym, który przechodzi pewien cykl w czasie – od **wybuchu**, poprzez **eskalację** (wzmaganie się), **deeskalację** (ograniczanie intensywności), aż do jego **rozwiązania i zakończenia**¹³.

Wybuch konfliktu, czyli moment podjęcia przez strony zorganizowanej i ciągłej walki zbrojnej jest momentem charakterystycznym, który decyduje o tym, że kryzys przeobraził się w konflikt zbrojny. W przypadku, gdy w międzynarodowym konflikcie zbrojnym udział biorą, co najmniej dwa państwa, które dla osiągnięcia celów strategicznych angażują cały swój wojenny potencjał, to mamy wówczas do czynienia z konfliktem zbrojnym nazywanym **wojną**.

Faza trwania (emisji) konfliktu zbrojnego kończy się z chwilą rozwiązania konfliktu, czyli w sytuacji, gdy:

- jedna ze stron zgadza się na żądania drugiej lub zostanie przez nią pokonana;
- strony konfliktu znajdują rozwiązanie kompromisowe, niezależnie od sytuacji militarnej;
- siły obu stron zostaną wyczerpane lub istnieje inny powód, który zmusza je do zaprzestania walki¹⁴.

1.3. Faza pokonfliktowa

Rozwiązanie konfliktu zbrojnego nie musi być jednoznaczne z jego zakończeniem. Znamiennym jest jednak, iż podobnie jak na początku konfliktu, tak i w chwili jego rozwiązania, koniecznym czynnikiem jest określony nacisk wewnętrzny lub zewnętrzny, a czasami jeden i drugi. Ostatecznym celem rozwiązania konfliktu i

¹² Przykładem tego jest tocząca się obecnie walka z terroryzmem, która narusza integralność terytorialną państwa na terytorium którego ukrywają się sprawcy wrześnieowego zamachu wymierzonego w Stany Zjednoczone - Galicki Zdzisław, *Gdzie się zaczyna terroryzm?*, Magazyn Rzeczypospolitej z dnia 19.20.2001 r., s. 12-14.

¹³ Michałowska G. (red), *Mały słownik stosunków międzynarodowych*, WsiP, Warszawa 1999, s. 61.

¹⁴ Tamże, s. 61-62.

jego zakończenia, jest osiągnięcie trwałego pokoju¹⁵. Należy w tym miejscu podkreślić, iż rozwiązanie i zakończenie konfliktu nie powinno ograniczać się do usunięcia skutków, rozwiązując jedynie doraźne problemy. Koniecznym jest usunięcie jego zasadniczych przyczyn, gdyż w przeciwnym razie może on przejść do stadium utajenia, grożąc w przyszłości kolejnymi, być może poważniejszymi starciami zbrojnymi. Z tego względu należy jak najszybciej podjąć kroki zmierzające do utrwalenia pokoju oraz doprowadzenia do podjęcia dialogu politycznego. W tym okresie wzrasta katalog możliwych do zastosowania środków i narzędzi. Oto najważniejsze z nich¹⁶:

- środki dyplomatyczne: popieranie komisji poszukujących prawdy, wysiłki na rzecz pojednania narodowego, zachęcanie do dialogu pomiędzy różnymi grupami kulturowymi i etnicznymi oraz pomiędzy partiami politycznymi;
- środki polityczne: kreowanie demokratycznych partii politycznych, popieranie wolnych i uczciwych wyborów oraz rozwijanie systemu wyborczego, monitorowanie przebiegu wyborów, wzmacnianie społeczeństwa obywatelskiego, pomoc w powrocie uchodźców, udzielanie wsparcia w tworzeniu niezależnych mediów, w tym organizowanie szkoleń dla dziennikarzy;
- środki ekonomiczne: pomoc w odbudowie gospodarki, współpraca ekonomiczna i pomoc surowcowa, rozwijanie wolnego handlu i tworzenie korzystnych warunków handlowych;
- środki prawne: pomoc w rozwijaniu systemu prawnego, dzielenie się doświadczeniami z zakresu funkcjonowania instytucji sądowniczych zarówno wewnętrznych jak i międzynarodowych, promowanie silnego prawa własności;
- środki wojskowe: utrzymywanie stref zdemilitaryzowanych, demobilizacja i rozformowywanie niektórych jednostek, tworzenie porozumień dotyczących rozbrojenia oraz kontroli zbrojeń.

¹⁵ Cziomer R., Zybkiewicz L., *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2000, s. 211.

¹⁶ Dwan R., *Division of labour between international, regional and subregional organisations*, SIPRI, Stockholm, 2000.

2. SYSTEM WCZESNEGO OSTRZEGANIA I ZAPOBIEGANIA KONFLIKTOM ZBROJNYM

Definicja EWCP zawiera w sobie dwa określenia, a mianowicie: *wczesne ostrzeżenie przed konfliktami zbrojnymi* oraz *zapobieganie konfliktom zbrojnym*.

Pod pojęciem **wczesne ostrzeżenie przed konfliktami zbrojnymi (EW)** należy rozumieć proces gromadzenia i analizowania danych pochodzących z regionu kryzysu lub konfliktu zbrojnego, w celu określenia i przedstawienia kompetentnym podmiotom decyzyjnym możliwych wariantów rozwoju panującej tam sytuacji¹⁷.

Zapobieganie konfliktom zbrojnym (CP) to zespół działań mających na celu niedopuszczenie do:

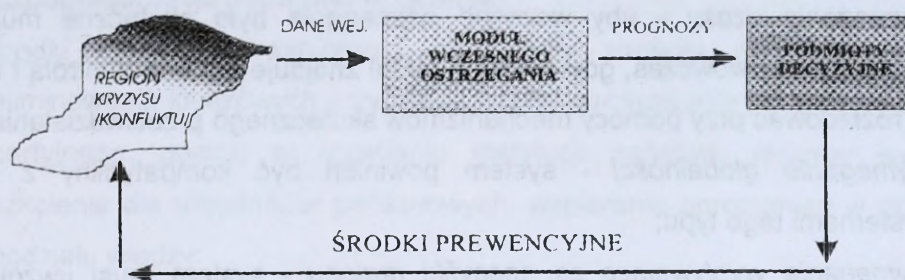
- przekształcenia się kryzysu w konflikt zbrojny;
- rozprzestrzenienia się istniejącego konfliktu zbrojnego;
- nawrotu zakończonych konfliktu zbrojnego¹⁸.

Z powyższych definicji wprost wynika ścisła współzależność obu tych pojęć, które winny być traktowane jako nierozłączna całość tworząc: **wczesne ostrzeżenie i zapobieganie konfliktom zbrojnym (EWPC)** rozumiane jako *proces polegający na gromadzeniu i analizowaniu danych pochodzących z regionu kryzysu (konfliktu zbrojnego) w celu wypracowywania i podejmowania skutecznych działań zmierzających do zapobiegania potencjalnym konfliktom zbrojnym, rozprzestrzeniania się już istniejących konfliktów lub nawrotu wcześniej zakończonych konfliktów zbrojnych*.

EWPC jest również dziedziną nauki posiadającą własną terminologię, instytucje oraz metody badawcze, która łączy w sobie i korzysta z doświadczeń takich nauk jak: stosunki międzynarodowe i gospodarcze, nauki społeczno-polityczne, socjologia, teoria zarządzania, matematyka wyższa, cybernetyka oraz teoria informatyki. EWCP jako proces jest elementem **systemu**, którego model funkcjonalny przedstawiono na rysunku 4.

¹⁷ Schmid Alex P., *Thesaurus and glossary of early warning and conflict prevention terms.*, Erasmus University for Forum on Early Warning and Early Response (FEWER), May 1998.

¹⁸ SIPRI, *Zapobieganie konfliktom*, Bellona, Warszawa 2000, s. 48.

Rys. 4. Model funkcjonalny systemu wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym

Dane na temat sytuacji w regionie kryzysu /konfliktu/ uzyskiwane w trakcie jego monitorowania są dostarczane do **modułu wczesnego ostrzegania przed konfliktami**, gdzie ulegają przetworzeniu i analizie, w celu:

- prognozowania możliwości przekształcenia się kryzysu w konflikt zbrojny, śledzenia kierunków rozwoju już trwającego konfliktu oraz możliwości nawrotu konfliktu wcześniej zażęganego (*prognozy*), oraz
- przedstawiania prognoz kompetentnym podmiotom decyzyjnym, takim jak: rządy zaangażowanych państw i organizacje międzynarodowe, w celu umożliwienia im podjęcia skutecznych środków zapobiegawczych (*prewencja*).

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż system EWCP, poza wspomaganie procesu decyzyjnego pozwala na **bieżące kontrolowanie skuteczności oraz korygowanie zastosowanych środków prewencyjnych**. Przedstawiony model funkcjonalny jest typowym układem ze sprzężeniem zwrotnym, w którym wyeliminowanie lub naruszenie funkcjonowania jednego z elementów składowych czyni całą strukturę nieefektywną. I tak jest w rzeczywistości. Trudno sobie przecież wyobrazić podejmowanie przez podmioty decyzyjne właściwych środków prewencyjnych, bez uprzedniej znajomości możliwych prognoz rozwoju sytuacji w regionie. Z drugiej zaś strony należy pamiętać, iż samo prognozowanie, choćby najbardziej trafne, będzie zupełnie bezcelowe – bez skutecznych działań zapobiegawczych. Takie rozumowanie prowadzi do wniosku, iż **właściwie funkcjonujący system wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym jest koniecznym warunkiem skuteczności całego procesu EWCP**.

Sprawny w działaniu system EWCP musi również spełniać określone wymagania, do których należą¹⁹:

¹⁹ Smutek-Riemer Andrea K., *Wczesne wykrywanie kryzysów: kwadratura koła?*, zeszyty naukowe AON nr 4(29), Warszawa 1997, s. 96-100.

- *wymaganie czasu* - aby wczesne ostrzeżenie było skuteczne musi być zastosowane wówczas, gdy sytuacja nadal znajduje się pod kontrolą i można ją rozładować przy pomocy mechanizmów skutecznego przeciwdziałania;
- *wymaganie globalności* - system powinien być kompatybilny z innymi systemami tego typu;
- *wymagania wyływające ze specyfiki regionu* - system musi uwzględniać specyficzne uwarunkowania regionu kryzysu, aby uniknąć zbyt daleko idących uogólnień;
- *wymagania tematyczno-naukowe* - kompleksowość, tj. wielopłaszczyznowość całości problematyki wymaga szerokiej otwartości. Po pierwsze musi istnieć możliwość włączenia nowych grup problemów, po drugie należy zachować przynajmniej minimum sił innowacyjnych, pozwalających na doskonalenie przyjętych rozwiązań.
- *wymagania finansowe* - już w momencie formułowania problemu potrzeby finansowe narzucają konieczność szukania możliwości współpracy międzynarodowej;
- *wymagania techniczne* - ogromna ilość i złożoność informacji wymaga elektronicznego przetwarzania i opracowywania danych;
- *wymagania organizacyjne* - system wczesnego ostrzeżenia powinien funkcjonować w bezpośredniej bliskości kompetentnych podmiotów decyzyjnych.

Ze względu na czas trwania okresu przedkonfliktowego wyróżniamy *długoterminowe* oraz *krótkoterminowe* wczesne ostrzeżenie i zapobieganie konfliktom zbrojnym.

Długoterminowe EWCP charakteryzuje się na tyle długim czasem trwania okresu przedkonfliktowego, iż nie wymaga podejmowania nadzwyczajnych działań zapobiegawczych, ograniczając się do szeroko pojętego emitowania stabilności w regionie kryzysu. W tym przypadku wybuch konfliktu jest odległy w czasie i można go odpowiednio wcześniej przewidzieć. Wśród metod długoterminowego zapobiegania konfliktom zbrojnym możemy wyróżnić: *zapobieganie strukturalne* oraz *zapobieganie bezpośrednie*²⁰.

²⁰ *Early warning and conflict prevention*, EAPC(PMSC-AHG)N(2000)20, Brussels, 2000.

Zapobieganie strukturalne to głównie::

- środki polityczne: wspieranie programów rozwoju demokracji w celu eliminowania kluczowych przyczyn konfliktu, promowanie budowania systemu partyjnego, pomoc w rozwijaniu instytucji państwa, reformy wyborcze, szkolenia dla urzędników państwowych, wspieranie porozumień w dziedzinie podziału władzy;
- środki ekonomiczne: pomoc w rozwijaniu rynku, wsparcie reform gospodarczych, przy czym wielkość pomocy gospodarczej jest zależna od zaangażowania stron konfliktu w realizację innych programów zapobiegawczych (*aid conditionality*), a więc od ich rzeczywistego dążenia do rozwiązania kryzysu środkami pokojowymi;
- środki prawne: wspieranie rozwoju systemu i mechanizmów prawnych pomocnych w pokojowym rozwiązaniu konfliktu, dotyczy to szczególnie pomocy we właściwym ujęciu praw mniejszości w konstytucji oraz we wprowadzaniu reform i edukacji społeczeństw;
- środki wojskowe: programy reform wojskowych, wspieranie cywilnej kontroli nad siłami zbrojnymi oraz tworzenia przejrzystych struktur dowodzenia, promowanie strategii obronnej i wzajemnych porozumień o nieagresji, rozwijanie szerokich, wspólnych mechanizmów bezpieczeństwa.

Zapobieganie bezpośrednie to między innymi:

- dyplomacja oficjalna: przekazywanie i zwracanie stronom konfliktu uwagi na sygnały wczesnego ostrzegania o nadchodzącym kryzysie, wysyłanie specjalnych misji i wysłanników z zadaniem oceny stanu faktycznego, sponsorowanie nieformalnych konsultacji, wystosowywanie międzynarodowych apeli i protestów, promowanie praw człowieka, wspieranie gestów dobrej woli²¹;
- dyplomacja nieoficjalna: wymiana kulturalna, wspieranie rozwoju rdzennej ludności, tworzenie mechanizmów pokojowych, tworzenie ośrodków prewencyjnych, komisje pokojowe, „dyplomacja humanitarna”, wspieranie tworzenia specjalnych grup roboczych i organizowania warsztatów, z zadaniem poszukiwania sposobów rozwiązania problemów;

²¹ Szerzej na ten temat w podręczniku: *Bezpieczeństwo Rzeczypospolitej w stosunkach międzynarodowych cz. 1*, praca zbiorowa, AON, Warszawa 2002 (Białoskórski R., rozdział pt. „Rola i miejsce współczesnej dyplomacji w zapobieganiu konfliktom zbrojnym”).

- środki polityczne: nakłanianie partii politycznych i ich liderów do wspólnego dialogu, wymiana parlamentarzystów;
- środki prawne: arbitraż i orzecznictwo;
- środki ekonomiczne: zagrożenie wycofaniem pomocy ekonomicznej i wstrzymaniem inwestycji, zagrożenie zamrożeniem porozumień handlowych i zaniechaniem wspólnych programów gospodarczych;
- środki wojskowe: nauczanie żołnierzy zasad prawa wojennego i humanitarnego oraz praw człowieka, wspieranie budowy środków wzajemnego zaufania i inicjatyw rozbrojeniowych, ostrzeżenie o przerwaniu współpracy wojskowej, w tym udziału w planowaniu rozwoju i reformowaniu sił zbrojnych.

Krótkoterminowe EWCP charakteryzuje się na tyle krótkim czasem trwania okresu przedkonfliktowego, iż wybuch konfliktu jest trudno przewidywalny i może nastąpić w każdej chwili. Mogą się do tego przyczynić między innymi: destrukcja systemu władzy, masowe łamanie praw człowieka, narastająca fala przemocy, oraz zamieszki na tle etnicznym. W tym przypadku należy niezwłocznie podjąć nadzwyczajne środki zapobiegawcze, takie jak:

- środki dyplomatyczne: włączenie się w mediacje, wspieranie negocjacji i pojednania, formalne konsultacje, inicjowanie konferencji pokojowych, zastosowanie sankcji dyplomatycznych, nawiązanie (lub zerwanie) stosunków dyplomatycznych, wspieranie ustanowienia „gorącej linii”;
- środki ekonomiczne: sankcje gospodarcze, zawieszenie pomocy ekonomicznej dla elit politycznych, wycofanie pomocy gospodarczej, zamrożenie porozumień handlowych, pomoc humanitarna;
- środki wojskowe: prewencyjne rozmieszczenie wojsk (operacje pokojowe), odstraszenie, tworzenie stref zdemilitaryzowanych, embargo na dostawy broni i wyposażenia oraz blokady, promowanie i wprowadzanie w życie porozumień dot. kontroli zbrojeń i proliferacji broni masowego rażenia, ograniczona interwencja zbrojna.

Obecnie istnieje w świecie, bądź jest tworzonych wiele rozwiązań systemów EWCP. Ich autorami są poszczególne państwa (systemy narodowe) oraz organizacje międzynarodowe (systemy ponadnarodowe). Należą do nich między innymi takie

systemy, jak: CPN – Sieć Zapobiegania Konfliktom Unii Europejskiej²², FAST²³ - działający przy ministrze spraw zagranicznych Szwajcarii, FEWER²⁴ – system ponadnarodowy zrzeszający liczną rzeszę organizacji rządowych i pozarządowych, NEWMEC²⁵ - system wczesnego ostrzegania i monitorowania konfliktu etnicznego przy Międzynarodowym Centrum ds. Konfliktów i Negocjacji w Gruzji. Z inicjatywy Akademii Obrony Narodowej w Wiedniu powstaje system wczesnego ostrzegania i zarządzania sytuacjami kryzysowymi na obszarze Europy Południowo-Wschodniej. Ponad 80 organizacji pozarządowych z całego świata, zajmujących się problematyką EWCP zrzesza obecnie Europejska Platforma Zapobiegania i Transformacji Konfliktów /EPCPT/²⁶.

²² *The Conflict Prevention Network (CPN)* - utworzona na mocy rezolucji Parlamentu Europejskiego z 1997 roku, rozpoczęła pracę w 2001 r.

²³ Früh Analyse von Spannungen und Tatsachenermittlung – artykuł pt. „FAST: A Pilot Study for Early Warning System for the Swiss Foreign Ministry” w pracy John L. Davies, Ted Robert Gurr: *Preventive Measures – Building Risk Assessment and Crisis Early Warning Systems*, 1998, s. 181-184.

²⁴ Forum on Early Warning and Early Response, <<http://www.fewer.org>>.

²⁵ Network for Early Warning and Monitoring of Ethnic Conflicts.

²⁶ European Platform for Conflict Prevention and Transformation, <<http://www.oneworld.org/euconflict>>.

ROZDZIAŁ II

MODELOWANIE EMPIRYCZNE W PROCESIE WCZESNEGO OSTRZEGANIA I ZAPOBIEGANIA KONFLIKTOM ZBROJNYM

W ciągu ostatnich kilku lat wzrasta zainteresowanie zastosowaniem metod matematycznych do obliczeń, analiz i badań nad procesami społecznymi. Przyczyn tego zjawiska należy upatrywać z jednej strony w rosnącym znaczeniu oraz złożoności zjawisk społeczno-politycznych w życiu człowieka, z drugiej zaś w postępie nauki w zakresie gromadzenia, przetwarzania i modelowania tego typu zjawisk (statystyka matematyczna, algebra, cybernetyka, teoria informacji). W pracy przedstawiono w ogólnym zarysie²⁷ jeden ze współczesnych kierunków zastosowania modelowania matematycznego, wykorzystywanego w module wczesnego ostrzegania przed konfliktami (rys.4), oparty na **empirycznym modelowaniu** opracowanym przez *Międzynarodowe Centrum Ds. Konfliktów i Negocjacji w Tbilisi*²⁸.

1. Charakterystyka modelu empirycznego

Z reguły powstanie każdego konfliktu zbrojnego następuje według scenariusza zdarzeń, rozgrywanego w pewnym przedziale czasu. Determinuje go szereg czynników społeczno-politycznych. Studiowanie ich „wpływu” na rozwój sytuacji w regionie kryzysu (konfliktu) dostarcza wielu ważnych informacji, co do kierunków jej rozwoju, wskazując na możliwe źródła powstawania konfliktu.

²⁷ Szerzej w pracy studyjnej: Białokórski R., *Modelowanie empiryczne w procesie wczesnego ostrzegania przed konfliktami*, AON, Warszawa 2001. Zainteresowani znajdą tam również przeprowadzoną przez autora analizę wrażliwości modelu na błędy.

²⁸ Jincharadze Paata, Kordzakhia Irakli, *Empirical model for early warning of ethnic conflicts*, International Center on Conflict and Negotiation, Tbilisi, 2000.

Zasadniczym czynnikiem wywołującym konflikt zbrojny są zmiany we wzajemnych postawach zaangażowanych w nim stron, a w szczególności tendencje do ich pogorszenia w przyszłości.

Zadaniem modelu empirycznego EWCP, zwanego dalej *modelem* jest kompleksowa analiza zmian warunków sytuacji w regionie kryzysu (konfliktu), jakie zachodzą pod wpływem następujących po sobie zdarzeń. Pełny „obraz” tych zmian uzyskano posługując się następującymi metodami analitycznymi:

- **analiza dynamicznego rozwoju zmian sytuacji pod wpływem zdarzeń**, która przedstawia obraz zmian (pogorszenie, brak zmiany, poprawa) sytuacji w czasie, wywołany zmianami warunków, jakie zachodzą pod wpływem zdarzeń. Kierunek oraz „wartość”²⁹ zmian, wywołanych danym zdarzeniem są ściśle powiązane z oddziaływaniem zdarzeń poprzedzających. Analiza ta umożliwia „wychwycenie” punktu krytycznego, którego przekroczenie sprawia, iż stanowiska stron konfliktu zbiegają do krytycznej wartości granicznej (stają się nieprzejednane, co grozi wybuchem konfliktu).
- **analiza kategorii**, która dostarcza informacji, które z kategorii wskaźników mają największy „wpływ” na pogorszenie sytuacji w regionie, jak również, które z kategorii mogą tę sytuację poprawić.
- **analiza wskaźników**, która umożliwia przede wszystkim identyfikację tzw. „wskaźników czynnych”, czyli tych spośród wszystkich wskaźników, które odgrywają decydujący „wpływ” (pozytywny lub negatywny) na sytuację w regionie. W odróżnieniu do analizy kategorii, analizę wskaźników cechuje dużo większy stopień szczegółowości dostarczanych informacji. W obu powyższych przypadkach zastosowano jednak identyczne rozwiązania systemowe, bazujące na syntezie przetwarzania informacji opartej na wskaźnikach oraz tzw. *Procesie Analizy Hierarchicznej* (ang. Analytic Hierarchy Process), rozwijanej przez amerykańskiego naukowca, prof. Thomasa L. Saaty³⁰.

Model ten stanowi swoistą hybrydę nauk matematycznych i społeczno-politycznych, w której definiowanie **ryzyka wybuchu konfliktu** rozpatruje się w

²⁹ Powszechnie wiadomo, że każdy model matematyczny, zarówno przeznaczony do badań zjawisk fizycznych, jak też społecznych musi się opierać na wartościach liczbowych. Trzeba jednak pamiętać, że „pomiar” zjawisk społecznych w rozumieniu nauk ścisłych nie jest w praktyce możliwy. Dla odróżnienia posługujemy się więc pojęciami „pomiar”, „wartość” oraz „wpływ” pisanymi w cudzysłowach.

³⁰ Jincharadze Paata, materiał z seminarium „Polityczno-wojskowe narzędzia zapobiegania konfliktom” w Lublanie w dniach 12-15.10.2000 r.

kategorii matematycznego prawdopodobieństwa i wyraża się pewną „wartością” liczbową, która określa kierunek i wielkość zmian sytuacji w regionie w określonym przedziale czasu (pogorszenie, brak zmiany, poprawa).

Całkowita zmiana warunków ΔW , spowodowana przez zmiany wszystkich wskaźników jest funkcjonalnie zależna od zmian D , jakie zdarzyły się pod „wpływem” pojedynczych wskaźników. Parametr ten umożliwia oszacowanie „wartości” i kierunku zmian prawdopodobieństwa powstania konfliktu w danym przedziale czasu, jak również zdefiniowanie czynników, które te zmiany wywołują. Określony jest funkcją:

$$\Delta W = f_f(D_1, D_2, \dots, D_i, \dots, D_N)$$

W przypadku, gdy:

$\Delta W > 0$ - ryzyko wybuchu konfliktu wzrasta;

$\Delta W < 0$ - ryzyko wybuchu konfliktu maleje;

$\Delta W = 0$ - sytuacja w regionie nie zmienia się.

Duża „wartość” dodatnia (napięcie sytuacji) oznacza w tym wypadku, iż nawet nieznaczące przyczyny mogą spowodować wybuch konfliktu zbrojnego.

2. Przykładowe zastosowanie praktyczne

Celem przybliżenia prezentowanego modelu zostanie przedstawiona jego przykładowa aplikacja odnosząca się do zdarzeń, jakie miały miejsce w okresie od 12 marca do 21 maja 1998 roku w gruzińskim regionie Gali³¹. Stronami konfliktu o podłożu etnicznym są Gruzini (*strona A*) i Abchazi (*strona B*).

2.1. Definiowanie wskaźników eskalacji konfliktu

Istotą analizy wskaźników jest definiowanie tzw. *systemu wskaźników*, czyli zbioru zasadniczych przyczyn kształtujących czynniki (polityczny, militarny, gospodarczy, społeczny, itp.), które determinują sytuację w regionie w danym przedziale czasu.

³¹ Obszar ten leży w granicach 12 km strefy bezpieczeństwa, gdzie rozmieszczony został kontyngent rosyjskich sił pokojowych.

Po przeanalizowaniu warunków, jakie towarzyszyły eskalacji konfliktu, w rozpatrywanym okresie czasu, zdefiniowano ostatecznie 37 wskaźników ponumerowanych od I.1 do VIII.6. Następnie wskaźniki pogrupowano w 8 kategorii (ośrodki władzy, czynniki polityczne, czynniki społeczno-ekonomiczne, czynniki militarne, procesy pokojowe, działania propagandowe, konflikty na Kaukazie, wpływ państw obcych). Powyższe dane przedstawiono w tabeli wskaźników eskalacji konfliktu (tabela-3)³².

2.2. Określenie priorytetów kategorii i wskaźników

Ponieważ poszczególne kategorie oraz należące do nich wskaźniki w różnym stopniu „wpływają” na rozwój sytuacji w regionie, należy określić odpowiadające im wektory priorytetów. Redystrybucja wskaźników na kategorie nie tylko znacznie upraszcza proces definiowania wektorów priorytetu wskaźników, ale ukazuje również przejrzysiej ukazuje „anatomię” zachodzących w regionie procesów.

2.2.1. Tworzenie macierzy par porównawczych i wektorów priorytetu kategorii wskaźników

Macierz par porównawczych kategorii wskaźników (tabela-4) tworzą:

- pary porównawcze μ_{ij} kategorii K_i i K_j , które definiujemy, posługując się założeniami, zawartymi w tabeli zakresu estymacji porównawczych (tabela-2);
- składniki tzw. **wektora priorytetu kategorii wskaźników** VK_i , czyli relatywne „wagi” kategorii K_i , określonego zależnością:

$$VK_i = \frac{\left(\prod_{j=1}^M \mu_{ij} \right)^{1/M}}{\sum_{k=1}^M \left(\prod_{j=1}^M \mu_{kj} \right)^{1/M}}$$

,gdzie: M - liczba kategorii K_i ($M=8$);

μ_{ij} – estymacje par porównawczych kategorii K_i i K_j ,

³² Tabele i diagramy – patrz „Załączniki”.

Zobrazowane w postaci *diagramu-1* wyniki wskazują, iż decydujący „wpływ” na sytuację w regionie mają odpowiednio kategorie: K_{IV} (*militarna*), K_{III} (*czynniki społeczno-ekonomiczne*), K_I (*ośrodki władzy*) i K_{VIII} (*wpływ państw obcych*). Można przyjąć, iż „wpływ” pozostałych kategorii wskaźników jest w omawianym przypadku nieznaczący. Największą „wartość” osiąga VK , dla kategorii $K_{IV}=0.3080$ (*militarnej*), co jest oczywiste, z uwagi chociażby na obecność w regionie rosyjskich sił pokojowych.

2.2.2. Określenie lokalnych wektorów priorytetu wskaźników

Wektory priorytetu wskaźników danej kategorii, określane są za pomocą tzw. *lokalnych wektorów priorytetu VL*, według zależności:

$$VL_j = \frac{\left(\prod_{q=1}^n v_{nq} \right)^{1/n}}{\sum_{j=1}^n \left(\prod_{q=1}^n v_{nq} \right)^{1/n}}$$

,gdzie: kategoria K_j zawiera n_j wskaźników, a dokładnie:

$$\sum_{i=1}^M n_i = N$$

W *tabeli-5* przedstawiono przykładową macierz par porównawczych V_{ij} oraz wektorów VL wskaźników kategorii K_I (*ośrodki władzy*), z której wynika, iż decydujący „wpływ” w podgrupie wskaźników kategorii I odgrywa wskaźnik *1.1 (władze Gruzji)*. W analogiczny sposób postępujemy w przypadku wskaźników pozostałych kategorii.

2.2.3. Określenie całkowitych wektorów priorytetu wskaźników

Całkowite wektory priorytetu wskaźników określamy jako iloczyn wektorów priorytetu kategorii oraz lokalnych wektorów priorytetu wskaźników:

$$V_j = VL_j \cdot VK_j$$

gdzie $i = \overline{1, M}$, $j = \overline{1, n}$

Zawarte w tabeli-7 wyniki obliczeń ilustruje dobitnie diagram-2. Wynika z niego, iż jedynie 4 z 37 wskaźników odgrywają decydującą rolę: IV.1 (rosyjskie siły pokojowe), I.1 (władze Gruzji), III.1 (stosunki gospodarcze z Rosją) oraz IV.4 (abchaska milicja). „Wpływ” pozostałych wskaźników nie ma w praktyce większego znaczenia.

2.3. Zdarzenia i ich korelacja ze wskaźnikami

Po wyznaczeniu priorytetów kategorii i wskaźników możemy przystąpić do oszacowania zmian sytuacji w regionie kryzysu (konfliktu). W tabeli-8 przedstawiono zdarzenia, w kolejności chronologicznej, jakie miały miejsce w regionie Gali w okresie od 12 marca do 21 maja 1998 roku, wraz z odpowiadającymi im wskaźnikami. Ze względów demonstracyjnych liczbę zdarzeń ograniczono jedynie do 15. Ostatnia część tabeli przedstawia oszacowania zmian we wzajemnych postawach stron konfliktu, jakie zachodzą pod wpływem odpowiadających im zdarzeń. Kolumna A pokazuje zmiany w postawie strony gruzińskiej w stosunku do abchaskiej, natomiast kolumna B strony abchaskiej do gruzińskiej. Ostatnia kolumna przedstawia średnie „wartości” zmian A i B. Powyższe oszacowania przeprowadzono na podstawie tabeli-1. I tak, przykładowo „wartość” „-4” przypisana stronie A określa, że zdarzenie nr 2 przyniosło poprawę postawy strony gruzińskiej w stosunku do abchaskiej i analogicznie „wartość” „5” dla strony B - pogorszenie stosunku strony abchaskiej do gruzińskiej.

2.4. Dynamiczny rozwój zdarzeń

Do przeanalizowania dynamicznego (chronologicznego) obrazu zmian we wzajemnych postawach stron konfliktu posłużymy się formułą tzw. sumy asymptotycznej ΔS :

$$\Delta S = \Delta S_{-1} + \left(1 - \frac{|\Delta S_{-1}|}{8}\right) \Delta E$$

,gdzie: $\Delta S_0=0$ oraz średnia „wartość” zmian sytuacji:

$$\Delta E_i = \frac{E_i^{(A)} + E_i^{(B)}}{2}$$

Parametr ten charakteryzują następujące właściwości:

- „wartość” zmian w postawach stron konfliktu jest asymptotycznie ograniczona przedziałem $[-8, 8]$;
- każda następna „wartość” zmian zależy od stopnia „pokrewieństwa” z „wartością” poprzedzającą w stosunku do jednej z wartości granicznych (8 lub -8);
- „wartość” i kierunek oszacowania zmiany w wyniku zdarzeń (wzrost – pogorszenie, spadek – poprawa);
- chronologiczny obraz zmian we wzajemnych postawach zależy od następstwa (kolejności) zdarzeń.

Otrzymane wyniki zawarto w *tabeli-6* oraz przedstawiono na *diagramie-4*. Na osi poziomej diagramu przedstawiono zdarzenia w kolejności chronologicznej, zaś na osi pionowej „wartości” zmian sytuacji. Z przebiegu widać, iż analizowane zdarzenia szybko zaostrzają sytuację w czasie. Punktem krytycznym jest tutaj zdarzenie #5 (*zbrojne działania abchaskie*), po którego przekroczeniu, „wartości” zmian we wzajemnych postawach obu stron konfliktu bliskie są „wartości” granicznej równej +8 (*ekstremalne pogorszenie sytuacji*). Oznacza to, iż sytuacja stała się wówczas krytyczna.

2.5. Analiza wskaźników

Poza śledzeniem chronologicznego rozwoju zdarzeń, niezwykle istotne jest przeprowadzenie wnikliwej analizy fundamentalnych przyczyn rozwoju sytuacji. Do tego celu wykorzystujemy *analizę opartą na wskaźnikach*. W celu określenia rzeczywistego „wpływu” danego wskaźnika na kształtowanie sytuacji w regionie należy dokonać jego oszacowania przez porównanie zgodności zdarzeń i wskaźników.

W tym celu:

- grupujemy tabelarycznie wszystkie zdarzenia o tym samym wskaźniku;

- korzystając z formuły sumowania asymptotycznego określamy „wartości” zmian sytuacji.

Jako przykład podamy tutaj odpowiadające wskaźnikowi II.4 zdarzenia: #1, #8 i #9 (tabela-8). „Trójki” oszacowań zmian warunków pod wpływem tych zdarzeń wynoszą odpowiednio: (0; 3; 1,5), (0; 7; 3,5), (2; 4; 3).

Następnie, obliczamy „wartości” zmian oszacowań sytuacji, zgodnie z zależnością:

$$D = D_{i-1} + \left(1 - \frac{|D_{i-1}|}{8}\right) \Delta E$$

,gdzie: $D_0=0; i=1,2,\dots,N;$

Wartości te wynoszą odpowiednio: $D_A = 2,0000; D_B = 7,6875; D = 5,7148$. Mnożąc je przez wektor priorytetu wskaźników ($V_i=0,0109$) otrzymujemy „wartości” „wpływu” danego wskaźnika na rozwój sytuacji: $W_A = 0,0218, W_B = 0,0838, W = 0,0623$. Następnie określamy „wartość” maksymalnie możliwego „wpływu” $W_{i(max)} = 0,0872$, według zależności:

$$W_{i(max)} = V_i \cdot 8 \equiv V_i \cdot D_{i(max)} \equiv V_i \cdot D_{max}$$

Wynik ilorazu:

$$R_{i(w)} = \frac{W_i}{W_{i(max)}} = \frac{V_i \cdot D}{V_i \cdot D_{(max)}} = \frac{D}{D_{(max)}}$$

pokazuje, jaka część „właściwości” danego wskaźnika, w tym przypadku wskaźnika II.4, „ujawnia” swoją aktywność w rozpatrywanym przedziale czasu ($R_i(w)=71,44\%$). „Wartość” tą nazywamy **względny parametrem samorealizacji wskaźnika** i wyraża ona zasięg („skalę”) działania danego wskaźnika w danym przedziale czasu. Jak widać, w przypadku wskaźnika II.4 jest ona duża, w porównaniu do wskaźników o mniejszym znaczeniu. Wszystkie dane otrzymane w procesie analizy wskaźników dla rozpatrywanego przypadku przedstawiono w tabeli-9. W pierwszej kolumnie umieszczono wskaźniki (I), posortowane według malejących „wartości” wektora

prioritytu wskaźników V_i (kolumna 3). W kolumnie drugiej przedstawiono „wartości” $W_i(max)$, odpowiadające maksymalnemu „wpływowi” każdego ze wskaźników na kształtowanie się sytuacji w regionie. Pozostałą część tabeli tworzą 3 identycznie zorganizowane segmenty: strona A (Gruzini), strona B (Abchazi) oraz segment „wartości” wypadkowej.

Analiza wyników zawartych w tabeli-9 prowadzi do wniosku, iż w rozpatrywanym przypadku, nie wszystkie z 37 wskaźników mają „wpływ” na kształtowanie się sytuacji w regionie. Rzeczywiście decyduje jedynie 8 z nich, a mianowicie: IV.1; IV.4; I.2; IV.5; VI.2; V.3; II.4; II.5 i są to tzw. „wskaźniki czynne”. Sytuację tą najlepiej przedstawia zaproponowane przez autora „widmo” analizy wskaźników (*diagram-3*). Na jego podstawie dobitnie widać dominujący „wpływ” dwóch wskaźników czynnych: IV.1 (*rosyjskie siły pokojowe*) oraz IV.4 (*milicja abchaska*).

Maksymalny „wpływ” wskaźników czynnych na sytuację w regionie określa równanie:

$$\sigma_N = \sum_{j=1}^N W_j$$

,gdzie: N – liczba wskaźników czynnych.

Moduł, znak i „wartość” σ_N wyrażają zmiany warunków w regionie w danym przedziale czasu, które zaszły pod „wpływem” działania wszystkich wskaźników z systemu wskaźników I . Większe „dodatnie” wartości σ_N odzwierciedlają pogorszenie wzajemnych relacji między stronami konfliktu, a zatem większe ryzyko jego powstania. W tym znaczeniu „wartość” σ_N możemy traktować jako **absolutny parametr wybuchu konfliktu zbrojnego w regionie**. W rozpatrywanym przypadku otrzymujemy:

$$\sigma_{max}[8]^{33} = W_{maxIV.1} + \dots + W_{maxII.5} = 2.8472.$$

Naturalnie, gdyby wszystkie z 37 wskaźników były „wskaźnikami czynnymi” otrzymalibyśmy „wartość” maksymalną: $\sigma[37]=8$. Natomiast względny rzeczywisty „wpływ” wskaźnika II.4 wynosi:

$$(W_{II.4} / \sigma_{max}[8]) = (0.0623 / 2.8472) 100\% = 2.19\%.$$

³³ Nawias kwadratowy oznacza selektywne sumowanie wskaźników, a nie w kolejności porządkowej.

„Wartość” ta oznacza, iż oddziaływanie tego wskaźnika zwiększyło ryzyko powstania konfliktu o 2.19%, przy maksymalnej „wartości” tego wskaźnika, równej:

$$(W_{max} II.4 / \sigma_{max}[8]) = (0.0872 / 2.8472) 100\% = 3.06\%.$$

Jak widać, „wartość” ta jest stosunkowo nieduża, co potwierdza nieznaczny „wpływ” wskaźnika II.4 na ryzyko wybuchu konfliktu. Rzeczywisty „wpływ” wskaźników czynnych wynosi zatem:

$$(\sigma[8] / \sigma_{max}[8]) = (\sigma[37] / \sigma_{max}[8]) = (1.7012 / 2.8472) 100\% = 59.75\%.$$

Oznacza to, iż w rozpatrywanym przedziale czasu konfliktu gruzińsko-abchaskiego, prawdopodobieństwo wybuchu konfliktu pod „wpływem” 15 zdarzeń, którym przyporządkowano 8 wskaźników - wzrosło do 59.75%. Tak wysoki wskaźnik procentowy odzwierciedla rzeczywisty „eksplodujący” charakter panującej w regionie sytuacji (*diagramy-5 i -6*).

Diagram-5 odzwierciedla rosnące zmiany wypadkowego „wpływu” poszczególnych wskaźników (uporządkowanych wg malejących wartości wektora priorytetu) na zmianę sytuacji w regionie. Ostatni punkt krzywej wypadkowej odpowiada wartości wypadkowego „wpływu” wszystkich 37 wskaźników ($\sigma[37]=1.7012$). Ekstremalny przedział „wartości” „wpływu” wszystkich 8 wskaźników czynnych: $[-2.8472; +2.8472]$ został podzielony na trzy równe obszary: $+2.8472$ -górna granica strefy-I, $+0.9491$ -górna granica strefy-II oraz -0.9491 - górna granica strefy-III. Z ww. diagramu wynika jednoznacznie, iż zasadnicze zmiany sytuacji w regionie występują na początku diagramu i zachodzą pod „wpływem” wskaźników o wysokim priorytecie, a mianowicie: IV.1, III.1, I.1, IV.4, III.3, VIII.1, I.2, IV.6, IV.5, VI.1 i VI.2, z których pięć to wskaźniki z grupy „wskaźników czynnych”: IV.1, IV.4, I.2, IV.5, VI.2. Widać wyraźnie, iż wartości przyrostu ich wypadkowego „wpływu” na sytuację $\Delta\sigma$, w porównaniu do pozostałych wskaźników – są największe. „Wpływ” „wskaźników czynnych”: V.3, II.4 i II.5 można przyjąć za nieznaczny.

Diagram-6 ilustruje wypadkowy „wpływ” wskaźników, z którego wynika, iż wskaźniki: IV.1 (56.25%), IV.4 (86.16%), IV.5 (83.21%), II.4 (71.44%) bardziej niż pozostałe wykorzystają swoje „możliwości”. Na uwagę zasługuje również fakt, iż, pomimo, że wskaźnik IV.1 ma mniejszy względny parametr samorealizacji (56.25%) niż np. wskaźnik II.4 (71.44%), to jednak jego „wpływ” na kształtowanie się sytuacji w regionie jest większy, z uwagi na większą „wartość” wektora priorytetu wskaźników V_i .

2.6. Analiza kategorii

Poza śledzeniem chronologicznego rozwoju zdarzeń oraz analizą wskaźników, na pełny obraz rozwoju sytuacji w regionie, składa się również *analiza kategorii*. Algorytm postępowania jest tutaj analogiczny, jak w przypadku analizy wskaźników. Wyniki obliczeń przedstawiono w *tabeli-10*.

Diagram-7 przedstawia zaproponowane przez autora „widmo” analizy kategorii, z którego jednoznacznie wynika, iż zasadnicze zmiany w regionie zachodzą pod „wpływem” 5 „czynnych kategorii” wskaźników, tzn.: IV, I, VI, II i V. W przeciwieństwie do pozostałych kategorii, charakteryzuje je wyraźny przyrost wartości wypadkowego „wpływu” na sytuację ($\Delta\sigma$). Z diagramu widać również dominujący „wpływ” kategorii IV (*militarnej*), co w pełni potwierdził rzeczywisty rozwój sytuacji w regionie. Na uwagę zasługuje również chwilowa „możliwość” poprawy sytuacji pod „wpływem” wskaźników kategorii V (*procesy pokojowe*). Nie została ona jednak wykorzystana, czego dowodzi analiza *diagramu-9*.

Diagram-8 odzwierciedla rosnące zmiany wypadkowego „wpływu” wszystkich 8 kategorii wskaźników na zmianę sytuacji w regionie. Na osi poziomej zaznaczono kategorie wskaźników uporządkowane według malejących „wartości” wektora priorytetu kategorii VK. Ostatni punkt krzywej wypadkowej odpowiada „wartości” wypadkowego „wpływu” wszystkich 8 kategorii ($\sigma[8]=3.5651$). Diagram ten potwierdza również dominujący „wpływ” kategorii IV (*militarnej*). „Wpływ” pozostałych kategorii jest nieporównywalnie mniejszy.

Diagram-9 ilustruje stopień samorealizacji poszczególnych kategorii wskaźników. Jednoznacznie widać, iż swoje „możliwości” najbardziej wykorzystały kategorie wskaźników: IV (98.98%), II (78.58%) i VI (56.25%). Na uwagę zasługuje szczególne znaczenie kategorii II o niewielkiej, w porównaniu do innych kategorii, wartości wektora priorytetu. Całkowity „wpływ” wszystkich „czynnych kategorii” wynosi: $\sigma_{max}[5]=4.9902$, natomiast ich rzeczywisty względny „wpływ” na sytuację w regionie jest znaczny i wynosi aż: $(\sigma_5/\sigma_{max}[5])=3.5650/4.9902=71.44\%$.

2.6. Uwagi końcowe

Przedstawione modelowanie empiryczne w procesie wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym ilustruje jeden ze współczesnych kierunków

zastosowania modelowania matematycznego w dziedzinie EWCP. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż prezentowane rozwiązanie potwierdziło rzeczywiste źródła konfliktu oraz właściwie określiło faktyczny przebieg zdarzeń w regionie konfliktu, o czym świadczy przytoczona aplikacja modelu. Ogromna ilość i złożoność informacji gromadzonych i przetwarzanych w systemie EWCP sprawia, iż tradycyjne metody analityczne stały się nieskuteczne i muszą ustąpić miejsca nowoczesnym rozwiązaniom. Zagadnienie to stało się więc trwałym elementem nowoczesnego systemu EWCP i w najbliższych latach należy oczekiwać jego dalszego intensywnego rozwoju.

ROZDZIAŁ III

WCZESNE OSTRZEGANIE I ZAPOBIEGANIE KONFLIKTOM ZBROJNYM W STRATEGII NATO

1. EWOLUCJA KONCEPCJI NATO W DZIEDZINIE EWCP

Zmiany w sytuacji międzynarodowej, które nastąpiły na początku lat 90-tych, spowodowały wzrost zagrożenia wybuchem lokalnych oraz regionalnych konfliktów zbrojnych. W ocenie analityków z NATO powstałe napięcia i rejony zapalne, są tak samo groźne dla bezpieczeństwa międzynarodowego, jak proliferacja broni masowego rażenia, terroryzm czy też zjawisko zorganizowanej przestępczości. Sojusz Północnoatlantycki nie zmuszany dotąd do bezpośredniego udziału w zapobieganiu konfliktom zbrojnym, nie był przygotowany do organizacji bezpieczeństwa i wypełniania funkcji poza literą Traktatu Waszyngtońskiego. Konflikt bałkański sprawił, iż NATO musiała wziąć poważnie pod uwagę konieczność zmiany swojego nastawienia do prowadzenia operacji pokojowych poza Art. 5 Traktatu.

Napięcia w stosunkach międzynarodowych, a przede wszystkim związane z nimi nowe zagrożenia dla pokoju i bezpieczeństwa sprawiły, iż w treści przyjętej przez Szczyt Rzymski NATO (1991) „**Koncepcji Strategicznej**”, wśród głównych obszarów aktywności Sojuszu znalazła się także problematyka **EWCP**, w tym reagowanie w sytuacjach kryzysowych (*crisis management*). Zadanie to uznane zostało za tak samo ważne jak wspólna obrona (*collective defence*) obszaru traktatowego. Koncepcja ogłosiła gotowość NATO do podejmowania wszelkich działań zmierzających do ograniczenia ryzyka wystąpienia współczesnych konfliktów zbrojnych³⁴. Określono w niej szerokie podejście Sojuszu do tej problematyki, oparte na dialogu, współpracy oraz utrzymywaniu zdolności do wspólnej obrony państw członkowskich. Pomimo, iż w dokumencie tym nie pojawiło się pojęcie operacji

³⁴ NATO Handbook. 50th Anniversary Edition, NATO Office of Information and Press, Brussels 1998-1999, s. 67.

pokoju, to jego treść sugerowała, iż w niedługim czasie Sojusz podejmie się tego typu działań³⁵.

Szczyt Rzymski, w przyjętej „Deklaracji Pokoju i Współpracy”, powołał także do życia **Północnoatlantycką Radę Współpracy (NACC)**³⁶. W dokumencie został poruszony problem relacji pomiędzy NATO a państwami współpracującymi, opartych na zasadach współpracy i dialogu. Podkreślono w nim rangę problematyki EWCP, wskazując bardzo mocno na wiodącą w tym względzie rolę KBWE. Było to podyktowane ówczesną sytuacją międzynarodową i znaczącą rolą, jaką odgrywała w niej ta właśnie organizacja. W obrębie Sojuszu trwały wówczas dyskusje nt. możliwych sposobów realizowania zadań w dziedzinie EWCP. Prezentowano w tym względzie trzy odmienne stanowiska:

- pierwsze uznawało konieczność bezpośredniego udziału Sojuszu w operacjach pokojowych, w przypadku zagrożenia wspólnych interesów;
- drugie optowało za bardziej ograniczoną rolą, proponując jedynie koordynację przez NATO działań kontyngentów międzynarodowych, oddanych do dyspozycji ONZ;
- trzecie, najbardziej sceptyczne i niechętne angażowaniu się Sojuszu w operacje pokojowe, wskazywało raczej na konieczność większej aktywności w obszarze bezpieczeństwa europejskiego ze strony KBWE.

W czerwcu 1992 roku w komunikacie końcowym ze spotkania **Rady Północnoatlantyckiej (NAC)** w Oslo, pojawił się zapis, który wyrażał kompromis pomiędzy tymi trzema stanowiskami, stanowiący, iż NATO wyraża gotowość wsparcia działań na rzecz pokoju podejmowanych pod auspicjami KBWE, zgodnie z obowiązującą w tym względzie w Sojuszu procedurą decyzyjną, w której każdy przypadek takiego działania rozpatrywany jest w trybie indywidualnym. Choć był to bez wątpienia znaczący krok naprzód w działaniach strategicznych Sojuszu, to jednak nadal utrzymany został prymat interesów wspólnej obrony nad zaangażowaniem na terytorium zewnętrznym³⁷.

Zaledwie kilka miesięcy później w Brukseli NAC poszerzyła swoją deklarację dotyczącą udziału Sojuszu w misjach pokojowych o działania prowadzone pod egidą

³⁵ NATO Handbook Documentation - 50th Anniversary Edition, NATO Office of Information and Press, Brussels 1999, s. 281.

³⁶ W następnym roku została utworzona *Grupa Robocza Ad Hoc ds. Współpracy w Dziedzinie Operacji Pokojowych*, działająca pod egidą NACC. Grupa ta prowadzi swoje prace do dziś, a głównym ich efektem jest opracowanie dwóch raportów tzw. „Raportów Ateńskich”. Więcej na ten temat w podrozdziale 4.2.

³⁷ NATO Handbook Documentation ..., s. 312.

ONZ. NATO zobowiązała się tym samym do *pozytywnego odpowiadania na inicjatywy Sekretarza Generalnego ONZ, poszukującego pomocy Sojuszu we wprowadzaniu rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ*³⁸. Zapowiedziane zostało również wprowadzenie **zadania wsparcia operacji pokojowych ONZ i KBWE** do katalogu działań sił i dowództw NATO oraz do związanych z tymi działaniami procedur planistycznych. Potwierdzając treści zawarte w dokumencie z Oslo, wyjaśniono również, jaką formę może przyjmować udział NATO w misjach pokojowych, a może on oznaczać:

- przekazanie takich zasobów jak: doświadczenia, informacje, szkolenie, infrastruktura, środki transportu i łączności, logistyki oraz wydzielonych jednostek wojskowych na rzecz operacji ONZ i KBWE;
- przeprowadzenie lub koordynację operacji prowadzonej przez wspomniane instytucje;
- wsparcie państwa członkowskiego lub grupy państw biorących udział w operacji³⁹.

Jak widać Sojusz, uznając prymat polityczny ONZ i KBWE w kwestii mandatu operacji pokojowych, pozostawiał sobie ostateczną decyzję co do formy i charakteru swojego, ewentualnego w nich udziału. W praktyce oznaczało to, iż operacje zostały uzależnione od własnych procedur NATO, możliwości pogodzenia stanowisk państw członkowskich oraz od charakteru zgłaszanego przez organizacje międzynarodowe zapotrzebowania dotyczącego udziału w nich Sojuszu.

W „Deklaracji Szczytu Brukselskiego” (1994), problematyka wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym również zajmuje poczesne miejsce. Do instytucji, które NATO wymienia jako partnerów swoich działań, dołączyły dwie kolejne: **Unia Zachodnioeuropejska (UZE)**, oraz powołany dopiero do życia program **Partnerstwo dla Pokoju (PdP)**. Szczyt upoważnił władze wojskowe NATO do przeprowadzenia analizy, mającej ustalić, w jaki sposób struktury polityczne i wojskowe Sojuszu oraz obowiązujące procedury mogą zostać efektywnie wykorzystane w operacjach NATO oraz we współpracy z UZE i PdP w ramach **Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony (ESDI)**⁴⁰.

³⁸ NATO Handbook Documentation ..., s. 320.

³⁹ Kupiecki R., *NATO a operacje pokojowe. Studium Sojuszu w Transformacji*, Warszawa-Toruń 1998, s. 156.

⁴⁰ NATO Handbook Documentation ..., s. 328.

Postanowienia zawarte w dokumentach z Oslo i Brukseli określiły zasady udziału Sojuszu w operacjach pokojowych, w tym podstawy prawne ewentualnego zaangażowania sił Sojuszu poza obszarem traktatowym, ograniczając je jednak do reakcji na prośbę ONZ lub KBWE. Sojusz zdefiniował tym samym swoje relacje z tymi organizacjami, nie potwierdzając jednak ich zwierzchnictwa w operacjach pokojowych z udziałem NATO oraz w kwestii obrony własnego terytorium.

Prace nad nowymi zadaniami NATO były kontynuowane, co doprowadziło do opracowania na bazie „Koncepcji Strategicznej” z 1991 roku nowych rozwiązań przyjętych podczas Szczytu Waszyngtońskiego w 1999 roku w tzw. „**Nowej Koncepcji Strategicznej**”⁴¹. W dokumencie tym stwierdza się między innymi, iż NATO, zgodnie z Art. 7 Traktatu Waszyngtońskiego jest uprawniona do podejmowania działań na rzecz EWCP, w tym operacji prowadzonych w odpowiedzi na zaistniałą sytuację kryzysową tzw. *crisis response operations (CRO)*⁴². Oznacza to utrzymywanie potencjału i zdolności operacyjnych wojsk, zarówno w celu wspólnej obrony, jak i działań na rzecz EWCP. Działania te będą mogły być podejmowane również w ramach operacji prowadzonych poza Artykułem 5 Traktatu Waszyngtońskiego (*non-Article 5 crisis response operations*), gdy: *zaistniały poza obszarem traktatowym konflikt może swoim zasięgiem zagrozić bezpieczeństwu państw członkowskich*. Z tego względu operacje te są tak samo istotne politycznie i militarnie, jak operacje dotyczące wspólnej obrony prowadzonej w ramach Artykułu 5⁴³. W Koncepcji podtrzymane zostało stanowisko z 1994 roku dotyczące zarówno gotowości NATO do współpracy z ONZ i OBWE, jak i uzależnienie udziału w misji lub jej organizacji od decyzji wszystkich państw członkowskich, podejmowanej w oparciu o indywidualną analizę zaistniałej sytuacji. Sojusz deklaruje również gotowość do udzielenia swoich zasobów, w celu wsparcia, podobnych w swojej istocie do natowskiego *crisis management*, prowadzonych przez UZE „*operacji petersberskich*”⁴⁴. W komunikacie końcowym ze spotkania w formule ministrów obrony w Brukseli w dniu 2 grudnia 1999 roku stwierdza się, iż: *bazując na doświadczeniach wyniesionych z operacji w Kosowie, NATO robi wszystko, aby lepiej przygotowywać się do podobnych sytuacji w przyszłości*. W ocenie ministrów

⁴¹ NATO *Communiqués and Statements 1999*, NATO Office of Information and Press, Brussels 2000, s. 19.

⁴² Tamże, s. 37.

⁴³ Tamże, s. 42.

⁴⁴ Nazwa pochodzi od miejscowości Petersberg koło Bonn, gdzie w czerwcu 1992 r. ministrowie spraw zagranicznych państw UZE przyjęli treść misji. Obejmują one: operacje humanitarne i ratownicze, misje pokojowe oraz inne zadania przeznaczone dla sił zbrojnych w kontekście reagowania w sytuacjach kryzysowych.

operacja ta wykazała konieczność wzmocnienia zdolności operacyjnej sił zbrojnych Sojuszu, a szczególnie jego europejskich członków, w celu bardziej efektywnego zaangażowania się w przygotowanie i prowadzenie nowoczesnych **operacji wspierania pokoju**⁴⁵.

Podobny w tonie jest komunikat końcowy spotkania NAC w formule ministrów spraw zagranicznych, które odbyło się w Brukseli w dniu 15 grudnia 1999 roku. Ministrowie powołując się na zapisy „Nowej Koncepcji Strategicznej”, mówiące o zobowiązaniach Sojuszu do skutecznego uczestnictwa w EWCP oraz uwzględniając doświadczenia płynące z operacji w BiH oraz w Kosowie, polecili Radzie Północnoatlantyckiej:

„dalsze rozważenie środków, które zapewnią spójny i skuteczny wkład Sojuszu w działania społeczności międzynarodowej, zmierzające do zapobiegania i rozładowywania konfliktów oraz przygotowanie zaleceń, co do miejsca i poziomu zastosowania koniecznych środków, w celu ich skutecznego wykorzystania”⁴⁶.

2. INSTYTUCJE NATO ZAANGAŻOWANE WE WCZESNE OSTRZEGANIE I ZAPOBIEGANIE KONFLIKTOM ZBROJNYM

Ze względu na występujące zjawisko współdziałania i wzajemnego uzupełniania się instytucji tworzących polityczno-wojskowe struktury Sojuszu, należy na wstępie stwierdzić, iż niemalże każda z nich ma do wypełnienia zadania znajdujące się w obszarze działalności EWCP. Szczególnie dotyczy to reagowania na sytuacje kryzysowe (faza I konfliktu zbrojnego).

2.1. Główne instytucje decyzyjne

Najważniejszym organem decyzyjnym w NATO jest Rada Północnoatlantycka (NAC). Jest to jedyna instytucja powołana formalnie przez Traktat Waszyngtoński i posiadająca uprawnienia do powoływania innych struktur, których zadaniem jest wypełnianie postanowień Traktatu⁴⁷. Członkami Rady są

⁴⁵ NATO Communiqués and ... , s. 85.

⁴⁶ Tamże, s. 97.

⁴⁷ NATO Handbook , s. 35.

wszystkie państwa członkowskie NATO, a na jej czele stoi **Sekretarz Generalny NATO**. Skład NAC, w zależności od formuły spotkania tworzą: prezydenci i premierzy (spotkania na szczycie), ministrowie spraw zagranicznych lub obrony (spotkania ministerialne) lub ambasadorowie (stałe spotkania Rady). Prace Rady są wspierane przez wiele komitetów zajmujących się praktycznie całością funkcjonowania Sojuszu. Szerokiej pomocy udziela jej również Sekretariat Międzynarodowy.

Rys. 6. Instytucje NATO wspierające działania NAC w dziedzinie EWCP

Do podstawowych komitetów i innych organów przedstawicielskich Sojuszu, wspierających działania NAC w obszarze EWCP należą⁴⁸:

Komitet Wojskowy (MC) - jako najwyższy organ wojskowym NATO odpowiada za:

- przygotowywanie planów operacji pokojowych;
- monitorowanie rozwoju sytuacji w rejonie pełnienia misji (wczesne ostrzeżenie);
- informowanie NAC o bieżącym przebiegu operacji oraz konieczności wprowadzenia jej ewentualnych modyfikacji. W tym zakresie MC współdziała z dowództwem odpowiedzialnym bezpośrednio za prowadzoną operację.

Polityczno-Wojskowy Kierowniczy Komitet Programu PdP (PMSC/PfP) zajmujący się całością problematyki PdP, w tym współdziałaniem w ramach wspólnych operacji pokojowych NATO z udziałem państw partnerskich.

Grupa Koordynowania Polityki (PCG) jako jeden z najważniejszych polityczno-wojskowych organów konsultacyjnych Sojuszu odpowiada za przygotowywanie dla NAC dokumentów i ocen polityczno-wojskowych dotyczących:

⁴⁸ NATO Handbook ..., s. 42.

EWCP, modyfikacji planów operacyjnych oraz rozwijania koncepcji **Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych (CJTF)**.

Komitet Rady ds. Ćwiczeń i Operacji (COEC) - najważniejsze forum Sojuszu zajmujące się problematyką reagowania w sytuacjach kryzysowych. Do jego głównych zadań należy:

- doradzanie NAC w zakresie możliwości i środków dostępnych do wykorzystania w sytuacjach kryzysowych;
- zbieranie doświadczeń i przygotowywanie wniosków z prowadzonych przez Sojusz operacji;
- przygotowywanie i prowadzenie ćwiczeń reagowania kryzysowego (CMX), których celem jest sprawdzenie zdolności państw NATO do reagowania w sytuacjach kryzysowych⁴⁹.

2.2. Struktury cywilne

Część cywilną NATO stanowi instytucja wykonawcza nosząca nazwę **Sekretariatu Międzynarodowego (IS)**. Najważniejszy i odgrywający główną rolę w tej części struktury Sojuszu jest **Departament Polityczny**. Na jego czele stoi Asystent Sekretarza Generalnego NATO Ds. Politycznych, będący jednocześnie przewodniczącym Wysokiego Komitetu Politycznego NATO. W jego skład wchodzi: *Zarząd Polityczny* oraz *Zarząd Ekonomiczny*.

Zarząd Polityczny, na którego czele stoi Dyrektor, druga w hierarchii osoba po Asystencie Sekretarza Generalnego ds. Politycznych, realizuje bieżące zadania w oparciu o pięć sekcji, z czego trzy są bezpośrednio zaangażowane w problematykę EWCP, a mianowicie:

- **Sekcja Spraw Wielostronnych i Regionalnych;**
- **Sekcja Planowania Polityki i Przygotowywania Wystąpień;**
- **Sekcja Partnerstwa i Współpracy.**

Do podstawowych obszarów zainteresowania Zarządu należy:

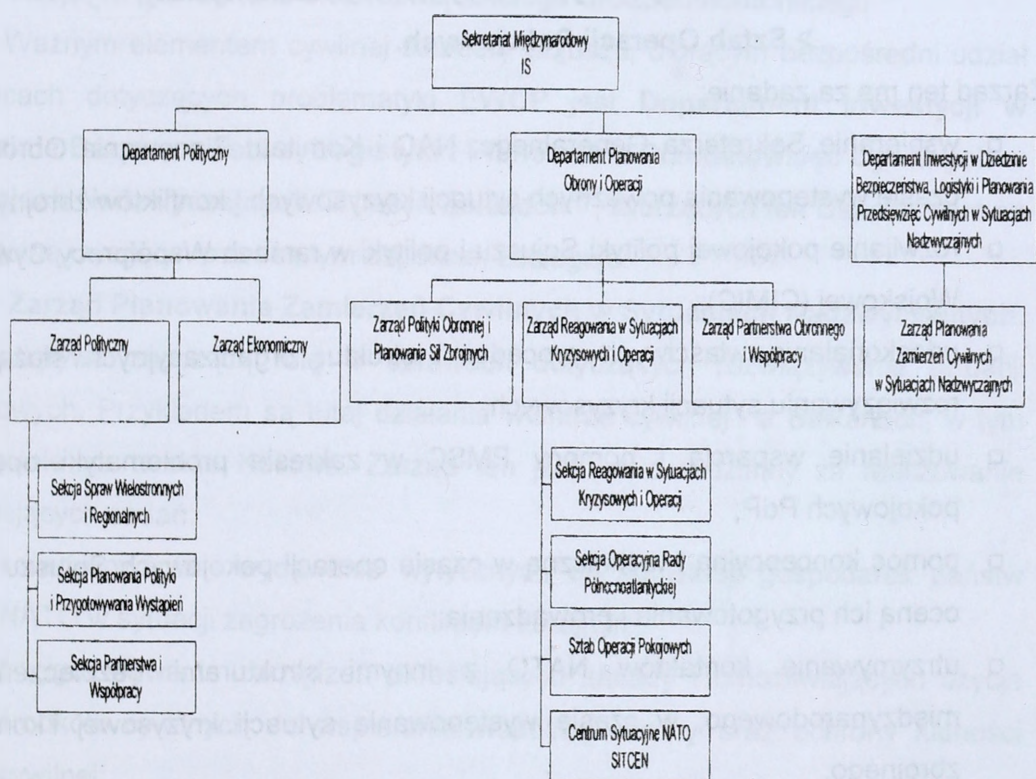
- rozwój stosunków NATO z europejskimi instytucjami bezpieczeństwa;

⁴⁹ Ćwiczenia odbywają się co roku w lutym. Odstępstwem od tej zasady był rok 1999, kiedy to ze względu na operację w Kosowie, Sojusz zrezygnował z ich przeprowadzenia. W lutym 2000 roku odbyły się pierwsze wspólne ćwiczenia NATO-UZE pod nazwą CMX/CRISEX 2000. W ćwiczeniach mogą również uczestniczyć państwa partnerskie.

- problematyka stosunków z państwami nie biorącymi udziału w EAPC i PdP, w tym przygotowywanie i realizacja planów działania NAC oraz opracowywanie wyników spotkań Rady;
- rozwój „Dialogu Śródziemnomorskiego”;
- przygotowywanie raportów określających ramy planów politycznych oraz informowanie o politycznych zamiarach NATO;
- ogólny nadzór nad rozwojem stosunków NATO-Rosja i NATO-Ukraina;
- ocena politycznych aspektów roli NATO w b. Jugosławii⁵⁰.

Rys. 7.

Struktury cywilne NATO zaangażowane w zapobieganie konfliktom

Zarząd Ekonomiczny, odpowiada m. in. za kontakty i konsultacje z udziałem państw NATO i państw partnerskich w dziedzinie ekonomicznych aspektów bezpieczeństwa, w tym ekonomicznego podłoża konfliktów zbrojnych⁵¹.

⁵⁰ NATO Handbook ..., s. 222.

⁵¹ Tamże, s. 223.

Ważną rolę w obszarze poruszanej problematyki odgrywa **Departament Planowania Obrony i Operacji**, kierowany przez Asystenta Sekretarza Generalnego NATO ds. Planowania Obronnego i Operacji, który jest przewodniczącym m. in. Grupy Koordynowania Polityki (PCG)⁵². W jego skład wchodzi cztery Zarządy, z których aż trzy zajmują się problematyką EWCP, a mianowicie:

Zarząd Polityki Obronnej i Planowania Sił Zbrojnych, który zajmując się problematyką planowania obronnego i kierunkami polityki obronnej, jest odpowiedzialny m. in. za rozwijanie koncepcji CJTF.

Zarząd Reagowania w Sytuacjach Kryzysowych i Operacji, na którego czele stoi Dyrektor. W jego skład wchodzi:

- **Sekcja Reagowania w Sytuacjach Kryzysowych;**
- **Sekcja Operacyjna Rady Północnoatlantyckiej;**
- **Sztab Operacji Pokojowych.**

Zarząd ten ma za zadanie:

- wspieranie Sekretarza Generalnego, NAC i Komitetu Planowania Obrony w czasie występowania poważnych sytuacji kryzysowych i konfliktów zbrojnych;
- rozwijanie pokojowej polityki Sojuszu i polityki w ramach Współpracy Cywilno-Wojskowej (CIMIC);
- udoskonalanie właściwych procedur i struktur organizacyjnych służących rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych;
- udzielanie wsparcia i pomocy PMSC w zakresie problematyki operacji pokojowych PdP;
- pomoc koncepcyjną i techniczną w czasie operacji pokojowych Sojuszu oraz oceną ich przygotowania i prowadzenia;
- utrzymywanie kontaktów NATO z innymi strukturami bezpieczeństwa międzynarodowego, w czasie występowania sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego.

Integralną częścią ww. Zarządu jest **Centrum Sytuacyjne NATO (SITCEN)**, którego pracami na co dzień kieruje **dyrektor Międzynarodowego Sztabu Wojskowego (IMS)**. Wypełnia ono bardzo istotne zadania, w tym między innymi:

⁵² NATO Handbook ..., s. 224.

- stanowi ośrodek pomocniczy dla NAC, Komitetu Planowania Obronnego (DPC) i Komitetu Wojskowego (MC), w sprawach dotyczących realizacji przez te organa ich funkcji konsultacyjnych;
- stanowi centrum zbierania, przetwarzania i wymiany informacji nt. sytuacji w regionie kryzysu/konfliktu (wczesne ostrzeżenie);
- pełni funkcje łącznikowe z ośrodkami o podobnym charakterze, funkcjonującymi w państwach członkowskich i dowództwach Sojuszu.

Zarząd Partnerstwa Obronnego i Współpracy powołany został w 1997 roku i odpowiada za tworzenie i wprowadzanie w życie polityki w zakresie PdP, prowadzi prace PMSC oraz wnosi swój wkład w pracę innych organów NATO w kontekście działalności EAPC. Istotnym obszarem zainteresowania Zarządu jest współpraca NATO-Rosja, NATO-Ukraina oraz rozwój „Dialogu Śródziemnomorskiego”⁵³.

Ważnym elementem cywilnej struktury Sojuszu, biorącym bezpośredni udział w pracach dotyczących problematyki EWCP jest **Departament Inwestycji w Dziedzinie Bezpieczeństwa, Logistyki i Planowania Przedsięwzięć Cywilnych w Sytuacjach Nadzwyczajnych**. Z trzech Zarządów⁵⁴, tworzących ten Departament na szczególną uwagę w rozważanym aspekcie, zasługuje:

Zarząd Planowania Zamierzeń Cywilnych w Sytuacjach Nadzwyczajnych, który odgrywa znaczącą rolę w sprawach dotyczących rozwiązywania sytuacji kryzysowych. Przykładem są tutaj działania w sferze cywilnej na Bałkanach, w tym szczególnie na terenie Kosowa. Zarząd ten jest odpowiedzialny za realizowanie następujących zadań:

- koordynowanie i wydawanie wytycznych do konwersji gospodarek państw NATO w sytuacji zagrożenia konfliktem zbrojnym;
- przygotowywanie zarządzeń określających zasady i umożliwiające użycie środków cywilnych do wspierania wspólnej obrony oraz ochrony ludności cywilnej;
- zapewnianie wsparcia merytorycznego ciałom przedstawicielskim NATO, odpowiedzialnym za rozwiązywanie sytuacji kryzysowych i konfliktowych w sferze cywilnej, w tym zwłaszcza w obszarze gospodarczym⁵⁵.

⁵³ NATO Handbook ..., s. 225.

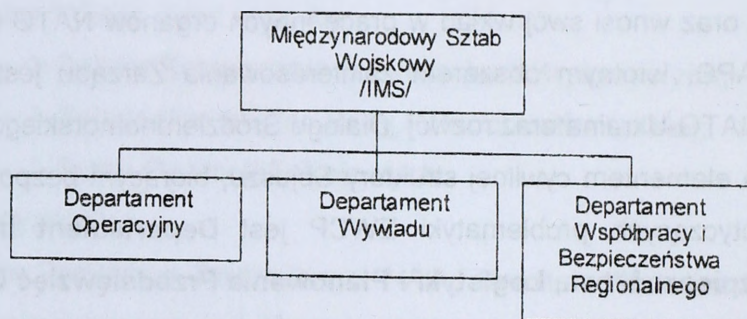
⁵⁴ Pozostałe dwa Zarządy to: Zarząd Inwestycji Bezpieczeństwa oraz Zarząd Logistyki.

⁵⁵ NATO Handbook ..., s. 230.

2.3. Struktury wojskowe

Organem wykonawczym wojskowych struktur NATO jest **Międzynarodowy Sztab Wojskowy (IMS)**. Składa się on z pięciu Departamentów, z których trzy⁵⁶ biorą największy udział w dziedzinie EWCP:

- **Departament Operacyjny;**
- **Departament Wywiadu;**
- **Departament Współpracy i Bezpieczeństwa Regionalnego.**

Rys. 8. Struktury wojskowe NATO biorące bezpośredni udział w EWCP

Departament Operacyjny wspiera Komitet Wojskowy w formułowaniu bieżących planów operacyjnych oraz rozwiązywaniu problemów dotyczących stanu sił zbrojnych oraz działań militarnych Sojuszu. Do zadań Departamentu należą również działania, mające na celu stałe podnoszenie zdolności operacyjnych Sojuszu.

Departament Wywiadu, którego głównym zadaniem jest koordynowanie działalności służb wywiadowczych państw członkowskich, w celu właściwego monitorowania rozwoju sytuacji międzynarodowej oraz oceny jej wpływu na bezpieczeństwo Sojuszu. W ramach jego działalności dokonywana jest również ocena potencjalnych zagrożeń, związanych z istniejącymi źródłami konfliktów. W tym zakresie Departament stanowi **bardzo ważny element modułu wczesnego ostrzegania**.

Departament Współpracy i Bezpieczeństwa Regionalnego jest kluczowym organem NATO zajmującym się kwestiami współpracy wojskowej w ramach EAPC i

⁵⁶ Dwa pozostałe Departamenty to: Departament Planowania i Polityki oraz Departament Logistyki, Uzbrojenia i Zasobów.

PdP. Dotyczy to również rozwijania koncepcji prowadzenia wspólnych operacji pokojowych. Ponadto jest on również organem pomocniczym ds. kontaktów z OWBE⁵⁷.

Bezpośrednim elementem wykonawczym struktury wojskowej są **dowództwa NATO**. Odpowiadają one za planowanie oraz realizację działań w ramach EWCP. Struktury Sojuszu oraz jego organa przedstawicielskie i decyzyjne tworzą dobrze współpracujący system, umożliwiający szerokie konsultacje merytoryczne, co przyczynia się do optymalizacji podejmowanych przez NAC decyzji.

3. OPERACJE POKOJOWE W STRATEGII NATO

3.1. Ewolucja i znaczenie operacji pokojowych NATO

Otwarcie wielu zamkniętych w okresie „zimnej wojny” obszarów współpracy i kontaktów międzynarodowych zbiegło się w czasie z powstaniem nowych źródeł konfliktów zbrojnych. Kryzys bałkański pokazał, iż ONZ nie jest w stanie skutecznie zapobiegać tym konfliktom. Jednak wprowadzone przez ówczesnego Sekretarza Generalnego ONZ, B. Butrosa Ghali określenia **dyplomacji prewencyjnej** (preventive diplomacy) oraz **operacji pokojowych** na trwałe weszły do słownika stosunków międzynarodowych i nic nie straciły na aktualności⁵⁸.

Odtąd wyróżnia się:

- **operację utrzymania pokoju** (*peace-keeping operation*), czyli wprowadzenie do regionu konfliktu zbrojnego, za zgodą jego stron, sił międzynarodowych w celu utrzymania istniejącego pokoju;
- **operację tworzenia pokoju** (*peace-making operation*), czyli pokojowy sposób nakłaniania stron konfliktu zbrojnego do porozumienia;
- **operację budowania pokoju** (*peace-building operation*), czyli wspieranie struktur lokalnych biorących udział w budowaniu infrastruktury pokoju, w celu zapobiegania odtwarzaniu się konfliktu zbrojnego,

⁵⁷ NATO Handbook ..., s. 240.

⁵⁸ Buthros-Ghali B., *An Agenda for Peace*, New York, United Nations Press 1992 oraz Evans G., *Współpraca dla Pokoju*, Warszawa 1995.

NATO musiało przejąć część odpowiedzialności i włączyć się w problematykę EWCP, gdyż jako jedyne dysponowało wymaganym w tym zakresie potencjałem na który składają się między innymi:

- sprawdzona, wielonarodowa struktura oraz skuteczny system dowodzenia i kontroli;
- dobrze uzbrojone, wyposażone, wyszkolone i przygotowane do współdziałania wielonarodowe siły zbrojne;
- **system wczesnego ostrzegania i powiadamiania (AWACS)**, zaawansowane i sprawdzone procedury wymiany informacji wywiadowczych oraz opracowane zasady postępowania na wypadek sytuacji kryzysowych;
- doświadczone zespoły i sprawne procedury planistyczne, dobrze działający system konsultacji politycznych oraz rozwinięte stosunki z państwami, które nie będąc członkami NATO mogą uczestniczyć we wspólnych operacjach pokojowych.

Rozpoczęły się szeroko zakrojone prace nad modyfikacją Sojuszu, w celu umożliwienia mu wykonywania **funkcji zarówno uczestnika jak i organizatora systemu bezpieczeństwa międzynarodowego**. Gotowość do prowadzenia operacji pokojowych wymusiła w pierwszym rządzie konieczność dostosowania struktur i procedur operacyjnych do wykonywania nowych zadań. Ponadto należało przeprowadzić szkolenie stanów osobowych, przygotować zabezpieczenie logistyczne operacji oraz dostosować systemy łączności i dowodzenia. Proces ten był dodatkowo utrudniony, z uwagi na przeprowadzane w tym czasie redukcje budżetowe.

Powołana w 1992 roku w **Kwaterze Głównej Sojuszniczych Sił w Europie (SHAPE)** specjalna **komórka ds. operacji pokojowych** opracowała we współpracy z innymi strukturami wojskowymi zbiór wytycznych do planowania operacyjnego przyszłych operacji pokojowych oraz wytyczyła kierunki dalszego rozwoju. W dokumencie tym znalazł się katalog środków wojskowych, jakie Sojusz wydzieli do prowadzenia własnych operacji, oraz w ramach wsparcia innych organizacji międzynarodowych.

W pracach analityków wojskowych pojawił się na początku 1993 roku pogląd głoszący, iż procesy planistyczne Sojuszu muszą z jednej strony służyć utrzymaniu zdolności do wspólnej obrony obszaru północnoatlantyckiego, z drugiej zaś tworzyć warunki do rozwiązywania problemów zagrażających jego bezpieczeństwu, a

powstałych poza tym obszarem. Nadal jednak nie wyeliminowano problematycznych kwestii dotyczących połączenia i koordynacji obu tych kierunków działania, wymagającego odmiennego przygotowania sił zbrojnych do tego typu misji. Nie sprecyzowano wówczas obszaru działań antykrzysowych NATO, w tym zakresu ewentualnych operacji o charakterze "wymuszania pokoju".

Ostatecznie jednak w sierpniu 1993 roku Komitet Wojskowy przedstawił Radzie NATO dokument pod nazwą „Planowanie wojskowe NATO dla potrzeb operacji wspierania pokoju”⁵⁹, w którym między innymi zdefiniowano termin operacji pokojowych z udziałem Sojuszu. W zamian znanego już określenia ONZ wprowadzono pojęcie **operacji wspierania pokoju** (*peace support operations-PSO*), które oznacza szeroki zakres działań realizowanych pod auspicjami ONZ lub KBWE. Z analizy treści tego dokumentu wynika, że działania te dotyczą szerokiego wachlarza operacji zapobiegania konfliktom zbrojnym⁶⁰.

Wydarzenia kolejnych lat, w tym udział NATO w misjach pokojowych w BiH w ramach IFOR i SFOR, a później w operacjach wojskowych w Kosowie w ramach KFOR pokazują, że rozwój wydarzeń w Europie wymusił na Sojuszu aktywne zaangażowanie się w działania wojskowe poza granicami obszaru wyznaczonego przez Traktat Waszyngtoński. Podczas gdy Koncepcja Strategiczna z 1991 roku prezentowała nowe wyzwania dla Sojuszu w zmieniającym się środowisku międzynarodowym, to właśnie operacje na Bałkanach wpisały operacje pokojowe do katalogu działań Sojuszu. Obecność NATO na Bałkanach spowodowała również wzrost wzajemnych kontaktów Sojuszu z ONZ i KBWE, które nie posiadając własnych zasobów umożliwiających prowadzenie skutecznej operacji w tym regionie, zapewniały operacji wojskowej NATO właściwą legitymację prawno-polityczną.

Niektórzy specjaliści byli zdania, że zaangażowanie NATO w Bośni, a przede wszystkim prowadzenie jednocześnie misji humanitarnej i operacji wojskowej sprawi, iż w przyszłości Sojusz będzie ostrożniejszy w podejmowaniu decyzji o podobnym zaangażowaniu⁶¹. Życie zweryfikowało te opinie wraz z podjęciem przez NATO decyzji o operacji powietrznej, a następnie rozmieszczeniu sił KFOR w Kosowie.

⁵⁹ NATO military planning for peace support operations, MC-327, Brussels 1993.

⁶⁰ Przebieg dyskusji dotyczących tematu jest bardzo interesujący i ukazuje wielopłaszczyznowość stanowisk w kwestii EWCP oraz udziału NATO w operacjach pokojowych. W czasie jej trwania dawały o sobie znać różnice w stanowiskach poszczególnych grup państw członkowskich, określane ich stosunkiem do celowości prowadzenia tego typu działań przez Sojusz oraz ich zasięgu i zakresu. Ze względu na niejawną charakter większości z tych dokumentów, w niniejszej pracy znalazły się tylko te informacje, które zostały opublikowane w materiałach informacyjnych NATO lub też takie, które znalazły się w jawnych materiałach wewnętrznych Sojuszu.

⁶¹ R. Kupiecki, NATO ..., s. 240.

Prawdą jest jednak, iż pomimo tego zaangażowania nie można mówić o automatyzmie w podejmowaniu przez NATO ewentualnych, przyszłych misji pokojowych.

Operacja w Kosowie, a przede wszystkim płynące z niej wnioski dla dalszej działalności Sojuszu, jeszcze wielokrotnie będzie przewijająca się w treści niniejszej pracy, stanowiąc dobrą ilustrację dla problematyki EWCP w działalności Sojuszu. Dowodów ewolucji w podejściu do tego zagadnienia dostarczają, wspomniane już dokumenty z kolejnych spotkań ministerialnych NAC, zarówno w formule ministrów spraw zagranicznych jak i ministrów obrony oraz treść „Nowej Koncepcji Strategicznej”.

Sojusz Północnoatlantycki, w porównaniu do innych organizacji międzynarodowych, z pewnością dysponuje obecnie bardziej realnymi możliwościami w zakresie EWCP. Biorąc jednak pod uwagę spoczywający na nim ciężar odpowiedzialności musi on bardzo ostrożnie decydować o stosowaniu środków zapobiegawczych, środki wojskowe traktując jako ostateczność, a decyzje o ich użyciu, jako wynik braku możliwości politycznego oddziaływania na rozwój wydarzeń. Jak z tego wynika, oprócz technicznych problemów związanych z działaniami we wszystkich fazach konfliktu zbrojnego, nie mniej znaczący jest aspekt moralny, związany z planowaniem operacji oraz podjęciem decyzji o jej rozpoczęciu i sposobie prowadzenia.

3.2. Doświadczenia z udziału NATO w operacjach pokojowych na Bałkanach

Prowadzone w NATO studia teoretyczne w zakresie EWCP pozwoliły na wypracowanie koncepcji prowadzenia operacji nowego typu, które szybko zostały zweryfikowane przez wydarzenia na Bałkanach. Pierwsze oceny i wnioski uzyskano w efekcie prowadzonej przez IFOR/SFOR operacji „Joint Forge”. Jednakże dopiero działania Sojuszu w Kosowie stwarzały po temu większe możliwości, angażując NATO na wszystkich etapach rozwoju konfliktu zbrojnego.

Początkiem były próby wywierania nacisków politycznych, wzmacnianych sygnałami o gotowości Sojuszu do podjęcia zdecydowanych działań, włącznie z militarnymi⁶². Brak gotowości władz Federacyjnej Republiki Jugosławii (FRJ) i jej

⁶² Kolejne decyzje NAC, pracującej w formule stałych przedstawicieli, potwierdzały determinację Sojuszu w dążeniu do zapobiegania niekorzystnemu rozwojowi sytuacji. Zarówno dwukrotne próby mediacji podejmowane

ówczesnego prezydenta Slobodana Miloszewicza do ustępstw, spowodował konieczność przeprowadzenia w Serbii i Kosowie operacji powietrznej, a następnie operacji lądowej pod kryptonimem „Joint Guardian”. Doświadczenia z tej operacji pozwoliły na wyciągnięcie przez Sojusz oraz państwa partnerskie wniosków, które będą wykorzystane zarówno w bieżącej, jak i przyszłej działalności.

3.2.1. Analizy i oceny dokonywane przez Komitet Rady Ds. Operacji i Ćwiczeń (COEC) oraz SHAPE

W oparciu o przeprowadzoną przez Sojusz operację w Kosowie, COEC przygotował dla potrzeb Rady NATO i EAPC szereg raportów i analiz, stanowiących podstawę do dyskusji nad dalszym rozwojem problematyki EWCP w NATO.

3.2.1.1. Oceny procedur konsultacyjnych i decyzyjnych NATO

Już pod koniec 1999 roku Komitet Rady ds. Ćwiczeń i Operacji przygotował dla Rady Północnoatlantyckiej raport pt. „Wnioski dotyczące procedur konsultacyjnych i decyzyjnych Sojuszu, wykorzystywanych w czasie operacji w Kosowie”. Na treść raportu składają się zarówno opinie Rady NATO jak i odpowiedzialnego za operację wojskową dowództwa SHAPE. Według autorów raportu analiza funkcjonowania oraz wprowadzania w życie procedur dotyczących reagowania w sytuacjach kryzysowych musi być podstawą do rozwijania możliwości i potencjału Sojuszu w przyszłości⁶³.

Jako jeden z najważniejszych obszarów wymagających doskonalenia raport wymienia: polityczno-wojskowe procesy decyzyjne oraz procedury i środki wykorzystywane w czasie reagowania na sytuacje kryzysowe. W tym zakresie Sojusz powinien położyć nacisk na:

- rozwój politycznych wytycznych do planowania wojskowego, w której to dziedzinie kluczową rolę odgrywa NAC i Sekretarz Generalny NATO.

Wytyczne te powinny zapewniać lepszą niż dotychczas kontrolę polityczną

przez otoczenie Sekretarza Generalnego oraz przez Dyrektora IMS i Dowódcę Sojuszniczych Sił NATO w Europie (SACEUR), jak i informacje o planowanych operacjach powietrznych przeciwko Serbii, nie przyniosły zakładanych rezultatów. Gdy zawiodły narzędzia polityczne wprowadzono w życie założenia planów operacji wojskowych.

⁶³ *Lessons learned concerning alliance consultation and decision-making procedures for operations related to Kosovo*, COEC, Brussels, December 1999.

nad prowadzonymi operacjami, umożliwiając jednocześnie nie zakłócone działanie dowództw. Rada powinna w możliwie krótkim czasie zainicjować prace nad określeniem zasad planowania wojskowego na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowych⁶⁴.

- koordynację działań polityczno-wojskowych, która to została wysoko oceniona. Na szczególną uwagę zasługiwał szybki przepływ informacji pomiędzy organizacjami wojskowymi i politycznymi Sojuszu w czasie trwania operacji. COEC zalecił jednak rozszerzenie możliwości informacyjnych władz wojskowych, dotyczących sytuacji polityczno-wojskowej w rejonie operacji, za pomocą przygotowywanych przez IMS prezentacji i telekonferencji z dowódcami KFOR, organizowanych w czasie posiedzeń NAC⁶⁵.
- współdziałanie w ramach EAPC/PfP, w ramach którego potwierdziła się istotna rola Rady jako forum konsultacyjnego. Partnerzy mieli szerokie możliwości prezentowania swoich opinii i ocen, co było pomocne przy podejmowaniu przez Sojusz decyzji politycznych. Z drugiej strony umożliwiło to NATO prezentowanie swojego stanowiska i wyjaśnianie określonych działań. COEC zalecił dalsze rozwijanie możliwości udziału państw partnerskich w operacjach pokojowych Sojuszu, a także szersze informowanie państw PdP o ocenie NATO na temat rozwoju sytuacji w rejonie misji⁶⁶.
- rozszerzenie i usprawnienie mechanizmów konsultacyjnych pomiędzy strukturami sojuszniczymi, kompetentnymi w obszarze EWCP. Szczególną uwagę poświęcono w tym zakresie w ramach Współpracy Cywilno-Wojskowej (*Civil/Military Cooperation - CIMIC*). Procedury w tym obszarze zostały ocenione dość krytycznie. Stwierdzono, iż konieczne jest pilne podjęcie prac zarówno przez instytucje NATO, jak i instytucje narodowe, w celu opracowania spójnej polityki w zakresie współpracy, oraz rozwoju doktryny CIMIC. Zasugerowano również poprawę systemu informowania

⁶⁴ W konsekwencji okazało się, iż przygotowanie takich „uniwersalnych planów na zapas” jest zbyt kosztowne i odstąpiono, przynajmniej czasowo, od ich realizacji.

⁶⁵ Zalecenie to wprowadzono w życie bardzo szybko. Od początku 2000 roku odbywają się cotygodniowe informacje dla NAC nt. sytuacji polityczno-wojskowej w rejonie misji SFOR i KFOR, prowadzone przez IS i IMS. Raz na pół roku organizowana jest w czasie spotkania Rady telekonferencja z dowódcą KFOR.

⁶⁶ Ma to miejsce w czasie cotygodniowych spotkań PCG w formule SFOR/KFOR, a także w czasie spotkań EAPC w formule Ambasadorów.

mediów o rozwoju sytuacji w regionie i podejmowanych w związku z tym działaniach Sojuszu. Również SHAPE postuluje jak najszybsze dokonanie **reformy systemu polityki informacyjnej** Sojuszu, w tym określenia zasad kontaktów z mediami w okresie prowadzenia operacji⁶⁷.

Do innych wniosków SHAPE należą⁶⁸:

A. Pomoc prawna w czasie przygotowania i prowadzenia operacji (*Legal Support*)

- władze wojskowe są zdania, iż zespoły sztabowe powinny być wzmocniane między innymi specjalistami z zakresu prawa, z dużym doświadczeniem praktycznym. Powinno ułatwić to właściwe działanie i pozwolić na uniknięcie błędów prawnych.
- NATO powinno organizować specjalne kursy dla doradców prawnych oraz kierowanego do dowództw Sojuszu personelu. Pozwolą one również na wymianę i wykorzystanie wzajemnych doświadczeń pomiędzy prawnikami z państw członkowskich.

B. Planowanie cywilne w sytuacjach nadzwyczajnych (*Civil Emergency Planning – CEP*).

- SHAPE stoi na stanowisku, iż Sojusz powinien jak najszybciej zakończyć reformę CEP, w zakresie jego struktury, zasad funkcjonowania (TOR) oraz roli do spełnienia w trakcie konfliktu zbrojnego. W tym celu **Wyższy Komitet Planowania Cywilnego w Sytuacjach Nadzwyczajnych (SCEPC)** powinien jak najszybciej wprowadzić przyjęte wcześniej fazy udoskonalania CEP, co pozwoli na lepsze wykorzystanie środków i stanów osobowych oraz poprawi współdziałanie z władzami wojskowymi w rejonie operacji (CIMIC).

C. Wydzielanie i utrzymywanie sił dla potrzeb operacji pokojowych.

⁶⁷ Problem polityki informacyjnej NATO ma znacznie szerszy kontekst, związany m. in. z transformacją Sojuszu. Powstanie programu PdP, a szczególnie jego wzmocnienie, uruchomiło nie spotykany wcześniej strumień informacji kierowany do państw spoza NATO. Zarówno to, jak i konieczność nowego podejścia do postępowania z informacjami wewnętrznymi (nawet o klauzuli Jawne - UNCLASSIFIED), spowodowało potrzebę określenia nowej polityki informacyjnej Sojuszu. Od pięciu lat, pod auspicjami Biura Bezpieczeństwa NATO pracuje Grupa Robocza ds. Polityki Zarządzania Informacjami NATO – *Ad-Hoc Group on the NATO Information Management Policy – AHG/NIMP*. Do czasu zamknięcia niniejszej pracy Grupa, składająca się z przedstawicieli Krajowych Władz Bezpieczeństwa państw NATO, nie uzgodniła treści dokumentu określającego zasady polityki informacyjnej Sojuszu.

⁶⁸ *Kosovo lessons learned: Implementation rapport*, 10 NOV 2000, COEC.

- według planistów wojskowych istnieje uzasadniona konieczność utworzenia oraz przygotowania do użycia sił dla potrzeb operacji pokojowych;
- program PdP wymaga stałego rozwijania współpracy pomiędzy siłami zbrojnym uczestniczącymi w nim państw, w tym poprawy współdziałania w operacjach pokojowych PSO⁶⁹ i CRO⁷⁰.

3.2.1.2. Ocena współdziałania NATO z innymi organizacjami międzynarodowymi

Doświadczenia NATO z prowadzonych operacji w Kosowie dotyczą również współpracy z innymi, zaangażowanymi w rozwiązanie konfliktu, organizacjami międzynarodowymi, takimi jak: UNHCR, OBWE, ICRC, i Unia Europejska.

W oparciu o wspólne wnioski i spostrzeżenia, COEC opracował w czerwcu 1999 roku dokument, w którym ocenia się, iż kontakty pomiędzy organizacjami międzynarodowymi, tworzącymi architekturę bezpieczeństwa europejskiego, przebiegały ogólnie rzecz biorąc na poziomie dobrym⁷¹. Poprawnie układała się współpraca Sojuszu z ONZ i OBWE. Obie organizacje były na bieżąco informowane o decyzjach NAC oraz otrzymywały adresowane do nich dokumenty planistyczne. ONZ, w tym szczególnie UNHCR, jak również ICRC ustanowiły bezpośrednie kontakty z Sekretariatem Międzynarodowym NATO, za pośrednictwem swoich oficerów łącznikowych. Sytuacja ta nie znalazła jednak potwierdzenia na szczeblach terenowych, gdzie wzajemne kontakty cechowała duża niesystematyczność. Spotkania i wymiana informacji odbywały się doraźnie, a nie w oparciu o stałą agendę⁷². Niedoskonałości wystąpiły również we współpracy z instytucjami odpowiedzialnymi za nadzorowanie i kontrolę ruchu powietrznego. Utrudniało to zwłaszcza wypełnianie cywilnych misji humanitarnych.

⁶⁹ Peace Support Operation.

⁷⁰ Crisis Response Operation.

⁷¹ *Lessons learned regarding the consultation and decision making process concerning NATO-led operations related to Kosovo*, EAPC(COEC)N(2000)3, Brussels 2000

⁷² Na ten problem zwraca również w opracowaniu przygotowanym przez Dowództwo Wojsk Lądowych ówczesny dowódca tych wojsk, gen. dyw. Zbigniew ZALEWSKI - *Land Force Command Poland: Lessons learned from the KFOR mission*, Warsaw 2000.

Nadal więc główny wysiłek należy położyć na poprawę koordynacji działań i związany z tym przepływ informacji. W tym celu ujednoczenia wymagają stosowne procedury, które dotyczą wspólnego planowania, co pozwoli z kolei uniknąć w przyszłości dublowania działań i ponoszonych nakładów finansowych⁷³. Autorzy raportu są zdania, iż dla poprawy sytuacji w przyszłości należy: „w wypadku wystąpienia kryzysu, skierować do głównych organizacji i agencji, na czas wymagany rozwojem sytuacji, **oficerów łącznikowych NATO**. Oficerowie ci powinni być na bieżąco informowani o rozwoju sytuacji w regionie kryzysu (konfliktu), co pozwoli im na właściwe wypełnianie zadań w zakresie koordynowania wspólnych przedsięwzięć”⁷⁴.

4. PROBLEMATYKA EWCP W PROGRAMIE PARTNERSTWO DLA POKOJU

Na Szczycie Brukselskim w styczniu 1994 roku, Sojusz wystąpił z inicjatywą **Programu Partnerstwo dla Pokoju (PdP)**, która nadała nowy wymiar stosunkom pomiędzy NATO a państwami partnerskimi. Biorąc pod uwagę zróżnicowanie interesów oraz potencjałów uczestniczących w Programie państw, umożliwiła ona rozwój współpracy wojskowej NATO z państwami partnerskimi.

Głównym celem PdP jest umocnienie stabilności i bezpieczeństwa w Europie, a jego program koncentruje się nie tylko na współpracy w dziedzinie obrony, ale również na wykorzystywaniu narzędzi konsultacji i dialogu, co stanowi o jego rzeczywistym, partnerskim charakterze. Program stał się ważnym, a co równie istotne, także trwałym elementem architektury bezpieczeństwa europejskiego. Do jego najważniejszych zadań należy:

- konieczność utrzymywania przez państwa zdolności i gotowości do udziału w operacjach prowadzonych pod egidą ONZ/OBWE;
- rozwijanie współpracy i kontaktów wojskowych państw partnerskich z państwami NATO, w celu wspólnego planowania, szkolenia oraz przygotowywania i prowadzenia ćwiczeń, których zadaniem jest podnoszenie

⁷³ W celu usprawnienia tej wymiany konieczne jest podpisanie stosownych porozumień pomiędzy NATO a biorącymi udział w operacji organizacjami międzynarodowymi. Organizacje, podobnie jak ma to miejsce w wypadku wymiany informacji z państwami partnerskimi, zostałyby zobowiązane do przestrzegania obowiązujących w NATO standardów bezpieczeństwa informacyjnego. Taka potrzebę bardzo silnie podkreślają władze wojskowe Sojuszu.

⁷⁴ EAPC(COEC)N(2000)3.

zdolności sił zbrojnych państw PdP do udziału we wspólnych operacjach pokojowych⁷⁵.

Każde państwo uczestniczące w PdP samodzielnie dokonuje wyboru tych zadań z Programu, które uważa za najbardziej dla siebie korzystne. Priorytety każdego z uczestników mogą być oczywiście zróżnicowane, dlatego też każde z państw może uznawać inne formy działalności i współpracy.

Sukces działającej od 1991 roku **Północnoatlantyckiej Rady Współpracy** (NACC) oraz programu Partnerstwa dla Pokoju (PdP)⁷⁶ sprawił, iż w czasie spotkania ministrów spraw zagranicznych państw NATO w portugalskiej Sintrze (30 maja 1997), została powołana do życia **Euroatlantycka Rada Partnerstwa** (EAPC) do której należy 46 państw, w tym wszystkie 19 państw NATO.

EAPC nadzorując rozwój dialogu, współpracy i konsultacji pomiędzy NATO i państwami partnerskimi, korzysta z dotychczasowych doświadczeń innych organizacji międzynarodowych. Funkcjonuje ona w oparciu o „Plan Działania”, który przewiduje m. in. krótko- i długoterminowe konsultacje, współpracę wojskową, w tym wspieranie operacji pokojowych, dialog dotyczący problematyki bezpieczeństwa, oraz rozwiązywanie sytuacji kryzysowych i problemów regionalnych⁷⁷. Ramy EAPC umożliwiają rozwój zaangażowania krajów partnerskich w procesy podejmowania decyzji, w zakresie objętym ich działalnością. Faktyczne znaczenie Rady jako forum konsultacyjnego zależy nie tylko od zaangażowania jej członków w rozwój współpracy politycznej i wojskowej, ale także od ich determinacji w umacnianiu pokoju i stabilizacji na obszarze euroatlantyckim.

W Sintrze, zapadła również decyzja o wzmocnieniu PdP poprzez opracowanie pakietu inicjatyw nadających Programowi rolę platformy rozwijania bliższych stosunków bezpieczeństwa pomiędzy NATO a państwami partnerskimi⁷⁸.

Głównymi celami rozszerzenia Programu są:

- umocnienie elementu dialogu i konsultacji politycznych wewnątrz PdP;
- rozwinięcie jego operacyjnej roli;
- rozszerzenie udziału krajów partnerskich w procesach podejmowania decyzji i planowania w ramach Partnerstwa.

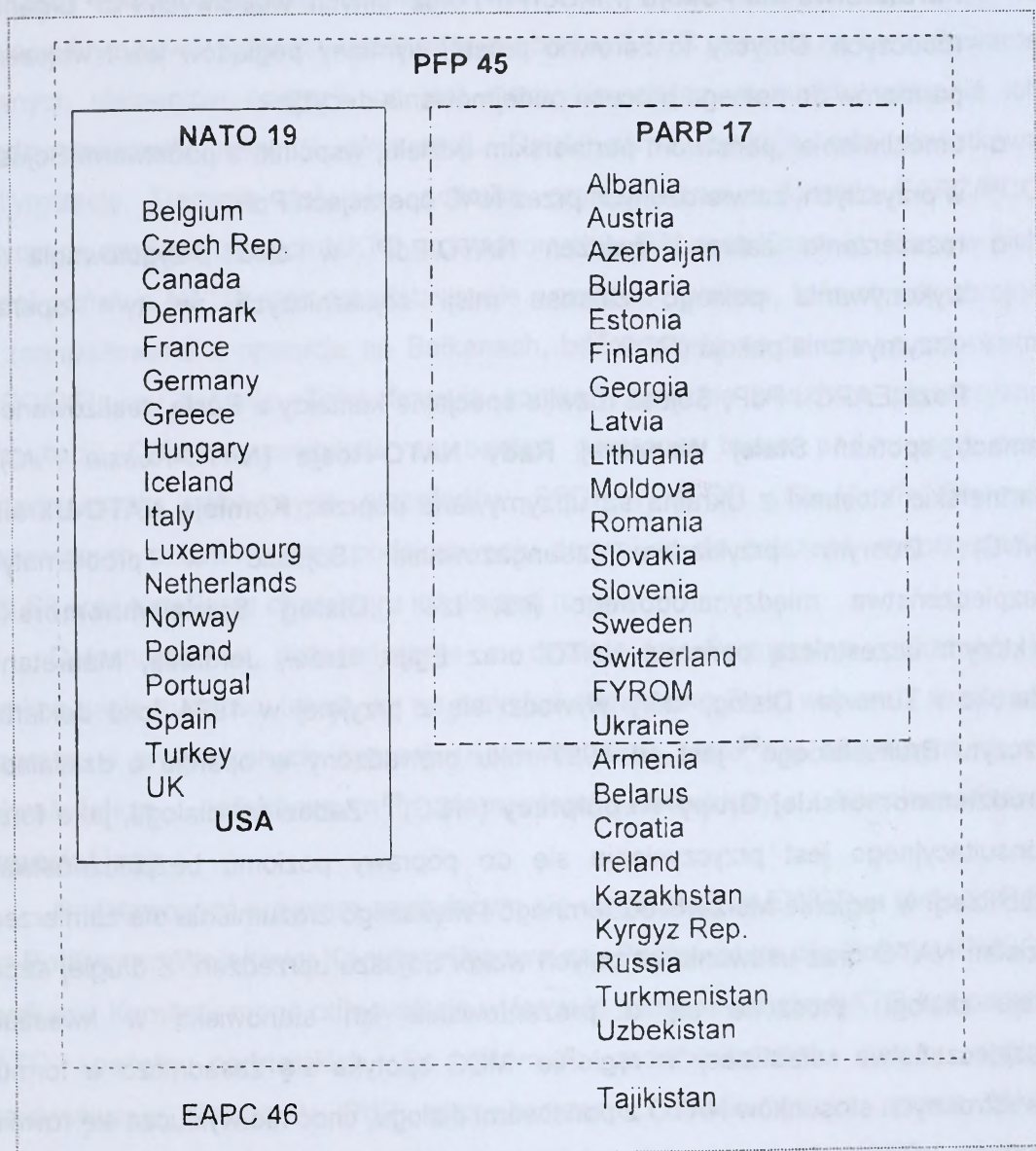
⁷⁵ NATO Handbook Documentation..., s. 120.

⁷⁶ Tamże, s. 123 oraz 386.

⁷⁷ NATO Handbook ..., s. 86.

⁷⁸ NATO Handbook Documentation ..., s. 387.

EAPC spotyka się w różnych konfiguracjach i na różnych szczeblach, a w czasie spotkań poruszany jest szeroki zakres problematyki bezpieczeństwa, w tym m. in. prowadzenia operacji pokojowych z udziałem państw partnerskich.

Rys.9. Podział państw w zależności od ich przynależności do NATO, EAPC, PFP i PARP⁷⁹.

Dodatkowe elementy wzmacniające Program to:

- zwiększenie zaangażowania partnerów w polityczne doradztwo i nadzór nad przyszłymi, kierowanymi przez NATO operacjami PdP, w których państwa partnerskie zadeklarują swój udział;

- rozwijanie nowych ram polityczno-wojskowych dla operacji PdP;
- określenie możliwego zakresu włączenia państw partnerskich w procesy decyzyjne w ramach **Polityczno-Wojskowego Komitetu Kierowniczego Partnerstwa dla Pokoju** (PMSC/PfP) oraz innych, właściwych PdP organów roboczych. Dotyczy to zarówno prostej wymiany poglądów jak i włączenia partnerów do pełnego procesu podejmowania decyzji.
- umożliwienie państwom partnerskim udziału, wspólnie z państwami Sojuszu w przyszłych, zatwierdzonych przez NAC operacjach PdP;
- rozszerzenie zakresu ćwiczeń NATO/PdP, w celu przygotowania do wykonywania pełnego zakresu misji sojuszniczych, w tym operacji utrzymywania pokoju (PCO)⁸⁰.

Poza EAPC i PdP, Sojusz rozwija specjalne kontakty z Rosją, realizowane w ramach spotkań **Stałej Wspólnej Rady NATO-Rosja** (*NATO-Russia PJC*)⁸¹. Partnerskie stosunki z Ukrainą są utrzymywane poprzez **Komisję NATO-Ukraina** (*NUC*). Dobrym przykładem zaangażowania Sojuszu w problematykę bezpieczeństwa międzynarodowego jest tzw. „**Dialog Śródziemnomorski**”, w którym uczestniczą państwa NATO oraz Egipt, Izrael, Jordania, Mauretania, Maroko i Tunezja. Dialog, który wywodzi się z przyjętej w 1994 roku deklaracji Szczytu Brukselskiego⁸² jest od 1997 roku prowadzony w oparciu o działalność **Śródziemnomorskiej Grupy Współpracy** (*MCG*)⁸³. Zadaniem dialogu, jako forum konsultacyjnego jest przyczynianie się do poprawy poziomu bezpieczeństwa i stabilizacji w regionie Morza Śródziemnego i większego zrozumienia dla zamierzeń i działań NATO oraz usuwania narosłych wokół Sojuszu uprzedzeń. Z drugiej strony kraje dialogu proszone są o prezentowanie ich stanowiska w kwestiach bezpieczeństwa i stabilizacji w regionie. MCG spotyka się zasadniczo w formule dwustronnych stosunków NATO z państwami dialogu, choć nie wyklucza się również spotkań wielostronnych, poświęconych konkretnym problemom. Jak wynika, z

⁷⁹ *NATO Handbook* ..., s. 90. PARP oznacza funkcjonujący w ramach PdP Proces Planowania i Oceny Wykonania (programu PdP).

⁸⁰ *NATO Handbook* ..., s. 94.

⁸¹ Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż Rosja stale podejmuje próby tworzenia specjalnych stosunków łączących ją z Sojuszem. Dotyczy to szczególnie usiłowań przedstawicieli Rosji przy NATO przenoszenia normalnych kontaktów tematycznych, odbywających się w ramach istniejących komitetów i grup roboczych EAPC/PfP, na kontakty w oparciu o indywidualne spotkania NATO-Rosja. Nie spotyka się to jednak ze zrozumieniem państw członkowskich, które kierując się zasadami demokracji nie chcą tworzyć uprzywilejowanych warunków dla żadnego z państw EAPC.

⁸² *NATO Handbook Documentation*..., s. 332.

⁸³ *NATO Handbook*..., s. 106 oraz *NATO Handbook Documentation*..., s. 398.

przedstawionych powyżej informacji i ocen, **EAPC i Program Partnerstwa dla Pokoju stały się elementami uzupełniającymi działalność ONZ i OBWE w zakresie EWCP.** Współdziałanie państw partnerskich z państwami Sojuszu w znaczący sposób zwiększa możliwości wczesnego i skutecznego reagowania na sytuacje kryzysowe. Ponadto współpraca w obrębie EAPC pozwala na konsultowanie pewnych elementów operacji, co jest niezwykle istotne, z punktu widzenia ich międzynarodowej oceny i akceptacji. Dzięki temu zyskują one dodatkową legitymizację. Tradycją stały się spotkania organizowane w formule EAPC/PCG dotyczące misji pokojowych NATO prowadzonych w BiH oraz Kosowie. Biorą w nich udział państwa NATO oraz przedstawiciele wszystkich państw, których siły zbrojne są zaangażowane w operacje na Bałkanach, bez względu na to czy są członkami EAPC/PfP, czy też nie. Taka formuła spotkań znacznie poszerza płaszczyznę konsultacji. Opinie uczestników są bardzo poważnie brane pod uwagę przy opracowywaniu półrocznych przeglądów SFOR i KFOR (*Six-Month Review*), stanowiących podstawę przy podejmowaniu decyzji co do dalszego wykorzystania tych Sił oraz określania charakteru ich dalszej misji.

Dotychczasowe doświadczenia z działalności Partnerstwa pokazały, iż pomimo wielu trudności takich jak na przykład stanowisko Rosji w kwestii samej roli Programu i prowadzonych operacji (Kosowo), **PdP stało się aktywnym, a co najważniejsze efektywnym elementem struktury bezpieczeństwa europejskiego.**

Podstawowym organem zajmującym się problematyką EWCP w ramach PdP jest **Polityczno-Wojskowy Komitet Kierowniczy Partnerstwa dla Pokoju (PMSC).** Spotkania Komitetu mogą odbywać się w formule samych państw NATO lub państw NATO i państw partnerskich. Do głównych zadań Komitetu należy ogólne koordynowanie Programu PdP oraz tworzenie, zatwierdzanych przez NAC, polityczno-wojskowych wytycznych dla wojskowych instytucji NATO, w celu przygotowywania przez nie materiałów dotyczących ćwiczeń i działalności wojskowej⁸⁴.

Wojskowymi aspektami współpracy w ramach Partnerstwa zajmują się władze wojskowe NATO, kierując się w swojej działalności wytycznymi PMSC zatwierdzanymi przez Radę Północnoatlantycką. W ten sposób Sojusz rozwijając

⁸⁴ NATO Handbook ..., s. 90.

mechanizmy dialogu i konsultacji pozostawia sobie prawo do ostatecznej decyzji w najważniejszych kwestiach polityczo-wojskowych. Organem konsultacyjnym Komitetu Wojskowego NATO i jednocześnie strukturą roboczą PdP w sprawach wojskowych jest **Grupa Robocza Ds. Współpracy Wojskowej** (MCWG). Jej spotkania mogą odbywać się, podobnie jak spotkania PMSC, w formule państw NATO lub poszerzonej o państwa partnerskie. **W Kwaterze Głównej Sojusznicznych Sił NATO w Europie** (SHAPE, Mons -Belgia) funkcjonuje **Koordynacyjna Komórka Partnerstwa** (PCC), której zadaniem jest koordynowanie prowadzonej w ramach PdP wspólnej działalności wojskowej. W szczególności dotyczy to wspólnych ćwiczeń wojskowych oraz operacji pokojowych. Od 1998 roku w PCC, poza oficerami z państw NATO, pracują również przedstawiciele krajów partnerskich. Od sierpnia 2000 roku dyrektorem PCC jest Polak - gen. dyw. Bolesław Izydorzycy.

4.1. Doskonalenie procedur w kierowanych przez NATO operacjach PdP

Wzrost zaangażowania Sojuszu w EWCP, w tym szczególnie w prowadzenie operacji pokojowych w ramach PdP, spowodował konieczność opracowania dokumentu, który określałby ramy oraz prezentował zasady ich prowadzenia. W treści „Nowej Koncepcji Strategicznej” Sojuszu mówi się o potrzebie wspólnych prac NATO i państw partnerskich na rzecz rozwoju możliwości współdziałania w ramach wspólnych operacji⁸⁵. 21 kwietnia 1999 r. Rada Północnoatlantycka przyjęła dokument „*Polityczno-wojskowe podstawy dla operacji PdP kierowanych przez NATO*” (PMF). Operacje te zostały w nim zdefiniowane jako: „**operacje spoza Artykułu 5**” (*non-Article 5 operations*), z wykorzystaniem struktur wojskowych NATO i przy udziale państw partnerskich, prowadzone pod kierownictwem Rady Północnoatlantyckiej⁸⁶. PMF pozwala rozwijać współpracę wojskową w ramach PdP, a przede wszystkim zwiększa znaczenie operacyjne programu, włączając go w procesy konsultacji politycznych oraz procesy planistyczne. Odbywa się to w oparciu o spotkania przedstawicieli narodowych oraz udział oficerów państw partnerskich w pracach struktur międzynarodowych⁸⁷.

⁸⁵ *Nato Communiqués...*, s. 44,46 oraz s. 48.

⁸⁶ *Political-military framework for NATO-led PfP operations*, PO(99)28, Brussels 1999.

⁸⁷ Dotyczy to praktyk oraz służby w tzw. Elementach Sztabowych PdP (*PfP Staff Elements – PSE*) w IMS oraz dowództwach SHAPE i SACLANT, Zobacz: *Partnership for Peace Staff Element (PSE) concept*, MCM-028-01, Brussels, 19 Feb 2001.

Dokument określa cztery fazy współpracy państw Sojuszu z państwami partnerskimi:

- **faza realizowana w okresie braku sytuacji kryzysowej** (*non-crisis phase*) obejmująca organizowane w ramach PdP spotkania, konsultacje i wymianę doświadczeń w sytuacji braku zagrożenia konfliktem zbrojnym;
- **faza konsultacji** (*consultation phase*) obejmująca wymianę informacji oraz prowadzone na poziomie EAPC konsultacje, w przypadku zaistnienia sytuacji przedkonfliktowej;
- **faza planowania i konsultacji** (*planning and consultation phase*) rozpoczynająca się wraz z podjęciem przez NAC decyzji o rozpoczęciu planowania wojskowej operacji. Państwa partnerskie biorą udział, w konsultacjach dotyczących zarówno koncepcji operacji (CONOP) jak i planu operacji (OPLAN).
- **faza wykonawcza** (*execution phase*) polegająca na wprowadzaniu w życie wcześniejszych ustaleń i dalsze współdziałanie, już w ramach prowadzonej operacji pokojowej⁸⁸.

W trakcie spotkania PCG w dniu 16 listopada 1999 roku w formacie EAPC/PfP dokonano pierwszej oceny wprowadzania w życie PMF oraz przyjęto zasadę sześciomiesięcznych przeglądów funkcjonowania dokumentu⁸⁹. Pierwszy półroczny przegląd funkcjonowania tych mechanizmów (czerwiec 2000) pokazał ich skuteczność w postaci szybkiego rozwoju współpracy w ramach operacji KFOR. Dokument przyjęty przez EAPC pozytywnie ocenił implementację PMF, wskazując na jego ważną rolę, jako narzędzia wykorzystywanego wspólnie przez państwa NATO i państwa partnerskie w działaniach na rzecz EWCP. W celu rozwoju mechanizmów wzajemnych konsultacji i wymiany doświadczeń państwa partnerskie zostały dopuszczone do udziału w pracach następujących ciał roboczych Sojuszu: Komitetu Politycznego (PC), Grupy Koordynacji Polityki (PCG), Grupy Roboczej Komitetu Wojskowego (MCWG). W czasie tych spotkań partnerzy mieli możliwość przedstawiania swoich komentarzy odnośnie do różnych dokumentów Sojuszu związanych ze wspólnymi operacjami, włącznie z planami operacji dla SFOR i KFOR, po ich wstępnym zaaprobowaniu przez Radę Północnoatlantycką.

⁸⁸ PO(99)28....

⁸⁹ *Six-month review of the political-military framework for NATO-led PfP operations*, EAPC(C)D(1999)30, Brussels 1999.

Autorzy wskazali jednak na konieczność stałego rozwijania procedur związanych z PMF, w tym na potrzebę zwiększenia zaangażowania ze strony państw partnerskich. Na szczególną uwagę zasługuje postulat włączenia partnerów do prac związanych z rozwijaniem koncepcji CJTF⁹⁰. Na przełomie listopada i grudnia 2000 roku dokonano kolejnej oceny funkcjonowania PMF, która potwierdziła, iż problematyka EWCP oraz udział państw partnerskich w operacjach NATO stanowi ważny i stale rozwijany element Programu⁹¹.

4.2. Prace Grupy Roboczej Polityczno-Wojskowego Komitetu Kierowniczego PdP

W celu wymiany wzajemnych doświadczeń oraz stworzenia szerszego i sformalizowanego forum konsultacyjnego stworzona została **Grupa Robocza Ad Hoc Ds. Współpracy w Operacjach Pokojowych**. Działa ona pod egidą PMSC, stanowiąc grupę roboczą tego Komitetu (PMSC/AHG)⁹². W czasie spotkań Grupy następuje wymiana doświadczeń związanych z organizacją i prowadzeniem operacji pokojowych. Dotyczy ona zarówno aspektów politycznych jak i wojskowych.

4.2.1. „Raporty Ateńskie” i seminaria

Grupa robocza PMSC przygotowała dwa raporty poświęcone problematyce współpracy w ramach prowadzenia operacji pokojowych. Noszą one nazwę „**Raportów Ateńskich**”. Pierwszy z nich został opracowany w 1993 roku (w rok po powołaniu Grupy) i dotyczy koncepcyjnego podejścia do tego typu operacji. Stał się on niezwykle istotnym dla powstania programu PdP.

Raport zawiera również program praktycznej współpracy, w celu wymiany informacji i doświadczeń, organizacji wspólnego szkolenia oraz wspólnych ćwiczeń. Dla planowania i prowadzenia wspólnych operacji, bardzo istotnym stało się zdefiniowanie takich pojęć jak: „tworzenie pokoju”, „utrzymanie pokoju”, „wymuszanie pokoju” oraz „budowanie pokoju”⁹³. Wiele uwagi poświęcono również udziałowi państw partnerskich w przyszłych operacjach i związaną z tym potrzebę utworzenia

⁹⁰ EAPC(C)D(1999)30.

⁹¹ *Implementation of the political-military framework for NATO-led PFP operations (PMF) – next review*, PCG-N(2000)0126, Brussels 2000.

⁹² Grupa ta do 1994 roku działała pod egidą NACC - jako NACC/AHG.

⁹³ NATO Texts of Statements, Declaration and Final Communiqués, Brussels 1993, *Report to Ministers by the NACC AHWG On Cooperation in Peacekeeping*, Athens, 11 June 1993, s. 27.

stosownych struktur i procedur. Zwrócono w nim również uwagę na zasady kontaktów z innymi organizacjami międzynarodowymi oraz na konieczność doprowadzenia w tym względzie do przejrzystości współpracy. Podkreślona została **konieczność koordynowania wspólnych działań NATO, ONZ, KBWE (OBWE), UZE(UE), w celu uniknięcia równoległego prowadzenia tych samych działań**. Za najważniejsze cele, konieczne do stworzenia rzeczywistej platformy dla dalszej współpracy i dialogu uznano:

- rozwój zrozumienia koncepcji operacyjnych i wymogów nowoczesnych operacji pokojowych;
- organizację współpracy w dziedzinie planowania operacji pokojowych;
- rozwój wspólnej bazy logistycznej;
- dążenie do interoperacyjności w zakresie i dziedzinach umożliwiających prowadzenie wspólnych operacji;
- organizowanie wspólnych szkoleń i ćwiczeń.

Kreśląc kierunki dalszych prac w dziedzinie EWCP wskazano również na niedoskonałości w tym zakresie ze strony NACC. Dotyczyły one przede wszystkim braku operacyjnych kompetencji Rady, co praktycznie uniemożliwiało prowadzenie wspólnych operacji. Znamiennym jest, iż w pół roku po powstaniu „Raportu Ateńskiego” powołano do życia Program PdP, który wypełnił tę lukę i dał początek współpracy wojskowej pomiędzy państwami partnerskimi i NATO. Na uwagę zasługuje również fakt, że program ten pierwotnie miał nosić nazwę *Partnership for Peacekeeping*, co wskazuje jak silnym impulsem do jego opracowania był wspomniany dokument.

Drugi raport, noszący nazwę „**Raport Ateński Ciąg Dalszy**” powstał w roku 1995 i dotyczył tych samych problemów. Bazował on na doświadczeniach dwóch lat, które upłynęły od powstania pierwszego raportu. Za najważniejsze w jego treści należy uznać uwzględnienie w nim **operacji nowego typu**, podejmowanych we wrogim środowisku w sytuacji, gdy siły prowadzące operacje są narażone na ataki ze strony uzbrojonych grup, działających poza kontrolą władz państwowych. W opinii autorów raportu konstatacja możliwości wystąpienia tych nowych warunków wypełniania misji, determinuje również nowe podejście do metod ich przyszłego prowadzenia. Zaliczyć do nich należy możliwość przeprowadzenia operacji przy

użyciu siły i bez koniecznej zgody stron konfliktu. Zmiana charakteru misji nie może jednak nastąpić bez wyraźnej i konkretnej decyzji Rady Bezpieczeństwa ONZ⁹⁴.

Treść raportu podyktowana była również doświadczeniami płynącymi z operacji pokojowych lat dziewięćdziesiątych, w tym przede wszystkim z niedostatków działalności ONZ i w zakresie współpracy międzynarodowej. Rozwój sytuacji w b. Jugosławii pokazał, iż tradycyjne utrzymywanie wcześniej wynegocjowanego pokoju nie zawsze wystarczy do zakończenia konfliktu zbrojnego. W tym samym roku, w oparciu o treść powyższych raportów, Grupa Robocza PMSC opracowała dokument pod nazwą „Doświadczenia z operacji pokojowych” (*Lessons Learned in Peacekeeping Operations*). W dokumencie autorzy zwracają uwagę na dwa główne obszary problemów, które należy brać pod uwagę w czasie planowania i prowadzenia operacji pokojowych. Pierwszy z nich dotyczy:

- podstaw prawnych operacji (mandatu);
- zasad użycia siły w celu wymuszenia odpowiednich zachowań, sprzyjających zażegnaniu konfliktu zbrojnego oraz warunków jakie muszą wystąpić, aby siła taka mogła być użyta;
- zasad współdziałania pomiędzy władzami wojskowymi, a organizacjami cywilnymi w strefie prowadzenia operacji, a także zasad sprawowania politycznej kontroli nad jej przebiegiem;
- zasad współpracy sił pokojowych z administracją lokalną;
- tworzenia pozytywnego klimatu wokół prowadzonej operacji dzięki właściwie zorganizowanym kontaktom z mediami (operacja w Kosowie wskazała na wagę tego problemu).

Drugi obszar, związany z technicznymi aspektami działań, porusza kwestie:

- procedur planistycznych;
- organizacji systemów dowodzenia, kontroli i łączności;
- tworzenia misji łącznikowych, w celu kontaktowania się z innymi instytucjami międzynarodowymi działającymi w rejonie operacji;
- problematyki zabezpieczenia logistycznego;
- zasad przygotowania personelu wojskowego i cywilnego do wykonywania zadań⁹⁵.

⁹⁴ NATO Declarations and Final Communiqués Brussels, 1995, *Follow-up To the Athens Report on Cooperation in Peacekeeping Issued at the Meeting of the NAC*, Brussels 6 December 1995, s. 115.

⁹⁵ *Lessons Learned in Peacekeeping Operations*, NACC/PFP (PMSC/AHG)N(96)37, Brussels 1996.

Ważną formą pracy PMSC/AHG stały się seminaria poświęcone problematyce konfliktów zbrojnych i sposobom ich zapobiegania. Pierwsze seminarium zostało zorganizowane październiku 1997 roku w stolicy Macedonii Skopie pod hasłem „Zapobieganie konfliktom”. W seminarium wzięło udział 26 państw, a jego celem było stworzenie podstaw do zrozumienia podjętej już w „Raportach Ateńskich” problematyki EWCP. W trakcie jego trwania poruszono następujące zagadnienia⁹⁶:

- zbadanie pojęcia *conflict prevention*, dokonanie przeglądu podejmowanych w tej dziedzinie działań oraz oceny czy kategorie pojęciowe, które znalazły się w „Raporcie Ateńskim” takie jak: konsultacje, system ostrzegania, inspekcja, kontrola rozwoju sytuacji, rozmieszczenie prewencyjne wojsk pozostają nadal aktualne w świetle zdobytych doświadczeń;
- dokonanie oceny roli pełnionej przez organizacje międzynarodowe, szczególnie pod kątem odpowiedzi na pytanie czy i jak poprawić współpracę pomiędzy instytucjami, w celu zapewnienia ich efektywnego udziału w zapobieganiu konfliktom;
- przeanalizowanie i zidentyfikowanie wspólnych elementów operacji pokojowych i środków zapobiegawczych oraz określenie, w jaki sposób NATO/EAPC/PfP mogą włączyć się aktywnie do systemu bezpieczeństwa międzynarodowego, w tym do działań w dziedzinie EWCP;
- opracowanie wniosków z dotychczasowej działalności oraz dokonanie oceny, co do sposobu wykorzystania dotychczasowych doświadczeń w opracowywaniu nowych metod zapobiegania konfliktom.

Kontynuacją seminarium macedońskiego było, zorganizowane trzy lata później w stolicy Słowenii Lublanie, seminarium noszące tytuł „Polityczno-wojskowe narzędzia zapobiegania konfliktom”. Uwaga uczestników skupiła się wówczas na próbie przedstawienia narzędzi jakie powinny zostać użyte w dziedzinie EWCP. Seminarium zostało podzielone na trzy sesje⁹⁷:

- pierwszą sesję poświęcono roli EAPC/PfP w długoterminowym EWCP. W czasie dyskusji stwierdzono, że Rada jako forum konsultacyjne i wymiany informacji, bardzo dobrze spełnia swoją rolę w długofalowych działaniach na rzecz EWCP. Spotkania i współpraca 46 państw tworzących EAPC stanowi

⁹⁶ Seminar on conflict prevention, Skopje 15-17 OCT 1997, EAPC(PMSC-AHG)N(97)9, s. 1-2.

⁹⁷ Seminar on politico/military tools for conflict prevention within EAPC/PfP organised by Slovenia in co-operation with the FYROM Ljubjana, 12-15 OCT 2000, EAPC(PMSC-AHG)N(2000)31, Brussels 2000.

ważny środek budowy wzajemnego zaufania. Dotyczy to szczególnie kontaktów w sferze wojskowej w ramach udziału państw partnerskich w operacjach pokojowych Sojuszu w BiH oraz Kosowie. Należy w tym miejscu podkreślić również demokratyczne zmiany, jakie zachodzą w państwach byłego bloku wschodniego, m.in. pod wpływem kontaktów i wymiany doświadczeń z państwami o rozwiniętych systemach demokratycznych;

□ w czasie drugiej sesji uczestnicy seminarium zajęli się problemem dostępnych narzędzi zapobiegawczych oraz rolą EAPC w działaniach krótkoterminowych. W tej kwestii uznano, iż **możliwości Rady nie są w tej dziedzinie w pełni wykorzystywane.** Niektórzy przedstawiciele państw partnerskich, szczególnie Szwecja, zwracali uwagę na ten problem, podkreślając konieczność umożliwienia państwom EAPC/PfP szerszego udziału w przedsięwzięciach realizowanych w regionach konfliktów m. in. poprzez:

- prewencyjne rozmieszczanie wojsk;
 - działania związane ze wsparciem wojskowym oraz ochroną instytucji cywilnych;
 - wspieranie policyjnych struktur cywilnych przez policję wojskową państw partnerskich;
 - udział w kontroli granic oraz nadzorowaniu zawieszenia broni.
- trzecia sesja dotyczyła współpracy pomiędzy organizacjami międzynarodowymi oraz problemu w jaki sposób EAPC/PfP może skuteczniej wspierać działania tych organizacji. Wśród głosów dotyczących tej problematyki dominowała opinia o konieczności rozwoju potencjału samej Rady, w celu zapewnienia jej pełnego i efektywnego udziału we wszystkich etapach EWCP.

Do głównych obszarów wymagających większej efektywności zaliczono:

- poprawę poziomu wymiany informacji, w tym zwiększenie w niej udziału państw partnerskich;
- zwiększenie możliwości uczestniczenia państw partnerskich we wspólnych przedsięwzięciach poprzez tworzenie odpowiednich struktur i specjalistyczne szkolenie;
- rozwijanie możliwości funkcjonowania państw partnerskich w systemie EWCP;
- rozważenie możliwości udziału EAPC/PfP w zakresie współpracy z innymi organizacjami bezpieczeństwa międzynarodowego.

Uczestnicy seminarium wielokrotnie podkreślali rolę jaką może odgrywać EAPC/PfP we wszystkich etapach EWCP. Jest to związane zarówno z funkcją Rady jako forum konsultacyjnego, jak i z możliwościami jej członków i uczestników programu PdP w realizowaniu tego rodzaju zadań, w tym udziału w operacjach pokojowych prowadzonych pod kierownictwem NATO (*NATO-led operations*). Należy zaznaczyć, iż w czasie spotkań ministerialnych EAPC⁹⁸, Rosja niezmiennie kwestionowała stanowiska pozostałych państw Rady. W jej ocenie, w europejskiej architekturze bezpieczeństwa nie ma miejsca dla EAPC, która próbuje zająć miejsce należne OBWE. Opinie te należy jednak traktować jako próby nawiązania przez Rosję specjalnych, wielopłaszczyznowych stosunków z NATO. Ponadto twierdzenia o zamiarze przejęcia przez EAPC funkcji OBWE są bezpodstawne, chociażby z tego względu, iż EAPC jest jak dotąd jedynie forum konsultacyjnym i jako takie nie posiada atrybutów właściwych organizacji.

Seminaria stanowią jeden z elementów tworzących system wymiany informacji i doświadczeń w zakresie problematyki EWCP. Ich niewątpliwym walorem stanowi szerokie spektrum poglądów reprezentowanych przez przedstawicieli organizacji międzynarodowych, oraz ministerstw spraw zagranicznych i obrony narodowej państw NATO i państw partnerskich. Na podstawie stanowisk i doświadczeń różnych krajów dokonywana jest próba syntezy ich prezentacji, w celu określenia dalszych kierunków prac, zmierzających do optymalizacji działań w zakresie EWCP. Prezentowane w ich trakcie profesjonalne opracowania oraz niezwykle ożywiona dyskusja potwierdzają duże zainteresowanie poruszaną problematyką. Obserwuje się również dążenia niektórych państw partnerskich do wzmocnienia swojej roli w dziedzinie EWCP i przejścia z pozycji adresata informacji do jej aktywnego kreatora. W konsekwencji należy się spodziewać coraz aktywniejszych działań ze strony takich państw jak: Szwecja, Finlandia i Szwajcaria, a z czasem być może również Irlandii. Z drugiej zaś strony trzeba przyznać, iż państwa Sojuszu wykazują przy tym dużą ostrożność, obawiając się odstąpienia tym państwom pewnych prerogatyw. Rozwiązaniem kompromisowym jest dopuszczenie państw partnerskich do spotkań PCG w formule SFOR/KFOR, w czasie których mogą one wyrażać swoje opinie na temat rutynowych, półrocznych przeglądów funkcjonowania tych struktur.

⁹⁸ Spotkania ministrów spraw zagranicznych lub obrony państw EAPC.

4.3. Wspólne ćwiczenia państw NATO i państw partnerskich.

Poprawa zdolności operacyjnych programu PdP wymagała wprowadzenia szeregu usprawnień. Dotyczyły one między innymi działań, zmierzających w kierunku zwiększenia interoperacyjności sił zbrojnych państw partnerskich. Jest to warunek niezwykle istotny w świetle aktualnego i przyszłego udziału tych państw w operacjach pokojowych NATO.

4.3.1. Ćwiczenia wojskowe.

Dla osiągnięcia poprawy możliwości operacyjnych PdP, Rada zatwierdziła trzy istotne obszary wspólnych działań:

- rozszerzenie zakresu ćwiczeń NATO/PdP, w celu sprawdzenia możliwości prowadzenia wspólnych operacji pokojowych;
- zaangażowanie krajów partnerskich w proces planowania i prowadzenia działalności w ramach PdP;
- zwiększenie udziału przedstawicieli państw partnerskich w działalności CJTF.

Wprowadzone w 1997 roku zmiany, związane z tzw. rozszerzonym programem PdP, już w następnym roku zaowocowały szeregiem wspólnych przedsięwzięć, w tym również ćwiczeń wojskowych. Pozwalają one na lepsze zrozumienie obowiązujących w Sojuszu procedur, doskonalenie współdziałania dowództw i pododdziałów, oraz poprawę funkcjonowania systemów łączności i dowodzenia. Wymiernym efektem tych działań jest stałe podnoszenie poziomu współdziałania jednostek NATO i państw partnerskich w misjach SFOR i KFOR. Również w czasie wspólnych posiedzeń EAPC, PSG i PMSC stanowisko zajmowane przez państwa partnerskie, najbardziej aktywne w ramach wzajemnej współpracy jest bardziej merytoryczne i często wzbogacające opracowania Sojuszu. Wyraźnie wzrasta również zrozumienie procedur planistycznych i operacyjnych wśród oficerów uczestniczących we wspólnych operacjach, co znacząco wpływa na jakość realizowanych przez nich zadań.

4.3.2. Ćwiczenia z zakresu zarządzania w sytuacjach kryzysowych

W odróżnieniu od ćwiczeń wojskowych, organizowane przez Komitet Rady ds. Ćwiczeń i Operacji (COEC) ćwiczenia **CMX (Crisis Management Exercises)** mają za zadanie sprawdzenie i udoskonalenie współdziałania pomiędzy instytucjami odpowiedzialnymi w państwach ćwiczących, za realizację zadań z zakresu EWCP⁹⁹.

Do podstawowych zadań CMX należy zaliczyć:

- sprawdzenie funkcjonowania mechanizmów konsultacyjnych oraz decyzyjnych Sojuszu w okresie narastającego kryzysu oraz w czasie prowadzenia operacji pokojowych;
- podtrzymanie i rozwijanie zdolności Sojuszu do reagowania w sytuacjach kryzysowych;
- ocenę zdobytego doświadczenia oraz opracowanie wniosków do dalszej działalności.

W czasie trwania ćwiczeń sprawdzane są elementy związane m. in. z „Nową Koncepcją Strategiczną” NATO. Dotyczy to szczególnie:

- wykorzystania CJTF;
- zapobiegania proliferacji broni masowego rażenia (WMD) i wymiany informacji w tym zakresie;
- współdziałania organizacji cywilnych i wojskowych w okresie trwającego konfliktu, w ramach Współpracy Cywilno-Wojskowej (CIMIC);
- polityki informacyjnej Sojuszu, w tym kontaktów z mediami, w celu tworzenia korzystnego klimatu wokół działań antykryzysowych;
- procesów konsultacyjnych z państwami partnerskimi¹⁰⁰.

Ćwiczenia CMX organizowane są corocznie. Wyjątkiem od tej zasady był rok 1999, kiedy to ze względu na operację w Kosowie, ćwiczenie zostało odwołane¹⁰¹. W roku 2000 zostało zorganizowane po raz pierwszy wspólne ćwiczenie NATO – UZE, pod nazwą: CMX/CRISEX 2000. Celem ćwiczenia było sprawdzenie możliwości współdziałania obu organizacji w zakresie realizacji zadań EWCP. W trakcie jego

⁹⁹ NATO Handbook ..., s.54 oraz Generic ..., s. 17.

¹⁰⁰ NATO crisis management exercise 01. Scenario, COEC, s.10.

¹⁰¹ NAC wyszedł ze słusznego założenia, iż rzeczywista operacja i zaangażowanie w nią wszystkich odpowiedzialnych instytucji sojusznicych i narodowych, stanowi najlepsze sprawdzenie ich funkcjonowania i współdziałania. Ponadto to właśnie operacja w Kosowie pozwoliła na sprawdzenie w rzeczywistości założeń dotyczących działania NATO w zakresie zapobiegania konfliktom, a płynące z niej doświadczenia są stale wykorzystywane do udoskonalania obowiązujących procedur planistycznych i organizacyjnych.

trwania ujawniono poważne braki UZE w zakresie praktycznej zdolności do realizowania ww. zadań. Dotyczyły one nie tylko niedoskonałych procedur planistycznych i organizacyjnych, przewidzianych do realizacji w trakcie „misji petersberskich”, ale przede wszystkim braku wymaganych środków do ich wypełniania. Wymienione doświadczenia stanowią podstawę do dalszych rozmów w sprawie współpracy NATO z UZE.

Podmiotami ćwiczeń CMX są kompetentne w dziedzinie EWCP sojusznice i narodowe organizacje polityczne i wojskowe. Polska, jako jedyne państwo NATO nie angażowała dotychczas w CMX takich instytucji, lecz tworzyła jedynie struktury ćwiczebne w MON i MSWiA. Praktyczny udział naszego kraju opierał się więc na Stałym Przedstawicielstwie RP przy NATO i UZE, które z oczywistych względów nie może decydować o włączeniu do działania niezbędnych w tym przypadku struktur państwowych. Przyczyn takiej sytuacji jest wiele, jednak najistotniejszą z nich jest brak właściwego zrozumienia obowiązującego w NATO terminu „sytuacja kryzysowa”¹⁰². Również udział naszych przedstawicieli w organizowanych przez COEC kursach specjalistycznych, dotyczących problematyki reagowania w sytuacjach kryzysowych (*crisis management orientation course*), nie przynosił oczekiwanej zmiany stanowiska naszego kraju w tym względzie. W efekcie, niewielkie zaangażowanie Polski w ćwiczeniach CMX sprowadza nasz kraj do roli konsumenta, a nie współtwórcy sojuszniczego systemu EWCP¹⁰³.

5. WSPÓŁPRACA NATO Z INNYMI ORGANIZACJAMI MIĘDZYNARODOWYMI W DZIEDZINIE EWCP

5.1. Relacje NATO - ONZ

Związki NATO z ONZ datują się od chwili powstania Sojuszu w 1949 roku, co znalazło swój wyraz prawny w kluczowych dokumentach obu organizacji, tj. Karcie Narodów Zjednoczonych oraz Traktacie Waszyngtońskim. Jednakże do roku 1992 kontakty merytoryczne były bardzo ograniczone. Sytuacja ta uległa zmianie wraz

¹⁰² W opracowaniach Sojuszu terminy „konflikt” i „kryzys” często stosowane są zamiennie.

¹⁰³ Oceny tego stanu rzeczy znajdowały swoje odbicie w kolejnych, przygotowywanych przez Stałe Przedstawicielstwo RP przy NATO i UZE sprawozdaniach z przebiegu ćwiczeń, które były kierowane do polskiego MSZ i MON.

z wybuchem konfliktu w byłej Jugosławii, kiedy to na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ w sprawie embarga nałożonego na Serbię i Czarnogórę Sojusz rozpoczął morską operację na Adriatyku. Ponadto samoloty AWACS, należące do sił Sojuszu, kontrolowały codziennie zakazaną przez ONZ strefę lotów nad BiH.

Formalna decyzja dotycząca gotowości Sojuszu do wspierania operacji pokojowych prowadzonych pod egidą Rady Bezpieczeństwa ONZ została podjęta w czasie ministerialnego spotkania NAC w grudniu 1992 roku. Od tego momentu datuje się wyraźne ożywienie zaangażowania NATO w operacjach ONZ. Później nawiązano ścisłą współpracę Sił Sojuszu SFOR/KFOR z działającymi na terenie BiH oraz Kosowa, przedstawicielami i misjami ONZ.

Również poza obszarem byłej Jugosławii państwa NATO, bez bezpośredniego angażowania Sojuszu, udzielały poparcia dla działań ONZ na rzecz EWCP. Przykładem tego jest między innymi przedstawione 25 lutego 1998 roku stanowisko Sekretarza Generalnego NATO wyrażające zadowolenie z osiągniętego porozumienia pomiędzy ONZ i Irakiem o dyplomatycznym rozwiązaniu kryzysu. Sekretarz Generalny NATO podkreślił również w swoim oświadczeniu konieczność pełnego przestrzegania wszystkich postanowień rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ. Wypowiedź Solany została wzmocniona komunikatem ze spotkania NAC (w formule stałych Przedstawicieli) z dnia 4 marca 1998 roku, w którym poza pozytywną oceną porozumienia ONZ – Irak, Rada podkreśliła *wagę stabilizacji w rejonie Zatoki Perskiej dla bezpieczeństwa obszaru euroatlantyckiego*¹⁰⁴.

Powyzsze fakty pokazują **silne związki istniejące pomiędzy NATO i ONZ**. Z jednej strony są to więzy prawne, z drugiej zaś więzy praktyczne, związane z rzeczywistą współpracą obu organizacji w rejonach prowadzonych misji pokojowych. Powyzsze obszary wzmacniają i rozszerzają instytucjonalne ramy działalności Sojuszu w dziedzinie EWCP, w tym zwłaszcza w prowadzeniu operacji pokojowych.

¹⁰⁴ NATO Handbook ..., s.316.

5.2. Relacje NATO – KBWE/OBWE

Problematyka EWCP zapoczątkowana została przez szczyt KBWE w Helsinkach w 1992 roku, który to zadeklarował rozpoczęcie prac nad opracowaniem zasad i metod podejmowania działań na rzecz zapobiegania konfliktom zbrojnym. Dopiero jednak OBWE¹⁰⁵ wypełniła te deklaracje treścią przedstawiając zasady wysyłania w rejon konfliktu swoich przedstawicieli z zadaniem monitorowania rozwoju sytuacji oraz prowadzenia „misji dobrych usług”¹⁰⁶. W ciągu ostatnich lat OBWE podejmowała takie działania w 19 państwach. Do najważniejszych należy zaliczyć działania realizowane w rejonach szczególnych napięć, takich jak: Bałkany, państwa b. ZSRR oraz Europy Środkowo-Wschodniej. Istotną funkcją jaką wypełnia OBWE jest również **monitorowanie wyborów** w takich państwach jak Albania oraz państwa byłej Jugosławii.

Obecnie OBWE należy do najważniejszych podmiotów międzynarodowej architektury bezpieczeństwa. NATO od początku istnienia KBWE/OBWE popierała rozwój i poszerzanie roli Organizacji w międzynarodowej architekturze bezpieczeństwa. W komunikacie końcowym spotkania ministerialnego NAC w Oslo w 1992 roku Sojusz wyraził gotowość udzielania KBWE pomocy w organizowanych przez nią misjach pokojowych. W „Deklaracji Madryckiej” przyjętej w 1997 roku, prezydenci i premierzy państw NATO uznali OBWE za **najbardziej reprezentatywną paneuropejską organizację bezpieczeństwa**. Podkreślili również rolę, jaką OBWE odgrywa w dziedzinie utrwalania pokoju, stabilizacji i bezpieczeństwa w Europie, w tym w procesach dotyczących EWCP¹⁰⁷.

Dialog i współpraca jaką Sojusz prowadzi w ramach EAPC/PfP, w tym w zakresie problematyki wspólnych operacji pokojowych, wpływa również na umacnianie roli OBWE w obszarze wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym. Ważnym ciałem instytucjonalnym wzajemnej współpracy stała się już wcześniej omawiana PMSC/AHG. W spotkaniach tej grupy roboczej regularnie uczestniczy przedstawiciel OBWE, który przedstawia informacje o pracach Organizacji w obszarach dotyczących powyższej problematyki. Spotkania przedstawicieli państw NATO z reprezentantami innych państw, odbywające się na

¹⁰⁵ Do stycznia 1995 roku funkcjonująca jako KBWE.

¹⁰⁶ *NATO Handbook* ..., s. 320.

¹⁰⁷ *NATO Handbook Documentation* ..., s. 401.

forum Organizacji, umożliwiając wymianę informacji oraz prowadzenie konsultacji, stając się istotnym środkiem budowy wzajemnego zaufania. Należy w tym miejscu ponownie podkreślić odmienne stanowisko Rosji, która obawia się, iż rozwijanie EAPC/PfP doprowadzi do marginalizacji roli OBWE w architekturze bezpieczeństwa, a co za tym idzie do osłabienia roli Moskwy.

Poza spotkaniami, wymianą informacji i wspólnymi pracami PMSC/AHG, współpraca NATO z OBWE posiada również swój praktyczny wymiar. Dochodzi do niej na Bałkanach w rejonach prowadzenia wspólnych operacji i misji pokojowych. Współpraca ta staje się coraz szersza, z uwagi na zróżnicowanie funkcji obu organizacji, choć należy zaznaczyć, iż wymaga ona poprawy stopnia koordynacji wzajemnych przedsięwzięć.

5.3. Relacje NATO - UZE

Do UZE należy 10 państw: Belgia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Luksemburg, Niemcy, Portugalia, Wielka Brytania i Włochy.

Organami UZE są: Rada, Sekretariat oraz Zgromadzenie Parlamentarne.

Na przestrzeni lat zmieniała się struktura udziału państw w pracach UZE. W maju 1994 roku, Rada Ministrów UZE ogłosiła w Luksemburgu obecny system złożony z trzech poziomów członkostwa oraz statusu obserwatora:

- członkowie UZE (państwa będące jednocześnie członkami NATO i UZE);
- członkowie stowarzyszeni (członkowie NATO ale nie UZE);
- partnerzy stowarzyszeni (państwa nie będące członkami NATO i UZE);
- obserwatorzy (członkowie NATO i/lub UZE)¹⁰⁸.

Współpraca pomiędzy NATO i UZE z każdym rokiem stawała się coraz bardziej intensywna, a spotkania przedstawicieli coraz częstsze. Dotyczy to również udziału Sekretarzy Generalnych w spotkaniach ministerialnych NATO i UZE. W czasie szczytu w Maastricht w 1991 roku, w treści Traktatu o UE znalazło się stwierdzenie, iż **UZE jest zbrojnym ramieniem Unii Europejskiej oraz europejskim filarem NATO**¹⁰⁹.

Pogłębienie współpracy nastąpiło w efekcie decyzji podjętych przez szczyt NATO w Brukseli w 1994 roku. Sojusz udzielił pełnego poparcia idei ESDI oraz

¹⁰⁸ NATO Handbook ..., s. 336.

¹⁰⁹ R. Cziomer, L. Zyblikiewicz, *Zarys*, s. 260.

przedstawił możliwość udostępnienia swoich zasobów i możliwości na potrzeby operacji UZE¹¹⁰.

UZE uczestniczyła w rozwiązywaniu kryzysów w byłej Jugosławii i Albanii, prowadząc własne operacje oraz wspólnie z NATO. Ich podstawowym zadaniem było wspieranie ONZ w działaniach na rzecz zakończenia konfliktu w regionie¹¹¹. Rozwój problematyki bezpieczeństwa i obronności w działalności Unii Europejskiej spowodował konieczność **włączenia UZE do UE**. Nie jest to jednak proces łatwy, a pełne jego zakończenie, wymaga osiągnięcia przez UE zdolności operacyjnych nowopowstających struktur wojskowych.

5.4. Relacje NATO - UE

Unia Europejska została powołana do życia, na posiedzeniu Rady Europejskiej w Maastricht w grudniu 1991 roku, gdzie prezydenci i premierzy państw Rady podpisali trzyczęściowy „Traktat o Unii Europejskiej”. W skład Unii wchodzi aktualnie 15 państw, a dalszych 12 ubiega się o członkostwo. Wszystko wskazuje obecnie na to, iż prawdopodobnym terminem rozszerzenia UE będzie styczeń 2004 roku.

W czasie szczytu Unii Europejskiej w Amsterdamie, w czerwcu 1997 roku, państwa członkowskie opowiedziały się za nowelizacją Traktatu z Maastricht, szczególnie za wzmocnieniem drugiego filaru Unii czyli **Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (CFSP)**. W ramach proponowanych zadań znalazły się również zadania z dziedziny EWCP, w tym operacje przywracania pokoju (misje petersberskie) oraz dotyczące zacieśniania współpracy z UZE¹¹². Kolejne spotkania Rady Europejskiej potwierdzały ciągłość polityczną Unii. Bardzo istotne znaczenie miało powołanie byłego Sekretarza Generalnego NATO Javiera Solany na stanowisko Sekretarza Generalnego Rady UE oraz Wysokiego Przedstawiciela Ds. CFSP.

Konflikt w byłej Jugosławii i interwencja NATO, wyraźnie pokazały, że **sojusznicy europejscy ustępują możliwościami operacyjnymi Stanom Zjednoczonym**. Dlatego też w czasie nieformalnego szczytu UE w Pörschach, w

¹¹⁰ NATO Handbook Documentation ..., s. 328.

¹¹¹ NATO Handbook ..., s. 339.

¹¹² Tamże, s. 325.

październiku 1998 roku, premier Wielkiej Brytanii wyraził opinię, iż należy dążyć do stworzenia własnych europejskich sił zbrojnych, których przeznaczeniem będzie również udział w operacjach pokojowych. Temu celowi ma służyć podjęta przez Radę Ministrów UZE decyzja o pełnej integracji UZE z UE¹¹³, która to znalazła następnie swój wymiar w uchwale nadzwyczajnej Rady Europejskiej w Tampere (Finlandia), która odbyła się w dniach 15-16 października 1999 roku. Podjęto wówczas decyzję o dalszym rozwijaniu zdolności UE w zakresie EWCP. W tym celu powołano przy Radzie UE Komisje: Wojskową i Polityczną oraz Sztab Wojskowy CFSP¹¹⁴.

W wyniku szczytów UE w Kolonii w czerwcu 1999, a następnie w Helsinkach, w grudniu 1999 roku, zostało proklamowane ustanowienie **Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (ESDP)** - jako narzędzia CFSP. Rada Europejska zdecydowała o przejęciu przez UE zadań z dziedziny EWCP. Konieczne do tego celu okazało się stworzenia nowych struktur wojskowych, które zdolność do działania miały osiągnąć do marca 2000 roku¹¹⁵. Okazało się to jednak nierealne, m. in. ze względu na formalne przeszkody przeniesienia współpracy NATO-UZE, na współpracę NATO-UE, co wymaga negocjacji dotyczących określenia zasad korzystania przez UE z możliwości i zasobów NATO. Bardzo istotnym problemem jest również pogodzenie zasady transparentności UE z koniecznością właściwej ochrony informacji w zakresie bezpieczeństwa i obronności. Jak zła jest sytuacja w tym względzie niech świadczy opinia J. Solany, który w kilka tygodni po objęciu swojego urzędu porównał obowiązujący w UE system ochrony informacji do „szwajcarskiego sera”. W celu ustalenia zasad współpracy, w tym umożliwiających wymianę informacji i standardów bezpieczeństwa powołano cztery mieszane grupy robocze NATO-UE. Do czasu osiągnięcia przez UE zdolności operacyjnej do wykonywania nowych zadań współpraca z NATO będzie ograniczała się do współdziałania w regionach konfliktów zbrojnych, w zakresie pomocy w organizacji misji humanitarnych i działań na rzecz ochrony ludności cywilnej.

Polska zajmowała niechętnie stanowisko w sprawie ESDP. Jeszcze przed szczytem w Helsinkach, w grudniu 1999 roku Warszawa zwróciła się do UE z apelem o włączenie naszego kraju do procesu podejmowania decyzji w sprawie

¹¹³ NATO Handbook ..., s. 63.

¹¹⁴ R. Cziomer, L. Zyblikiewicz, Zarys ..., s. 260.

¹¹⁵ Bezpieczeństwo 2000, s. 65

ewentualnych operacji wojskowych Unii. Naszą zgodę uzależniliśmy od pozytywnej opinii NATO, a więc praktycznie od możliwości weta USA. Domagaliśmy się również dostępu do całego procesu planowania i podejmowania decyzji przez UE w sprawie operacji wojskowych tej organizacji. Stanowisko Polski wywołało duże niezadowolenie wśród polityków UE oraz powstanie wrażenia, iż Warszawa nie uważa Unii za wystarczającego gwaranta bezpieczeństwa europejskiego, co pociąga za sobą konieczność stałej obecności wojskowej Stanów Zjednoczonych w Europie¹¹⁶. W świetle toczących się dyskusji pomiędzy NATO i UE trudno odmówić tej ocenie słusznych racji. W listopadzie 2000 roku, w czasie konferencji poświęconej określeniu zobowiązań państw tworzących siły europejskie Polska zadeklarowała swój udział w ich tworzeniu, z zastrzeżeniem, iż nie pociągnie to za sobą dodatkowych kosztów ponad te, które wynikają z naszych zobowiązań wobec NATO. Ówczesny minister obrony narodowej, Bronisław Komorowski wyraził gotowość skierowania do armii europejskiej „brygady ramowej”, bez określania jej wielkości i wyposażenia. Minister zastrzegł jednocześnie prawo Polski do każdorazowego decydowania o ewentualnym udziale naszej jednostki w operacji UE¹¹⁷.

6. WSPÓLDZIAŁANIE W RAMACH EUROPEJSKIEJ TOŻSAMOŚCI BEZPIECZEŃSTWA I OBRONY (ESDI)

6.1. ESDI w obrębie NATO

Idea tożsamości Europy w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony od początku wymagała współdziałania i gotowości do kompromisu ze strony UZE i NATO. Jej autorzy stale podkreślali, iż będzie ona realizowana przez Unię Zachodnioeuropejską jako „europejski filar NATO”, jednakże USA i zwolennicy opcji atlantyckiej w UZE zabiegali o jej przeprowadzenie w oparciu o struktury NATO. W tej sytuacji działania zwolenników jej rozwijania zmierzały do zrównoważenia obu stanowisk i osiągnięcia kompromisu. Przyniosło to częściowy efekt w trakcie Szczytu Rzymskiego NATO w 1991 roku, który to udzielił ESDI swojego poparcia. Nadal nie ustawały jednak spory dotyczące prowadzenia wspólnych operacji wojskowych, w tym tworzenia wspólnych

¹¹⁶ *Bezpieczeństwo 2000*, s. 68-69.

¹¹⁷ Tamże, s. 70.

struktur wojskowych. Ich skutkiem była, zgłoszona przez USA w 1993 roku, koncepcja **Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych (CJTF)**. Na szczycie NATO w Brukseli zaakceptowano rozwój ESDI w ramach Sojuszu.

Następnie w czasie spotkania ministerialnego NAC w Berlinie w dniu 3 czerwca 1996 roku, ministrowie spraw zagranicznych państw Sojuszu podjęli decyzję o możliwości udostępnienia środków NATO dla operacji prowadzonych pod auspicjami UZE w ramach rozwoju ESDI. Podjęto prace mające na celu dostosowanie struktur Sojuszu do prowadzenia wspólnych z UZE operacji pokojowych. Zmierzano do opracowania porozumienia, które stanowiłoby podstawę do zawieranych w przyszłości odrębnych umów do prowadzenia każdej z operacji. Dotyczy to w szczególności przekazywania i kontrolowania przez NATO jej zasobów i środków użyczonych do dyspozycji UZE, na czas trwania operacji. Dzięki takiemu stanowisku Sojuszu osiągnięto dwa istotne efekty. Po pierwsze uratowano wewnętrzną spójność organizacji, a po drugie doprowadzono do polepszenia stosunków na linii NATO-UZE. Wyrazem tego były wspólne spotkania połączonych Rad obu organizacji oraz zacieśnienie współpracy pomiędzy Komórką Planowania UZE a władzami wojskowymi NATO. Nie rozstrzygnięto jednak kwestii politycznego kierowania CJTF. Problemy dotyczyły również przeciągających się w Sojuszu prac nad reformą struktur wojskowych oraz rewizją Koncepcji Strategicznej.

W czasie Szczytu Waszyngtońskiego w kwietniu 1999 roku zaaprobowano rozwój ESDI w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Szczyt otworzył drogę do dalszej dyskusji i współpracy pomiędzy NATO i Unią Europejską w dziedzinie bezpieczeństwa europejskiego. Kontakty od początku nie były łatwe, co spowodowane było zarówno trudnościami proceduralnymi (zasady wymiany i ochrony informacji) jak i niejasnym stanowiskiem UE w kwestiach dotyczących wspólnej polityki obronnej, w tym dotyczących operacji pokojowych¹¹⁸. Stało się to tym bardziej istotne, że UE powinna przejąć wszystkie funkcje dotyczące polityki obronnej od likwidowanej UZE.

Poważnym wyzwaniem okazało się również określenie podstaw współpracy pomiędzy NATO i UE w dziedzinie EWCP. W tym zakresie Szczyt uznał wolę UE do organizowania własnych operacji pokojowych z zastrzeżeniem, iż będzie się to

¹¹⁸ *Rocznik Strategiczny 1998/99*, s. 86-87.

odbywać na drodze konkurowania ze zobowiązaniami sojuszniczymi w ramach NATO. W tym celu Sojusz zadeklarował wsparcie operacji UE poprzez:

- zapewnienie dostępu UE do możliwości planistycznych NATO;
- umożliwienie korzystania UE ze wskazanych możliwości i zasobów Sojuszu;
- wytypowanie sojuszniczych dowództw, które będą mogły wspierać przyszłe operacje UE;
- dalsze prace adaptacyjne nad systemem planowania NATO, uwzględniające potrzeby operacji UE¹¹⁹.

Ważnym obszarem prowadzonych uzgodnień były kwestie dotyczące zasad i procedur wymiany informacji, konsultacji oraz podejmowania decyzji w czasie prowadzenia wspólnych operacji.

Wyraźnego tempa nabrały wzajemne uzgodnienia, z chwilą powołania w lipcu 2000 r. czterech wspólnych grup roboczych, których zadaniem jest opracowanie zasad wzajemnej współpracy. Działalność tych grup ujawniła trudności zarówno proceduralne jak i związane z realnymi możliwościami do prowadzenia niezależnych działań wojskowych państw UE, bez naruszania zobowiązań sojuszniczych wobec NATO. Również spotkanie ministerialne NAC, które odbyło się w Brukseli w dniach 14-15 grudnia 2000 roku, potwierdziło podziały jakie występują wśród państw Sojuszu w kwestii współpracy z UE, w tym również w obszarze ESDI. Dotyczą one różnicy stanowisk pomiędzy należącymi i nie należącymi do UE członkami Sojuszu. Z treści komunikatu końcowego wyraźnie widać, że pierwotna koncepcja stałego i gwarantowanego dostępu UE do zasobów i możliwości NATO, w chwili podjęcia decyzji o prowadzeniu operacji wojskowej (w tym pokojowej), nie znalazła poparcia wszystkich państw. Co prawda wspomniano o takiej możliwości, ale już nie jako gwarantowanej¹²⁰.

Próbie przełamania impasu stanowią spotkania organizowane w formule 15+6¹²¹, jednakże jak dotąd nie przyniosły one oczekiwanych rezultatów. Głównym oponentem gwarantowanego dostępu UE do zasobów i możliwości Sojuszu była Turcja. Można wskazać dwie zasadnicze przyczyny takiego stanowiska Ankary:

¹¹⁹ *Rocznik Strategiczny 1999/2000*, s. 122 oraz R. Zięba, *Europejska tożsamość bezpieczeństwa i obrony*, Warszawa 2000, s. 127.

¹²⁰ *Final Communiqué of the Ministerial Meeting of the NAC*, NATO Office of Information and Press Brussels 15 December 2000°.

¹²¹ Spotkania piętnastu państw UE z sześcioma europejskimi państwami NATO, które nie są członkami Unii (Norwegia, Turcja, Islandia, Polska, Czechy i Węgry).

- o obawa przed utratą wpływu na decyzje dotyczące bezpieczeństwa europejskiego, z chwilą pełnego wejścia w życie CFSP;
- o próba nacisku na państwa „piętnastki”, w związku z dążeniami Turcji do członkostwa w Unii.

W maju 2001 roku Ankara zmodyfikowała swoje stanowisko i zgłosiła chęć udziału w rozwoju sił anty kryzysowych Unii Europejskiej.

Należy w tym miejscu podkreślić, iż **dalszy brak porozumienia w tym zakresie może doprowadzić do fiaska idei ESDI wewnątrz Sojuszu**. Dotyczy to szczególnie postulatu nie powielania struktur i procedur. Brak jednoznacznej deklaracji w sprawie możliwości korzystania przez UE z możliwości i zasobów NATO może doprowadzić do konieczności ich samodzielnego stworzenia w obrębie Unii. Jeżeli do tego dojdzie to osłabione zostaną możliwości operacyjne zarówno państw UE jak i europejskich członków NATO, co nie pozostanie bez wpływu na skuteczność międzynarodowej architektury bezpieczeństwa. Innym możliwym rozwiązaniem może stać się osłabienie poparcia wśród państw UE dla idei prowadzenia własnych operacji wojskowych. W takim przypadku UE nie będzie stanowiła istotnego elementu architektury bezpieczeństwa europejskiego co sprawi, że funkcje te nadal będzie spełniać NATO¹²².

6.2. Konieczność dostosowania struktury wojskowej NATO

Wiele przyczyn składa się na konieczność podejmowania działań na rzecz stworzenia nowej struktury dowodzenia NATO. Do najważniejszych należy zaliczyć:

- rozwój ESDI wewnątrz Sojuszu;
- wprowadzenie w życie koncepcji CJTF;
- ogólną redukcję i restrukturyzację sił zbrojnych Sojuszu, w wyniku zakończenia „zimnej wojny”;
- przyjęcie przez NATO nowych zadań związanych z EWCP¹²³.

Celem tych zmian jest doprowadzenie do osiągnięcia przez Sojusz większej sprawności i dostosowanie jego struktur do zmienionego środowiska bezpieczeństwa. W 1994 roku Komitet Wojskowy NATO przedstawił długofalową

¹²² Do czasu zamknięcia niniejszej pracy, dyskusje dotyczące współdziałania NATO i UE były nadal prowadzone w oparciu o prace Grupy Koordynacji Politycznej (PCG).

¹²³ NATO Handbook ..., s. 258.

koncepcję ewolucji struktury wojskowej Sojuszu. Propozycje przemian dotyczyły zarówno sił zbrojnych jak i struktur dowodzenia oraz infrastruktury wojskowej. Droga do osiągnięcia tego celu była jednak długa i kręta. Europejscy członkowie Sojuszu zawsze podchodzili ostrożnie do tzw. operacji *out-of-area*, obawiając się wniknięcia w długotrwałe konflikty zbrojne, uzależniające ich od zasobów wojskowych Stanów Zjednoczonych¹²⁴. Obawy te dotyczyły również możliwości zaangażowania sił NATO poza Europą, co mogłoby osłabiać zaangażowanie USA w ewentualną obronę teatru europejskiego.

Decyzje dotyczące rozwijania koncepcji CJTF zostały podjęte w czasie szczytu NAC w Brukseli, 11 stycznia 1994 roku. Prezydenci i premierzy rządów państw NATO ustalili, iż sytuacja międzynarodowa i powstanie regionów szczególnie zagrożonych wybuchem konfliktów zbrojnych wymaga nowego podejścia w sposobach ich rozwiązywania¹²⁵. Wymaga to utworzenia łatwych do rozlokowania i przemieszczania wielonarodowych formacji wojskowych składających się z jednostek różnych rodzajów wojsk przygotowanych do wykonywania następujących rodzajów zadań:

- kolektywnej obrony;
- misji pokojowych;
- misji humanitarnych.

Skład sił będzie każdorazowo dostosowany do charakteru misji i związanych z nią zadań. Dowództwa CJTF będą tworzone wokół załączków składających się z kadry dowództw Sojuszu, które w razie potrzeb będą uzupełniane przez inne dowództwa, a także przez państwa NATO i kraje partnerskie. Jako minimum konieczne do planowania wewnątrz Sojuszu przyjęto zasadę, iż co najmniej dwa dowództwa CJTF będą przygotowane do prowadzenia operacji na dużą skalę. Poza tym należy dążyć do sformowania wielu mniejszych dowództw zdolnych do dowodzenia wojskami lądowymi w sile brygady lub dywizji oraz odpowiadającymi im wielkością komponentami morskimi i lotniczymi.

Ministerialne spotkanie NAC w Berlinie w czerwcu 1996 roku, potwierdziło ten kierunek działalności Sojuszu. Podkreślono jednocześnie znaczenie problematyki EWCP oraz angażowania się NATO w działania zmierzające do budowy struktur

¹²⁴ Należy w tym miejscu stwierdzić, że tylko Stany Zjednoczone są zdolne do wystawienia jednostki wojskowej na poziomie korpusu. Pozostałe kraje mogą tego dokonać wyłącznie w ramach struktur wielonarodowych. Zob. R. Zięba, *Europejska ...*, s. 127.

¹²⁵ *NATO Handbook Documentation ...*, s. 326.

bezpieczeństwa międzynarodowego, w tym udziału Sojuszu w utrzymaniu bezpieczeństwa i stabilności w całym obszarze euroatlantyckim¹²⁶.

W tej sytuacji istotnego znaczenia nabrała konieczność zmiany struktury wojskowej Sojuszu. Pod koniec 1997 roku osiągnięto porozumienie w sprawie nowej struktury dowództw NATO. Jego głównym celem było stworzenie struktur zapewniających wykonywanie przez Sojusz wszystkich stojących przed nim zadań i misji (*mission oriented structures*), od wspólnej obrony do operacji spoza Art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego. Ponadto dążono do pełniejszego zaangażowania państw partnerskich, oraz integracji nowych członków z wojskowymi strukturami NATO¹²⁷.

Od chwili powstania koncepcji CJTF przeprowadzono kilka ćwiczeń związanych z ich wykorzystaniem. Najistotniejsze z nich odbyły się w ramach ćwiczenia „Sojuszniczy Wysięk” (1997) oraz „Silne Rozwiązanie” (1998). W pierwszym z nich państwa partnerskie brały udział w charakterze obserwatorów, w drugim zaś współdziałały aktywnie z elementami NATO. **Ćwiczenia potwierdziły rozwój pierwotnej koncepcji CJTF**, który dokonuje się wraz z transformacją Sojuszu, postępującą od chwili ogłoszenia inicjatywy PdP.

¹²⁶ NATO Handbook Documentation ..., s. 370.

¹²⁷ Tamże, s. 262 oraz R. Zięba, *Europejska ...*, s. 122.

ZAKOŃCZENIE

Przed wybuchem konfliktu bałkańskiego, który unaoczniał Europie i światu początek ery „konfliktów zbrojnych małego formatu”, Sojusz Północnoatlantycki nigdy wcześniej nie stanął przed koniecznością prowadzenia operacji pokojowych. Dlatego też posiadane procedury planistyczne oraz struktury organizacyjne nie były zdolne do natychmiastowego podjęcia nowego typu zadań i wymagały istotnej przebudowy. Problematyka EWCP dość szybko stała się priorytetowym zadaniem NATO. Jej rozwój przebiegał w dwóch zasadniczych etapach.

Pierwszy, zainicjowany w trakcie Szczytu Rzymskiego z 1991 roku, uznał EWCP za priorytetowe zadanie Sojuszu, obok dotychczasowego zadania wspólnej obrony. NATO określiło wówczas gotowość do podejmowania wszelkich działań zmierzających do ograniczenia ryzyka wystąpienia współczesnych konfliktów zbrojnych, nie precyzując jednak charakteru tych działań. Trwające na ten temat dyskusje zakończyło stanowisko Rady Północnoatlantyckiej z 1992 roku, stwierdzające, iż NATO pod pewnymi warunkami poprze podejmowane pod auspicjami KBWE działania na rzecz pokoju. Jeszcze w tym samym roku NATO poszerzyło deklarację dotyczącą udziału w misjach pokojowych o działania prowadzone pod egidą ONZ. W praktyce operacje Sojuszu zostały jednak uzależnione od własnych procedur, możliwości pogodzenia stanowisk państw członkowskich oraz od charakteru zapotrzebowania zgłaszanego przez organizacje międzynarodowe. Deklaracja Szczytu Brukselskiego z 1994 roku zakładała współpracę NATO z UZE oraz w ramach PdP. W pierwszym etapie działalności NATO w dziedzinie EWCP określone zostały zasady udziału Sojuszu w operacjach pokojowych oraz rozwiązano problem podstaw prawnych zaangażowania NATO poza obszarem traktatowym, ograniczając go do reakcji na prośbę ONZ, KBWE lub UZE. Sojusz określił w ten sposób swoje związki z ww. organizacjami nie potwierdzając jednocześnie ich zwierzchnictwa w trakcie operacji pokojowych z jego udziałem.

Drugi, obecny etap charakteryzuje się założeniami przyjętej przez Sojusz w 1999 roku „Nowej Koncepcji Strategicznej”, która stwierdza, iż zgodnie z Art. 7

Traktatu Waszyngtońskiego, NATO jest uprawniona do podejmowania działań na rzecz EWCP, w tym operacji pokojowych, prowadzonych w odpowiedzi na zaistniałą sytuację kryzysową. Działania te mogą być podejmowane również w ramach operacji prowadzonych poza Art.5 Traktatu Waszyngtońskiego, w sytuacji, gdy zaistniały poza obszarem traktatowym konflikt zbrojny może swoim zasięgiem zagrozić bezpieczeństwu państw członkowskich Sojuszu. Tym samym operacje pokojowe, jako najważniejszy obecnie militarny składnik działań NATO w zakresie EWCP, stały się tak samo istotne politycznie i militarnie, jak operacje dotyczące wspólnej obrony. Jednocześnie potwierdzona została gotowość Sojuszu do współpracy w zakresie omawianej problematyki z ONZ, OBWE i UE, uzależniona jednak od decyzji wszystkich państw członkowskich, podejmowanej w oparciu o wcześniejszą analizę zaistniałej sytuacji (wczesne ostrzeżenie).

Priorytetowe potraktowanie przez NATO zadań z dziedziny EWCP wymusiło konieczność dostosowania struktur Sojuszu, w celu ich skutecznej realizacji. Zaangażowane do tego zostały praktycznie wszystkie najważniejsze wojskowe i polityczne instytucje NATO. Niemal każda z nich ma obecnie do wypełnienia zadania z zakresu omawianej problematyki. Dotychczasowe doświadczenia ujawniły jednak w tym zakresie konieczność rozszerzenia i usprawnienia mechanizmów konsultacyjnych pomiędzy poszczególnymi strukturami NATO. Prace w tym zakresie zostały już rozpoczęte i są kontynuowane. Temu celowi mają służyć między innymi ćwiczenia z zakresu zarządzania w sytuacjach kryzysowych (CMX), które mają za zadanie sprawdzenie i doskonalenie współdziałania pomiędzy instytucjami odpowiedzialnymi w państwach NATO za działania w dziedzinie EWCP.

Niezwykle ważnym elementem działalności NATO w tej dziedzinie są inicjatywy: Partnerstwo dla Pokoju (1994) oraz Euroatlantycka Rada Partnerstwa (1997). Dotychczasowe doświadczenia z działalności PdP pokazały, że pomimo wielu trudności, takich jak na przykład stanowisko Rosji, Program stał się aktywnym, a co najważniejsze efektywnym elementem struktury bezpieczeństwa europejskiego. Powołanie EAPC to przede wszystkim wzmocnienie o państwa partnerskie politycznego forum konsultacyjnego w zakresie problematyki bezpieczeństwa oraz wzmocnienie procesów decyzyjnych z udziałem tych państw w ramach Polityczno-Wojskowego Komitetu Kierowniczego PdP oraz innych właściwych dla PdP organów roboczych. Dotychczasowe doświadczenia prowadzą do wniosku, iż współdziałanie

państw partnerskich z państwami Sojuszu w ramach PdP i EAPC w znaczący sposób zwiększyło możliwości NATO w dziedzinie EWCP.

Poza PdP i EAPC, Sojusz rozwija swoje stosunki również w oparciu o inne struktury umożliwiające konsultacje i wymianę doświadczeń w dziedzinie EWCP. Wymienić tu trzeba chociażby relacje NATO-Rosja, NATO-Ukraina, czy „Dialog Śródziemnomorski”.

Współpraca NATO z innymi organizacjami międzynarodowymi w zakresie omawianej problematyki układa się z różnym skutkiem. W relacjach NATO-ONZ istnieją silne więzy prawne oraz praktyczne, polegające na wzajemnej współpracy w rejonach misji pokojowych. Oba te obszary wzmacniają i rozwijają instytucjonalne ramy działalności NATO w dziedzinie EWCP, w tym zwłaszcza w prowadzeniu operacji pokojowych. OBWE uchodzi w opinii NATO za najbardziej reprezentatywną paneuropejską organizację bezpieczeństwa, dlatego też stale zacieśniana jest współpraca obu organizacji. Dotyczy ona wspólnych spotkań konsultacyjnych, wymiany informacji oraz wspólnych prac PMSC/AHG. Jej wymiar praktyczny polega na współpracy w rejonach prowadzenia wspólnych operacji pokojowych. Współpraca ta staje się coraz szersza, z uwagi na zróżnicowanie funkcji obu organizacji. Trzeba jednak podkreślić, iż wymaga ona poprawy stopnia koordynacji wzajemnych przedsięwzięć. Bardziej skomplikowane stosunki panują pomiędzy NATO i UE. Konflikt i interwencja NATO w byłej Jugosławii pokazały, iż sojusznicy europejscy ustępują możliwościami operacyjnymi Stanom Zjednoczonym. Pojawiły się więc projekty stworzenia własnych europejskich zdolności obronnych (ESDP), przeznaczonych również do prowadzenia autonomicznych operacji pokojowych. Temu celowi służy między innymi integracja UZE z UE jako filara Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Podstawowym, nierozwiązanym dotychczas problemem pozostaje jednak kwestia zdolności operacyjnej UE do realizacji ww. zadań. Nadal trwają negocjacje dotyczące zasad współpracy w tym zakresie z NATO. Do tego czasu wzajemna współpraca obu organizacji będzie się ograniczać do misji humanitarnych i działań na rzecz ochrony ludności cywilnej w sytuacjach kryzysowych.

Pierwszym rzeczywistym sprawdzianem zdolności NATO w dziedzinie EWCP była operacja w Kosowie, w trakcie której Sojusz uczestniczył we wszystkich etapach rozwoju konfliktu. Operacja ta w pełni potwierdziła przydatność i skuteczność wypracowanych przez NATO mechanizmów EWCP, ujawniając przy tym pewne ich

braki. Wskazują one przede wszystkim na konieczność wzmocnienia zdolności operacyjnej Sojuszu, w tym zwłaszcza jego europejskich członków, co pozwoli na bardziej efektywne zaangażowanie się w przygotowanie i prowadzenie wspólnych operacji pokojowych. Zagadnienie to było i nadal pozostaje drogowskazem dla dalszych działań Sojuszu na rzecz EWCP. Do innych pilnych zadań należy przeprowadzenie reformy systemu polityki informacyjnej, w tym określenie zasad kontaktów z mediami w czasie prowadzenia operacji.

Na zakończenie należy skonstatować, że zrealizowanie przyjętego w pracy tematu badawczego pozwala sformułować generalną konkluzję wskazującą, iż założona we „Wstępie” hipoteza badawcza została potwierdzona. Niemalże każdy dzień dostarcza obecnie argumentów przemawiających za koniecznością bardzo poważnego traktowania, nawet z pozoru mało znaczących, potencjalnych źródeł konfliktów zbrojnych. Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego, w porównaniu do innych organizacji międzynarodowych, dysponuje obecnie bardziej realnymi możliwościami w dziedzinie EWCP. Dotyczy to nie tylko potencjału ekonomicznego, ale również wypracowanych struktur organizacyjnych i decyzyjnych, niezbędnych do skutecznego wypełniania nowych zadań. Fakt ten stawia NATO na pozycji światowego lidera w zakresie omawianej problematyki. Trzeba przy tym jednak pamiętać, iż wiąże się to ze spoczywającym na Sojuszu ciężarze odpowiedzialności, który sprawia, iż musi on bardzo ostrożnie decydować o stosowanych środkach zapobiegawczych, środki wojskowe traktując jako ostateczność, a decyzje o ich użyciu, jako wynik braku możliwości politycznego oddziaływania na rozwój wydarzeń.

WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW

BH (BiH) *	Bośnia i Hercegowina (ang. <i>Bosnia and Herzegovina</i>)
CEP	Planowanie cywilne w sytuacjach nadzwyczajnych (ang. <i>Civil Emergency Planning</i>)
CFSP (WPZiB)	Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa (ang. <i>Common Foreign and Security Policy</i>)
CIMIC	Współpraca Cywilno-Wojskowa (ang. <i>Civil/Military Cooperation</i>)
CJTF	Wielonarodowe Połączone Siły Zadaniowe (ang. <i>Combined Joint Tasks Forces</i>)
CMX	Ćwiczenia z zakresu zarządzania w sytuacjach kryzysowych (ang. <i>Crisis Management Exercises</i>)
CP	Zapobieganie konfliktom (ang. <i>conflict prevention</i>)
CPN	Sieć Zapobiegania Konfliktom (ang. <i>Conflict Prevention Network</i>)
CRO	Operacje odpowiedzi w sytuacji kryzysowej (ang. <i>Crisis Response Operations</i>)
CSCE (KBWE)	Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (ang. <i>Conference Security and Cooperation in Europe</i>)
COEC	Komitet Rady Ds. Ćwiczeń i Operacji (ang. <i>Council Operation and Exercises Committee</i>)
DPC	Komitet Planowania Obronnego (ang. <i>Defence Planning Committee</i>)
EAPC	Euroatlantycka Rada Partnerstwa (ang. <i>Euro-Atlantic Partnership Council</i>)
EPCPT	Europejska Platforma Zapobiegania i Transformacji Konfliktów (ang. <i>European Platform for Conflict Prevention and Transformation</i>)
ESDI	Europejska Tożsamość Bezpieczeństwa i Obrony (ang. <i>European Security and Defence Identity</i>)

* W nawiasach podano stosowane oznaczenia skrótów polskich.

	<i>European Security and Defence Identity)</i>
ESDP	Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony (ang. <i>European Security and Defence Policy</i>)
EU (UE)	Unia Europejska (ang. <i>European Union</i>)
EW	Wczesne ostrzeżenie przed konfliktami (ang. <i>early warning</i>)
EWCP (WOiZK)	Wczesne Ostrzeżenie i Zapobieganie Konfliktom (ang. <i>Early Warning and Conflict Prevention</i>)
FEWER	Forum Wczesnego Ostrzeżenia i Zapobiegania Konfliktom (ang. <i>Forum on Early Warning and Early Response</i>)
FRJ	Federacyjna Republika Jugosławii
IFOR	Siły Implementacyjne (ang. <i>Implementation Forces</i>)
IMS	Międzynarodowy Sztab Wojskowy (ang. <i>International Military Staff</i>)
IS	Sztab Międzynarodowy (ang. <i>International Staff</i>)
IO	Organizacje Międzynarodowe (ang. <i>International Organisations</i>)
KFOR	Siły Pokojowe w Kosowie (ang. <i>Kosovo Forces</i>)
MC	Komitet Wojskowy (ang. <i>Military Committee</i>)
MCG	Śródziemnomorska Grupa Współpracy (ang. <i>Mediterranean Cooperation Group</i>)
MCWG	Grupa Robocza Ds. Współpracy Wojskowej (ang. <i>Military Committee Working Group</i>)
NAC	Rada Północnoatlantycka (ang. <i>North-Atlantic Council</i>)
NACC	Północnoatlantycka Rada Współpracy (ang. <i>North-Atlantic Cooperation Council</i>)
NATO	Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (ang. <i>North-Atlantic Treaty Organisation</i>)
NGO's	Organizacje pozarządowe (ang. <i>Non-government Organizations</i>)
NUC	Komisja NATO-Ukraina (ang. <i>NATO-Ukraine Commission</i>)
OSCE (OBWE)	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (ang. <i>Organisation Security and Cooperation in Europe</i>)
PCC	Koordynacyjna Komórka Partnerstwa (ang. <i>Partnership Coordination Cell</i>)

PCG	Grupa Koordynowania Polityki (ang. <i>Policy Coordination Group</i>)
PfP (PdP)	Partnerstwo dla Pokoju (ang. <i>Partnership for Peace</i>)
PJC	Stała Wspólna Rada NATO-Rosja (ang. <i>Permanent Joint Council (NATO – Russia)</i>)
PMF	Polityczno-wojskowe podstawy dla operacji PdP prowadzonych przez NATO (ang. <i>Political-Military Framework for NATO-led PfP Operations</i>).
PMSC	Polityczno-Wojskowy Kierowniczy Komitet Programu PdP (ang. <i>Politico-Military Steering Committee</i>)
PMSC/AHG	Grupa Robocza Polityczno-Wojskowego Komitetu Kierowniczego PdP (ang. <i>PMSC/Ad Hoc Working Group on Cooperation in Peacekeeping</i>)
PSO	Operacje Wsparcia Pokoju (ang. <i>Peace Support Operations</i>)
SCEPC	Wyższy Komitet Planowania Cywilnego w Sytuacjach Nadzwyczajnych (ang. <i>Senior Civil Emergency Planning Committee</i>)
SFOR	Siły Stabilizacyjne (ang. <i>Stabilisation Forces</i>)
SHAPE	Kwatera Główna Sojusznicznych Sił NATO w Europie (ang. <i>Supreme Headquarters Allied Powers Europe</i>)
SITCEN	Centrum Sytuacyjne (ang. <i>Situation Centre</i>)
UN (ONZ)	Organizacja Narodów Zjednoczonych (ang. <i>United Nations</i>)
UNHCR	Wysoki Komisarz ONZ Ds. Uchodźców (ang. <i>United Nations High Commissar for Refuges</i>)
WEU (UZE)	Unia Zachodnioeuropejska (ang. <i>West-European Union</i>)
WMD (BMR)	Broń masowego rażenia (ang. <i>Weapons of Mass Destruction</i>)

BIBLIOGRAFIA

I. Dokumenty

AHG on Cooperation in Peacekeeping. Seminar on the Kosovo experiences with regard to the compendium on humanitarian aspects of peacekeeping, EAPC(PMSC-AHG)N(99)34, Brussels 1999.

Civil/military cooperation, PCG(INV)N(98)18, Brussels 1998.

COEC Generic Early Warning Handbook (GEWH), AC/237-WP/427, Brussels 2000.

Communication from the Commission on Conflict Prevention, Brussels 11 April 2001, COM(2001) 211 final.

Conflict prevention in Europe: potential and limits, EAPC(PMSC-AHG)N(99)37, Geneva 1999.

Council Regulation (EC) No 381/2001, 26 February 2001 creating a rapid-reaction mechanism, <[http://www.eurunion.org/legislat/Defense/RapReact Fact.pdf](http://www.eurunion.org/legislat/Defense/RapReactFact.pdf)>.

Crisis management exercise 01. Scenario, EAPC(COEC)N(2001)3, Brussels 2001.

Declaration (No 6) on the establishment of a policy planning and early warning unit, Declarations annexed to the final act of Amsterdam, <<http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/livre468.html>>.

Early Warning and Conflict Prevention, EAPC(PMSC-AHG)N(2000)20, Brussels 2000.

Generic crisis management handbook, EAPC(COEC)D(99)1, Brussels 1999.

Implementation of the political-military framework for NATO-led PfP operations (PMF) – next review, PCG-N(2000)0126, Brussels 2000.

IS strawman paper on Early Warning and Conflict Prevention, EAPC(PMSC-AHG)N(2000)9, Brussels 2000.

Kosovo lessons learned: implementation rapport, EAPC(COEC)N(2000)15, Brussels 2000.

Kosovo lessons learned: status of implementation, PO(2000)219, Brussels 2000.

Lessons learned concerning Alliance consultation and decision making for operations related to Kosovo, C-M (99)62, Brussels 1999.

Lessons learned in peacekeeping operations, NAAC/PfP(PMSC/AHG)N(96)37, Brussels 1996.

- Lessons learned regarding the consultation and decision making process concerning NATO-led operations related to Kosovo*, EAPC(COEC)N(2000)3, Brussels 2000.
- NATO military planning for peace support operations*, MC-327, Brussels 1993.
- COEC Kosovo lessons learned*. Sanitised version for International Organisations, AC/237-WP/402, Brussels 2000.
- COEC rapport to Council on Kosovo lessons learned*, AC/237-WP/434, Brussels 2000.
- Paper on EAPC/PfP role in conflict prevention*, EAPC(C)D(2000)48, Brussels 2000.
- Partnership for Peace Staff Element (PSE) concept*, MCM-028-01, Brussels 2001.
- Policy recommendations adopted at the NATO Parliamentary Assembly's 46th Annual Session in Berlin November 2000*, PO(2001)28, Brussels 2001.
- Political-military framework for NATO-led PfP operations*, PO(99)28, Brussels 1999.
- Principles, methods and experiences regarding Early Warning and Conflict Prevention*, EAPC(PMSC-AHG)N(99)24, Brussels 1999.
- Rapport of Ad Hoc Group to Ministers in Athens on 11 June 1993*, M-NACC1(93)40.
- Revised AHG work programme on Early Warning and Conflict Prevention*, Brussels 2000, EAPC(PMSC-AHG)N(2000)14.
- Revised IS paper on the role of the EAPC/PfP in conflict prevention. Long term political/military conflict prevention and confidence building tools within EAPC/PfP*, EAPC(PMSC-AHG)N(2000)23, Brussels 2000.
- Rome Declaration on Peace and Cooperation*, NATO Press Communiqué S-1(91)86, 8 November 1991.
- Seminar on conflict prevention in Skopje 15-17 October 1997*, Rapport by the Chairman, EAPC(PMSC-AHG)N(97)9, Brussels 1997.
- Seminar on political/military tools for conflict prevention within EAPC/PfP organised by Slovenia in cooperation with the FYROM*, Ljubljana 12-15 OCT 2000, EAPC(PMSC-AHG)N(2000)31, Brussels 2000.
- Six-month review of the political-military framework for NATO-led PfP operations (PMF)*, EAPC(C)D(2000)30, Brussels 2000.
- Smutek-Riemer A., Vetschera H, *Early Warning – the case of Yugoslavia*, Paper presented at the XVI World Congress of the International Political Science Association, Berlin, August 21-25, 1994.

Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 4 stycznia 2000 roku.

The Alliance's Strategic Concept, Approved by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23 rd and 24th April 1999, NATO Press Release NAC-S(99)65, 24 April 1999.

II. Książki i druki zwarte

Balcerowicz B., *Partnerstwo dla Pokoju – droga do członkostwa czy zamiast członkostwa NATO*, AON, Warszawa 1994.

Bauwens Werner, Rychler Luc, *The Art of Conflict Prevention*, Brassey's Atlantic Commentaries No.7, 1994.

Białoskórski R., *Modelowanie empiryczne w procesie wczesnego ostrzegania przed konfliktami*, praca studyjna, AON, Warszawa 2001.

Bierzanek R., *Wojna a prawo międzynarodowe*, MON, Warszawa 1982.

Bezpieczeństwo 2000, Raport ISS, Kraków 2001.

Buthros-Ghali B., *An Agenda for Peace*, New York, United Nations Press, 1992.

Cesarz Z., Stadtmüller E., *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wrocław 2000.

Cziomer E., *Międzynarodowe aspekty kryzysu jugosłowiańskiego w latach 90 -tych.*, Kraków 1996.

Cziomer R., Zyblikiewicz L., *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2000.

Davies John L., Gurr Ted Robert, *Preventive Measures-Building Risk Assessment and Crisis Early Warning System*, Rowman&Littlefield Publishers, 1998.

Dobroczyński M., Jasińska A. (red.), *Wiek wielkich przemian*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa-Toruń 2001.

Dwan R., *Division of labour between international, regional and subregional organisations*, SIPRI, Stockholm 2000.

Empiryczne przyczyny konfliktów międzynarodowych, PISM, Warszawa 1990.

Evans G., *Współpraca dla pokoju. Agenda globalna na lata dziewięćdziesiąte i następne*, PISM, Warszawa 1994.

Jincharadze Paata, Kordzakhia Irakli, *Empirical model for early warning of ethnic conflicts*, International Center on Conflict and Negotiation, Tbilisi, 2000 r.

- Kaczmarek J., *NATO w systemie bezpieczeństwa świata*, Wrocław 1998;
- Kaczmarek J., Skroiński A., *Bezpieczeństwo, NATO, Europa, Polska*, Warszawa 1998.
- Kiwerska J., *Gra o Europę. Bezpieczeństwo europejskie w polityce Stanów Zjednoczonych pod koniec XX wieku*, Poznań 2000.
- Korablin T., *Miejsce problematyki zapobiegania konfliktom w działalności NATO*, praca studyjna AON, Warszawa 2001.
- Kukułka J., *Historia współczesnych stosunków międzynarodowych 1945-1994*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 1994.
- Kukułka J., Łukaszuk L., *Od konfliktów do partnerskiej współpracy*, AON, Warszawa 1997.
- Kupiecki R., *NATO a operacje pokojowe. Studium Sojuszu w transformacji*, Warszawa-Toruń 1998.
- Kupiecki R., *NATO u progu XXI wieku*, Warszawa 2000.
- Leksykon pokoju*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1987.
- Leško T., *Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych*, Warszawa 1982.
- Łukaszuk L., Skowroński A., *Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa*, AON, Warszawa 1999.
- Malendowski Wł., Mojsiewicz Cz. (red), *Stosunki międzynarodowe Atla 2*, Wrocław 2000.
- Michałowska G. (red.), *Mały słownik stosunków międzynarodowych*, WSiP, Warszawa 1999.
- Mojsiewicz Cz., *Leksykon problemów międzynarodowych i konfliktów zbrojnych*, Atla2, Wrocław 2001.
- Multan W., *Wizje bezpieczeństwa europejskiego*, DW Eliposa, Warszawa 1997.
- Nowa encyklopedia powszechna*, PWN 1997.
- NATO w systemie bezpieczeństwa europejskiego – zeszyt 37*, Fundacja Międzynarodowe Centrum Rozwoju Demokracji, Kraków 1999.
- Peace Support Operations, Joint Warfare Publication 3-50, Londyn 2000.
- Pszczołkowski T., *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji i zarządzania*, Wrocław 1978.
- Ramchavan B.G., *The International Law and Practice of Early-warning and Preventive Diplomacy*, Kluwer Academic Publishers, 1991.
- Rocznik Strategiczny, 1998/99 i 1999/2000.

- Schmidt Alex P., *Thesaurus and glossary of early warning and conflict prevention terms*, FEWER, May 1998, <<http://www.fewer.org/research/thes.htm>>.
- Sienkiewicz Piotr (red.), *Projekt koncepcyjny systemu informatycznego wspomagania strategii przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym*, AON, Warszawa 1996.
- Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 2001.
- The NATO Handbook. 50th Anniversary Edition*, NATO Office of Information and Press, Brussels 1998-1999.
- The NATO Handbook. Documentation*, NATO Office of Information and Press, Brussels 1999.
- Touval Saadie, *Case Study: Lessons of Preventative Diplomacy in Yugoslavia*, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996.
- Tuz A., *Rola programu Partnerstwo dla Pokoju w przeciwdziałaniu współczesnym konfliktom międzynarodowym i wewnętrznym*, praca studyjna AON, Warszawa 2001.
- Urbanek M. (red.), *Zastosowanie modelowania sytuacji kryzysowych do analizy stanu systemu bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 1999.
- Vademecum NATO*, Bellona, MON., Warszawa 1999.
- van Walraven Klaas, *Early Warning and Conflict Prevention*, Kluwer Law International, 1998.
- Zalewski Zbigniew, *Lessons learned from the KFOR mission*, Land Force Command Poland, Warsaw 2000.
- Zapobieganie konfliktom*, SIPRI, Bellona 2000.
- Zięba R., *Europejska Tożsamość Bezpieczeństwa i Obrony*, WN Scholar, Warszawa 2000.
- Żuk A. (red), *Konflikt i walka*, UMCS, Lublin 1996.

III. Artykuły

- Ampleford Susan, *Country Indicators for Foreign Policy-Methodology Review*, The International Development Research Centre, July 2000, <<http://www.fewer.org/research/studmeth.pdf>>.
- Cameron Fraser, *The European Union and Conflict Prevention - Presentation at the Special Libraries Association Annual Conference in Philadelphia, 13 June 2000*, <<http://www.eurunion.org/legislat/Defense/FCSpeechConfPrev.htm>>.

- Chin S., Davies J, ..., *Challenges and Lessons in Setting up Early Warning Pilot Projects in the Caucasus and the Great Lakes*, <<http://www.fewer.org/research/artcpn.htm>>.
- Costy Alexander, Gilbert Stefan, *The European Union, Conflict Prevention and NGO Contribution*, FEWER, September 1998, <<http://www.fewer.org/research/studeu.htm>>.
- Davies John L., Gurr Ted Robert, *Preventive Measures-Building Risk Assessment and Crisis Early Warning System*, Rowman&Littlefield Publishers, 1998.
- Havermans Jos, *European Union opens up to conflict preventive*, <<http://www.oneworld.org/euroconflict/guides/themes/pp9.htm>>.
- Preventing violent conflict: Opportunities for the Swedish and Belgian Presidencies of the European Union in 2001*, Saferworld/International Alert, December 2000, <<http://www.oneworld.org/euconflict/whatsnew/eulo bbydoc.htm>>.
- Preventive Peacebuilding in West Africa – West Africa Early Warning and Response Network Training Module*, 1st Edition, West Africa Network for Peacebuilding (WANEP), October 2000, <<http://www.fewer.org/wafrica/studwatrain1.pdf>>.
- Smutek-Riemer A. K., *Wczesne wykrywanie kryzysów: kwadratura koła?*, zeszyty naukowe AON nr 4(29), Warszawa 1997.
- Waever Ole, *The European Security Triangle*, Centre for Peace and Conflict Research, Working Papers nr 12, Copenhagen 1994.

IV. Strony internetowe

- Center for Security Studies and Conflict Research at the ETHZ Zurich: <<http://www.isn.ethz.ch>>
- Center for Strategic and International Studies (CSIS): <<http://www.csis.org>>.
- Conflict Management Group (CMG): <<http://www.cmgonline.org>>.
- European Foreign Policy Bulletin: <<http://www.arc1.iue.it>>.
- European Platform on Conflict Prevention and Transformation: <<http://www.casin.org>>
- European Union: <<http://europa.eu.int>>.
- Forum on Early Warning and Early Response <FEWER>: <<http://www.fewer.org>>.
- Institute for Conflict Analysis and Resolution (ICAR): <<http://www.gmu.edu/departments/ICAR>>
- Institute on Global Conflicts and Cooperatives (IGCC): <<http://www.igcc.ucsd.edu>>.
- International Crisis Group: <<http://www.intl-crisis-group.org>>.
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI): <<http://www.sipri.se>>.
- NATO: <<http://www.nato.int>>.
- The International Institute for Strategic Studies (IISS): <<http://www.isn.ethz.ch/iisn/>>.
- U.S. Institute of Peace: <<http://www.usip.org>>.

ZAŁĄCZNIKI

TABELE, DIAGRAMY I WYKRESY ZWIĄZANE Z PRZYKŁADOWYM ZASTOSOWANIEM EMPIRYCZNEGO MODELU SYSTEMU WCZESNEGO OSTRZEGANIA I ZAPOBIEGANIA KONFLIKTOM ZBROJNYM (ROZDZIAŁ II)

Tabela 1 - Skala „pomiaru” zmian warunków w regionie
konfliktu zbrojnego

Wartość	Definicja
0	żadnej zmiany
2 (-2)	nieznaczne pogorszenie (poprawa)
4 (-4)	pogorszenie (poprawa)
6 (-6)	znaczne pogorszenie (poprawa)
8 (-8)	ekstremalne pogorszenie (poprawa)
1, 3, 5, 7 (-1), (-3), (-5), (-7)	wartości pośrednie

Tabela 2 - Zakres estymacji porównawczych

Wartość	Definicja
1	wartości równe
3	minimalna przewaga jednego elementu nad innym
5	nieznaczna przewaga jednego elementu nad innym
7	znaczna przewaga jednego elementu nad innym
9	decydująca przewaga jednego elementu nad innym
2, 4, 6, 8	wartości pośrednie

Tabela 3 – Wskaźniki eskalacji konfliktu gruzińsko-abchaskiego

Numery kategorii	Kategoria	Numery wskaźników	Wskaźniki
I	OŚRODKI WŁADZY	I.1	władze Gruzji
		I.2	władze samozwańczej Rep. Abchazji
		I.3	legalne władze Abchazji
II	CZYNNIKI POLITYCZNE	II.1	„Aidgilara”
		II.2	gruzińskie organizacje pozarządowe
		II.3	abchaskie organizacje pozarządowe
		II.4	gruzińskie partie i organizacje społeczne
		II.5	abchaskie partie i organizacje społeczne
		II.6	aktywność uchodźców
III	CZYNNIKI SPOŁECZNO- EKONOMICZNE	III.1	stosunki ekonomiczne z Rosją
		III.2	stosunki ekonomiczne z Gruzją
		III.3	ekonomia regionu
		III.4	urociąg naftowy
		III.5	sytuacja społeczna ludności
IV	CZYNNIKI MILITARNE	IV.1	rosyjskie siły pokojowe
		IV.2	abchaskie siły pokojowe
		IV.3	gruzińskie siły pokojowe
		IV.4	milicja abchaska
		IV.5	partyzantka gruzińska
		IV.6	gruzińskie siły zbrojne
V	PROCESY POKOJOWE	V.1	ONZ
		V.2	OBWE
		V.3	negocjacje pokojowe
VI	DZIAŁANIA PROPAGANDOWE	VI.1	gruzińskie ś.m.p., publikacje
		VI.2	abchaskie ś.m.p., publikacje
		VI.3	rosyjskie ś.m.p., publikacje
VII	KONFLIKTY NA KAUKAZIE	VII.1	konflikt osetyńsko-inguski
		VII.2	konflikt osetyńsko-gruziński
		VII.3	konflikt w Karabachu
		VII.4	konflikt w Czeczenii
		VII.5	konflikt w Dagestanie
VIII	WPŁYW PAŃSTW OBCYCH	VIII.1	Rosja
		VIII.2	Republika Kabardyjsko-Bałkarska, Rep. Karaczejewsko-Czerkieska, Rep. Adygei
		VIII.3	Czeczenia
		VIII.4	Diaspora abchaska w Turcji
		VIII.5	Turcja
		VIII.6	państwa zachodnie

Tabela 4 – Macierz par porównawczych i znormalizowanych wektorów priorytetu kategorii wskaźników

Kategorie	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	VK
I	1	3	1/2	1/4	5	3	5	4	0.1610
II	1/3	1	1/5	1/6	3	1/3	3	1/4	0.0491
III	2	5	1	1	4	5	5	2	0.2308
IV	4	6	1	1	7	5	6	4	0.3080
V	1/5	1/3	1/4	1/7	1	1/3	3	1/4	0.0353
VI	1/3	3	1/5	1/5	3	1	5	1/4	0.0704
VII	1/5	1/3	1/5	1/6	1/3	1/5	1	1/6	0.0237
VIII	1/4	4	1/2	1/4	4	4	6	1	0.1217

Suma: 1.0000

Tabela 5 – Macierz V_{ij} oraz lokalne wektory priorytetu VL podgrup wskaźników kategorii I

Kategorie	I.1	I.2	I.3	VL
I.1	1	3	7	0.649
I.2	1/3	1	5	0.279
I.3	1/7	1/5	1	0.072

Suma: 1.0000

Tabela 6 – Zdarzenia i ich zgodność ze wskaźnikami oraz sumy asymptotyczne

Nr zdarz.	Wskaźnik	Estymacje zmian sytuacji			Sumy asymptotyczne		
		$\Delta E_i(A)$	$\Delta E_i(B)$	ΔE_i	$\Delta S_i(A)$	$\Delta S_i(B)$	ΔS_i
1	II.4	0	3	1.5	0	3	1.5
2	V.3	-4	5	0.5	-4	6.125	1.90625
3	VI.2	6	3	4.5	-1	6.828125	5.333984
4	IV.4	6	1	3.5	4.25	6.974609	6.500366
5	IV.4	6	1	3.5	7.0625	7.102783	7.156456
6	IV.5	0	6	3	7.0625	7.775696	7.472785
7	II.5	4	0	2	7.53125	7.775696	7.604589
8	II.4	0	7	3.5	7.53125	7.971962	7.777581
9	II.4	2	4	3	7.648438	7.985981	7.860988
10	IV.5	0	5	2.5	7.648438	7.994743	7.904429
11	IV.5	0	6	3	7.648438	7.998686	7.940268
12	I.2	6	0	3	7.912109	7.998686	7.962668
13	IV.5	0	6	3	7.912109	7.999671	7.976667
14	IV.4	7	2	4.5	7.989014	7.999754	7.989792
15	IV.1	7	2	4.5	7.998627	7.999815	7.995534

Tabela 7 – Wektory priorytetu kategorii i wskaźników

Kategoria	Wskaźnik	VK	VL	V
I	I.1	0.1610	0.6490	0.1045
I	I.2	0.1610	0.2790	0.0449
I	I.3	0.1610	0.0720	0.0116
II	II.1	0.0491	0.1970	0.0097
II	II.2	0.0491	0.0580	0.0028
II	II.3	0.0491	0.0470	0.0023
II	II.4	0.0491	0.2210	0.0109
II	II.5	0.0491	0.0580	0.0028
II	II.6	0.0491	0.4200	0.0206
III	III.1	0.2308	0.4540	0.1048
III	III.2	0.2308	0.0940	0.0217
III	III.3	0.2308	0.2600	0.0600
III	III.4	0.2308	0.0620	0.0143
III	III.5	0.2308	0.1290	0.0298
IV	IV.1	0.3080	0.4280	0.1318
IV	IV.2	0.3080	0.0350	0.0108
IV	IV.3	0.3080	0.0360	0.0111
IV	IV.4	0.3080	0.2480	0.0764
IV	IV.5	0.3080	0.1120	0.0345
IV	IV.6	0.3080	0.1420	0.0437
V	V.1	0.0353	0.2360	0.0083
V	V.2	0.0353	0.0820	0.0029
V	V.3	0.0353	0.6820	0.0241
VI	VI.1	0.0704	0.4660	0.0328
VI	VI.2	0.0704	0.4330	0.0305
VI	VI.3	0.0704	0.1000	0.0070
VII	VII.1	0.0237	0.0540	0.0013
VII	VII.2	0.0237	0.4860	0.0115
VII	VII.3	0.0237	0.2320	0.0055
VII	VII.4	0.0237	0.1780	0.0042
VII	VII.5	0.0237	0.0500	0.0012
VIII	VIII.1	0.1217	0.4370	0.0532
VIII	VIII.2	0.1217	0.2210	0.0269
VIII	VIII.3	0.1217	0.1410	0.0172
VIII	VIII.4	0.1217	0.0510	0.0062
VIII	VIII.5	0.1217	0.0760	0.0092
VIII	VIII.6	0.1217	0.0740	0.0090

Oznaczenia:

VK – wektor priorytetu kategorii

VL – lokalny wektor priorytetu wskaźników

V – całkowity wektor priorytetu wskaźników

**Tabela 8 - Zdarzenia i odpowiadające im wskaźniki
(1998)**

Nr	Data	Zdarzenie	Wskaźnik	Oszacowania zmian warunków		
				A	B	Średnia
1	12.03-24.04	Aktywność Związku Obywateli Gruzji pod przywództwem B. Gunava.	II.4	0	3	1.50
2	29.04	Szczyt WNP-dokument popierający bezwarunkowy powrót uchodźców.	V.3	-4	5	0.50
3	30.04	Wystąpienie w lokalnej TV prezydenta Abchazji Wł. Ardzinby.	VI.2	6	3	4.50
4	1-2.05	Działania penetrujące 60-osobowego oddziału abchaskiego w strefie 12 km	IV.4	6	1	3.50
5	3-4.05	Działania penetrujące 300-osobowego oddziału abchaskiego w strefie 12 km.	IV.4	6	1	3.50
6	5.05	Wzmożone gruzińskie działania partyzanckie	IV.5	0	6	3.00
7	5.05	Spotkanie w Ochamchire zakończone żądaniem wycofania ludności gruzińskiej i rosyjskich sił pokojowych z terytorium Abchazji.	II.5	4	0	2.00
8	9.05	Święto ludności gruzińskiej w Gali z udziałem przedstawicieli władz.	II.4	0	7	3.50
9	13.05	Spotkanie respondencyjne wśród ludności gruzińskiej w Gali.	II.4	2	4	3.00
10	15.05	Całkowita kontrola partyzantów gruzińskich w regionie Gali.	IV.5	0	5	2.50
11	18.05	Atak partyzantów gruzińskich na terytorium „3-HES”- zginęło 9 Abchazów.	IV.5	0	6	3.00
12	20.05	Ogłoszenie mobilizacji przez prezydenta samowwającej Republiki Abchazji Wł. Ardzinbe.	I.2	6	0	3.00
13	20.05	Zniszczenie przez partyzantów gruzińskich pojazdu pancernego Abchazów.	IV.5	0	6	3.00
14	20.05	Działania penetrujące abchaskich formacji zbrojnych w rejonie Gali -bez użycia ciężkiego sprzętu.	IV.4	7	2	4.50
15	21.05	? ¹	IV.1	7	2	4.50

¹ Znak zapytania oznacza brak wiarygodnych danych, z uwagi na błąd, jaki wystąpił w materiale źródłowym: Jincharadze Paata, Kordzakhia Irakli, *Empirical model for early warning of ethnic conflicts*, International Center on Conflict and Negotiation, Tbilisi, 2000 na str. 27, polegający na przypisaniu zdarzeniu nr 15 analogicznego znaczenia, jak w przypadku zdarzenia nr 14, a różnych wskaźników (IV.4 i IV.1). Powyższy błąd nie wpływa znacząco na prezentowane wyniki.

Tabela 9 – Wyniki analizy wskaźników

Wskaźniki	Wi/(max)	Vi	Strona A (Gruzini)						Strona B (Abchazi)						Wartości wypadkowe					
			Di	Wi	Ri(w)	Wi/omax	Romax	DI	Wi	Ri(w)	Wi/omax	σ	Romax	Di	Wi	Ri(w)	Wi/omax	σ	Romax	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
IV.1	1.0544	0.1318	7.0000	0.9226	87.50%	32.40%	0.9226	32.40%	2.0000	0.2636	25.00%	9.26%	0.2636	9.26%	4.5000	0.5931	56.25%	20.83%	0.5931	20.83%
III.1	0.8384	0.1048	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.9226	32.40%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.2636	9.26%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.5931	20.83%
I.1	0.8360	0.1045	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.9226	32.40%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.2636	9.26%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.5931	20.83%
IV.4	0.6112	0.0764	7.9375	0.6064	99.22%	21.30%	1.5290	53.70%	3.4063	0.2602	42.58%	9.14%	0.5238	18.40%	6.8926	0.5266	86.16%	18.50%	1.1197	39.33%
III.3	0.4800	0.0600	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.5290	53.70%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.5238	18.40%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.1197	39.33%
VIII.1	0.4256	0.0532	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.5290	53.70%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.5238	18.40%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.1197	39.33%
I.2	0.3592	0.0449	6.0000	0.2694	75.00%	9.46%	1.7984	63.16%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.5238	18.40%	3.0000	0.1347	37.50%	4.73%	1.2544	44.06%
IV.6	0.3496	0.0437	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.7984	63.16%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.5238	18.40%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.2544	44.06%
IV.5	0.2760	0.0345	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.7984	63.16%	7.9531	0.2744	99.41%	9.64%	0.7982	28.04%	6.5572	0.2297	83.22%	8.07%	1.4841	52.12%
VI.1	0.2624	0.0328	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.7984	63.16%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.7982	28.04%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.4841	52.12%
VII.2	0.2384	0.0298	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9814	69.59%	3.0000	0.0915	37.50%	3.21%	0.8897	31.25%	4.5000	0.1373	56.25%	4.62%	1.6213	56.94%
III.5	0.2384	0.0298	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9814	69.59%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	0.8897	31.25%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6213	56.94%
VIII.2	0.2152	0.0269	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9814	69.59%	5.0000	0.1205	62.50%	4.23%	1.0102	35.48%	0.5000	0.0121	6.25%	0.42%	1.6334	57.37%
V.3	0.1928	0.0241	4.0000	0.0964	50.00%	3.39%	1.8850	66.21%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0102	35.48%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6334	57.37%
III.2	0.1736	0.0217	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.8850	66.21%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0102	35.48%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6334	57.37%
II.6	0.1648	0.0206	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.8850	66.21%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0102	35.48%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6334	57.37%
VIII.3	0.1376	0.0172	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.8850	66.21%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0102	35.48%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6334	57.37%
III.4	0.1144	0.0143	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.8850	66.21%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0102	35.48%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6334	57.37%
I.3	0.0928	0.0116	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.8850	66.21%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0102	35.48%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6334	57.37%
VII.2	0.0920	0.0115	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.8850	66.21%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0102	35.48%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6334	57.37%
IV.3	0.0888	0.0111	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.8850	66.21%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0102	35.48%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6334	57.37%
II.4	0.0872	0.0109	2.0000	0.0218	25.00%	0.77%	1.9068	66.97%	7.8875	0.0838	96.09%	2.94%	1.0940	38.42%	5.7148	0.0623	71.44%	2.19%	1.6957	59.56%
IV.2	0.0864	0.0108	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9068	66.97%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6957	59.56%
II.1	0.0776	0.0097	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9068	66.97%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6957	59.56%
VIII.5	0.0736	0.0092	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9068	66.97%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6957	59.56%
VIII.6	0.0720	0.0090	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9068	66.97%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6957	59.56%
V.1	0.0664	0.0083	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9068	66.97%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6957	59.56%
VI.3	0.0560	0.0070	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9068	66.97%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6957	59.56%
VIII.4	0.0496	0.0062	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9068	66.97%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6957	59.56%
VIII.3	0.0440	0.0055	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9068	66.97%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6957	59.56%
VII.4	0.0336	0.0042	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9068	66.97%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6957	59.56%
V.2	0.0232	0.0029	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9068	66.97%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6957	59.56%
II.2	0.0224	0.0028	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9068	66.97%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.6957	59.56%
II.5	0.0224	0.0028	4.0000	0.0112	50.00%	0.39%	1.9180	67.37%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	2.0000	0.0056	25.00%	0.20%	1.7013	59.75%
II.3	0.0184	0.0023	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9180	67.37%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.7013	59.75%
VII.1	0.0104	0.0013	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.9180	67.37%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.0940	38.42%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	1.7013	59.75%

Tabela 10 – Wyniki analizy kategorii

Kategoria	Wi (max)	VK	Strona A (Gruzini)										Strona B (Abchazi)										Wartość wyprawkowa					
			Di	Wi	Ri(w)	Wi/σmax	σ	Romax	Di	Wi	Ri(w)	Wi/σmax	σ	Romax	Di	Wi	Ri(w)	Wi/σmax	σ	Romax	Di	Wi	Ri(w)	Wi/σmax	σ	Romax		
I	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21								
IV	2.4640	0.3080	7.9922	2.4616	99.90%	30.77%	2.4616	49.33%	7.9798	2.4578	99.75%	30.72%	2.4578	49.25%	7.9187	2.4390	98.98%	30.49%	2.4390	48.87%								
III	1.8464	0.2308	0.9000	0.0000	0.00%	0.00%	2.4616	49.33%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	2.4578	49.25%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	2.4390	48.87%								
I	1.2880	0.1610	6.0000	0.9660	75.00%	12.08%	3.4276	68.68%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	2.4578	49.25%	3.0000	0.4830	37.50%	6.04%	2.9220	58.55%								
VIII	0.9736	0.1217	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	3.4276	68.68%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	2.4578	49.25%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	2.9220	58.55%								
VI	0.6532	0.0704	6.0000	0.4224	75.00%	5.28%	3.8500	77.15%	3.0000	0.2112	37.50%	2.64%	2.6690	53.48%	4.5000	0.3168	56.25%	3.96%	3.2388	64.90%								
II	0.3928	0.0491	5.0000	0.2455	62.50%	3.07%	4.0955	82.07%	7.6875	0.3775	96.09%	4.72%	3.0464	61.05%	6.2861	0.3086	78.58%	3.86%	3.5474	71.08%								
V	0.2824	0.0353	4.0000	-0.1412	-50.0%	-1.77%	3.9543	79.24%	5.0000	0.1765	62.50%	2.21%	3.2229	64.56%	0.5000	0.0177	6.25%	0.22%	3.5651	71.44%								
VII	0.1896	0.0237	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	3.9543	79.24%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	3.2229	64.58%	0.0000	0.0000	0.00%	0.00%	3.5651	71.44%								

DIAGRAM 1 - ZOBRAZOWANIE WEKTORÓW PRIORYTETU KATEGORII WSKAŹNIKÓW

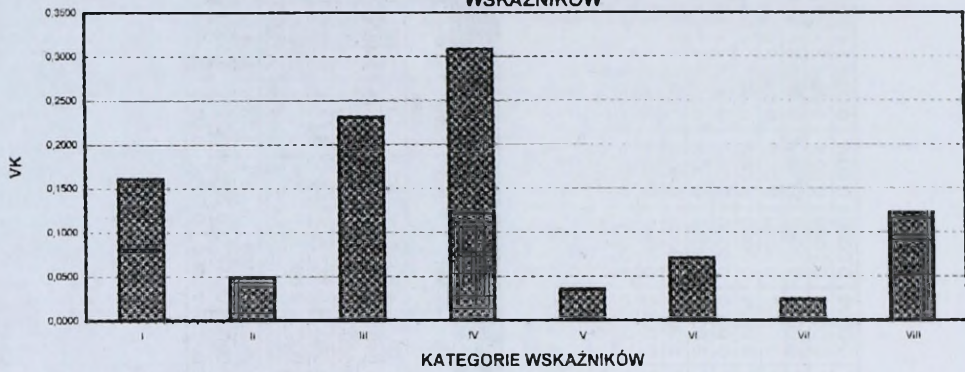

DIAGRAM 2 - ZOBRAZOWANIE CAŁKOWITYCH WEKTORÓW PRIORYTETU WSKAŹNIKÓW

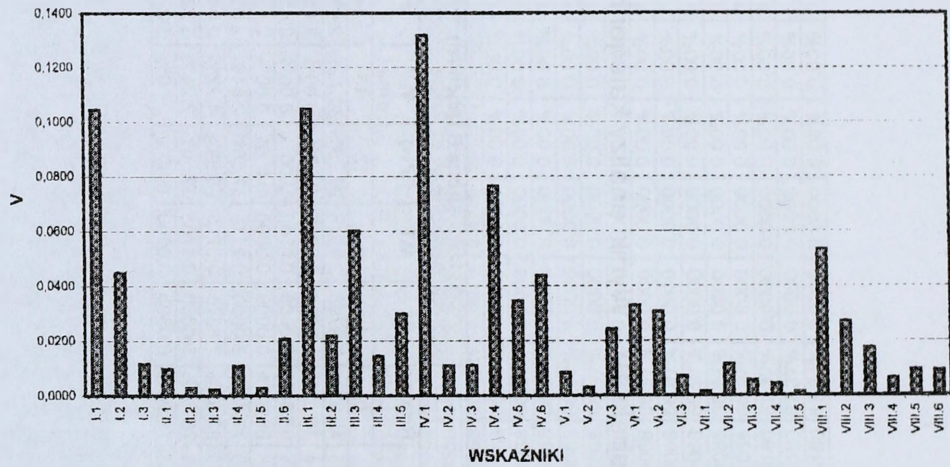

DIAGRAM 3 - ZOBRAZOWANIE "WIDMA" ANALIZY WSKAŹNIKÓW

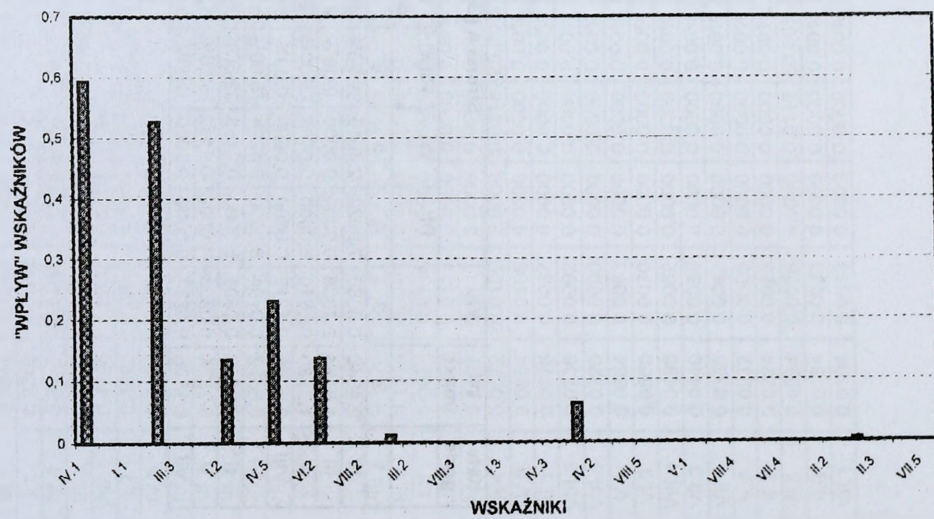

DIAGRAM 4 - ZOBRAZOWANIE DYNAMICZNYCH ZMIAN SYTUACJI W WYNIKU ROZWOJU ZDARZEŃ

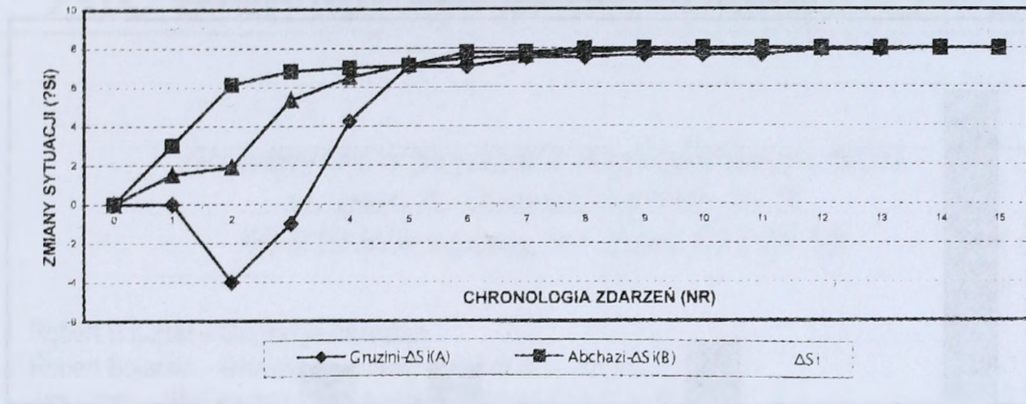

DIAGRAM 5 - ZOBRAZOWANIE WYNIKÓW ANALIZY WSKAŹNIKÓW

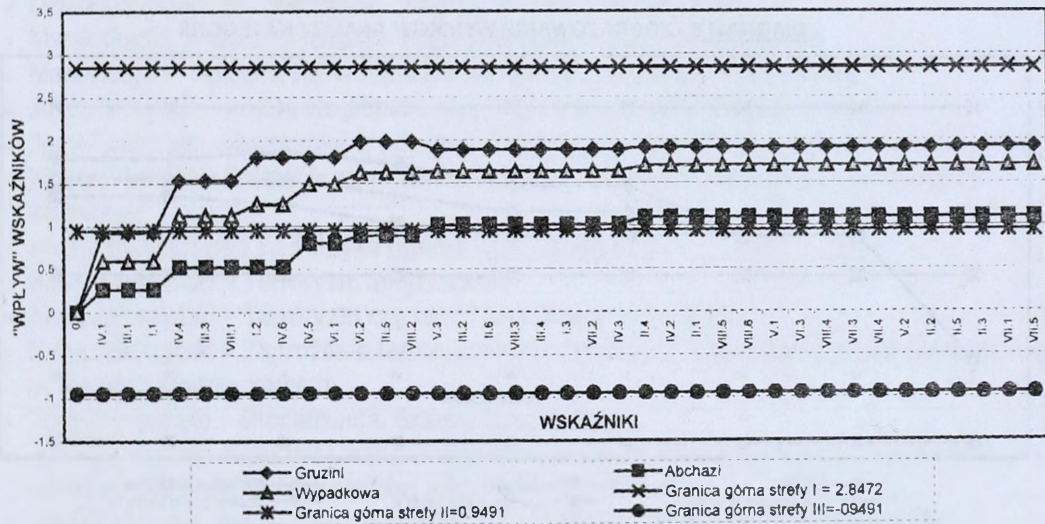

DIAGRAM 6 - ZOBRAZOWANIE MAKSYMALNYCH "MOŻLIWOŚCI" WSKAŹNIKÓW

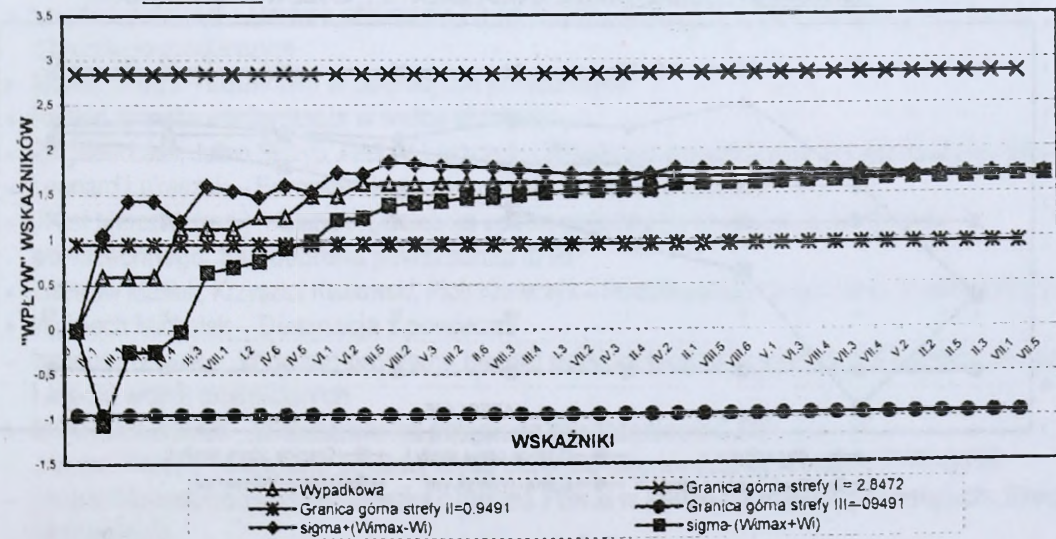

DIAGRAM 7 - ZOBRAZOWANIE "WIDMA" ANALIZY KATEGORII

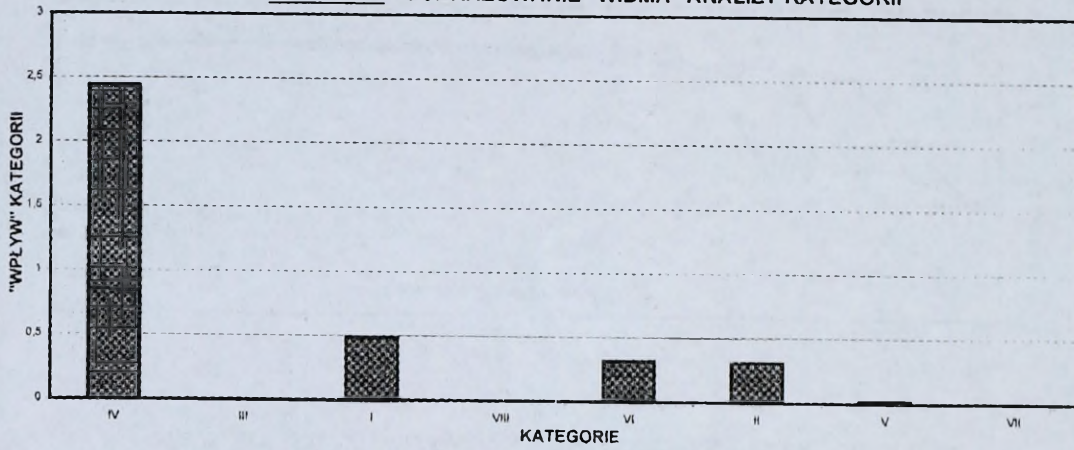

DIAGRAM 8 - ZOBRAZOWANIE WYNIKÓW ANALIZY KATEGORII

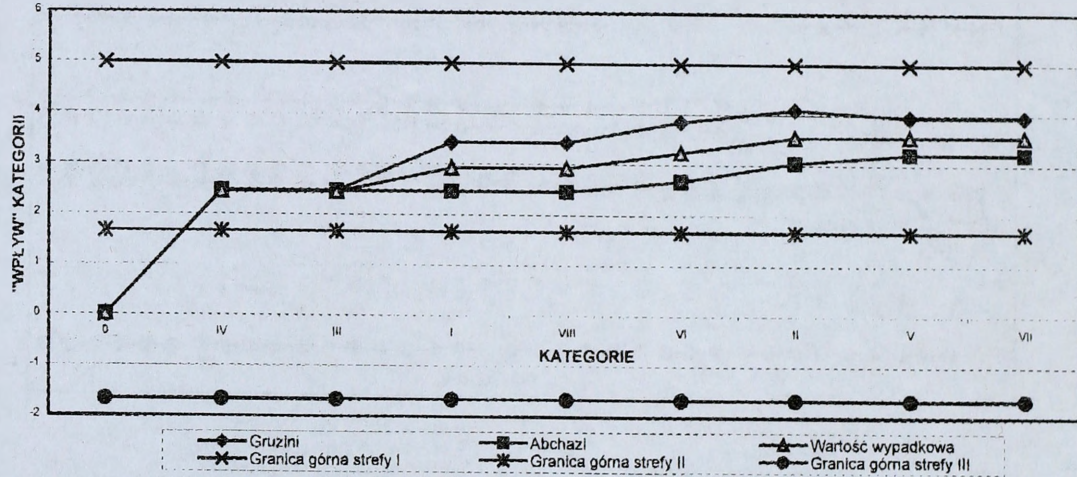
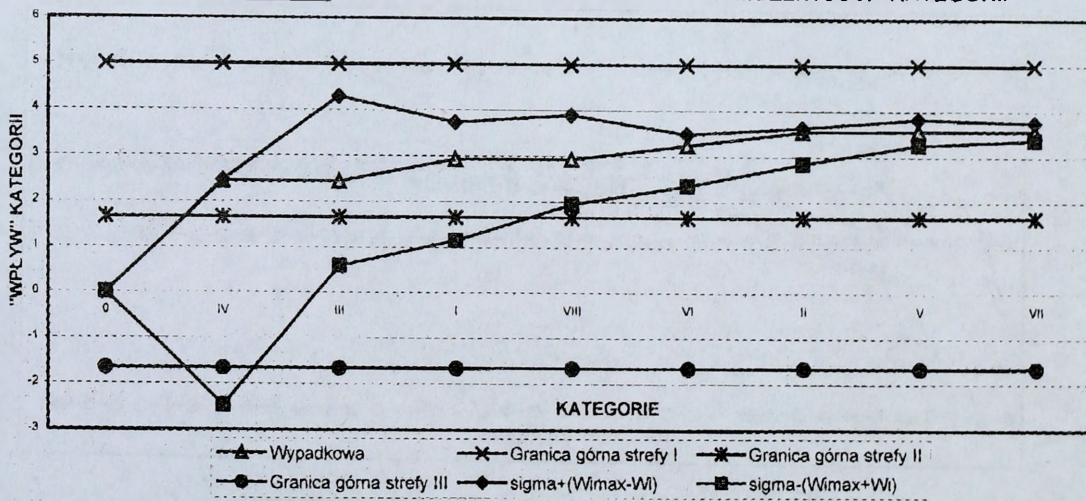

DIAGRAM 9 - ZOBRAZOWANIE MAKSYMALNYCH "MOŻLIWOŚCI" KATEGORII

NAJNOWSZE PUBLIKACJE AKADEMII OBRONY NARODOWEJ

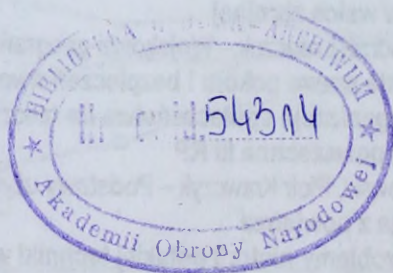
do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa, tel./faks 681 37 52

- Robert Bojarski – Operacja obronna
- Robert Bojarski – Główne problemy działań operacyjnych
- Jan Czaja – Stolica apostolska wobec integracji europejskiej
- Wojciech Drażczyk – Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych
- Działania (operacje) połączone. Materiały z konferencji naukowej
- Marek Gąska, Andrzej Ciupiński – Międzynarodowe prawo humanitarne
- Marek Gąska – Obronność w aktach prawnych Rzeczypospolitej Polskiej
- Jerzy Groskrejc – Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów
- Jerzy Groskrejc – Nauczyciel w edukacji. Funkcje – kompetencje – koncepcje kształcenia
- Henryk Herman – Działania specjalne w wojnach i konfliktach zbrojnych po II wojnie światowej
- Michał Huzarski (red.) – Taktyka ogólna wojsk lądowych
- Kuba Jałoszyński – Terroryzm antyizraelski
- Kuba Jałoszyński – Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce?
- Kuba Jałoszyński – Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych
- Tadeusz Jemiolo – Globalizacja. Szanse i zagrożenia
- Jarosław Kardas, Krzysztof Loranty – Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej
- Waldemar Kitler (red.) – Obrona cywilna (niemilitarna) w obronie narodowej III RP
- Waldemar Kitler – Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych
- Stanisław Korzeniowski – Żandarmeria wojskowa
- Mirosław Koziński – Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym
- Marian Kozub – Lotnictwo w operacjach połączonych
- Roman Kwećka – Informacja w walce zbrojnej
- Zbigniew Lach, Julian Skrzyp, Andrzej Łaszczuk – Wojskowo-geograficzna charakterystyka Niemiec
- Leonard Łukaszuk – Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa
- Józef Marczak (red.) – Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP
- Zdzisław Maślak, Krzysztof Kozłowski, Piotr Krawczyk – Podstawy użycia lotnictwa myśliwskiego
- Wojciech Michalak – Dominacja z powietrza
- Ireneusz Nowak – Wybrane problemy historii polskiej techniki wojskowej XX wieku. Sprzęt i środki wojsk chemicznych
- Marek Obrusiewicz – Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF
- Janusz Płaczek – Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976–2000
- Janusz Płaczek (red.) – Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia
- Adam Radomyski – Zagrożenie śmigłowcowe dywizji zmechanizowanej
- Adam Rejmak – Ratownictwo lotnicze
- Piotr Sienkiewicz – 5 wykładów

- Aleksandra Skrabacz – **Kobiety w obronie narodowej Polski u progu XXI wieku**
- Katarzyna Słaboń – **Sytuacja jeńców wojennych w konflikcie iracko-irańskim (1980–1988)**
- Jerzy Słowik – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w natarciu**
- **Słownik terminów z zakresu psychologii (praca zbiorowa)**
- Marek Sołoducho, Piotr Malinowski – **Użycie artylerii w szczególnych rodzajach działań bojowych**
- Henryk Spustek – **Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego**
- Zenon Stachowiak – **Metodyka i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych)**
- Ryszard Szpyra – **Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw**
- Jarosław Wołęjszo, Zbigniew Fiołna – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w obronie**
- Janusz Wojtasik (red.) – **Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku**
- Jerzy Zieliński (red.) – **Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej**
- Janusz Zuziak – **Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997**

w przygotowaniu:

- Andrzej Ciupiński, Robert Białoskórski – **Wczesne ostrzeżenie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- Jerzy Gotowała – **Lotnictwo XXI wieku**
- Józef Halik – **Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej**
- Tadeusz Jemiolo, Kazimierz Malak (red.) – **Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej**
- Edward Jan Nalepa – **Wojsko wobec polskiego października '56**
- Krzysztof Przeworski – **Ewakuacja jako sposób ochrony ludności**
- Sylwester Sadowski – **Podstawowe zagadnienia teorii walki zbrojnej**
- Zbigniew Skwarek – **Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania**
- Ryszard Stępień (red.) – **Edukacja w wyższych szkołach wojskowych**
- Wojciech Zawadzki, Tomasz Majewski, Norbert Prusiński – **Informacyjne uwarunkowania procesu decyzyjnego**

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie
